

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ

Кафедра журналістики

Кваліфікаційна робота магістра

на тему «Журналістська освіта в Україні та Європі. Порівняльний аспект»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0618-ж-з
спеціальності 061 – «Журналістика»
(освітня програма «Журналістика»)

Бекірова О. Ю.

Керівник: к. соц. ком.,

Сіріньок-Долгарьова К. Г.

Рецензент: к. філол. н., доцент

Чернявська Л. В.

Запоріжжя – 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет журналістики
Кафедра журналістики
Освітній ступінь «магістр»
Спеціальність 061 – «Журналістика»
Освітня програма «Журналістика»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри журналістики Ю.В. Любченко

«_____» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Бекіровій Олександрі Юріївні

1. Тема роботи – «Журналістська освіта в Україні та Європі. Порівняльний аспект» (Journalism Education in Ukraine and Europe: Comparative Aspect), керівник роботи: Сірінюк-Долгарьова Катерина Григорівна, к. соц. ком., доцент кафедри,

затверджені наказом ЗНУ від «15» травня 2019 року № 714-с.

2. Строк подання студентом роботи – 2 грудня 2019 року.

3. Вихідні дані до роботи – праці таких дослідників: А. Онковича, А. Федорова, В. Різуна, І. Михайлина, С. Квіта, Т. Наймаш та ін.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) опрацювати теоретико-методологічні джерела з теми дослідження; 2) окреслити передумови формування журналістської освіти в Україні; 3) вивчити напрямки підготовки українських журналістських кадрів; 4) дослідити європейські підходи до журналістської освіти; 5) вивчити ставлення випускників та роботодавців до журналістської освіти в Україні і в Європі.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Сіріньок-Долгарьова К. Г., доцент	21.06.2019	21.06.2019
1 розділ	Сіріньок-Долгарьова К. Г., доцент	24.09.2019	24.09.2019
2 розділ	Сіріньок-Долгарьова К. Г., доцент	17.10.2019	17.10.2019
3 розділ	Сіріньок-Долгарьова К. Г., доцент	23.10.2019	23.10.2019
Висновки	Сіріньок-Долгарьова К. Г., доцент	17.12.2019	17.11.2019

6. Дата видачі завдання 21.05.2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначити мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Написати попередній варіант вступу і змісту.	20.06.2019	Виконано
2.	Підібрати наукову літературу, визначити емпіричні джерела.	17.09.2019	Виконано
3.	Написання вступу і змісту	21.09.2019	Виконано
4.	Написання розділу 1	24.09.2019	Виконано
5.	Написання розділу 2	17.10.2019	Виконано
6.	Написання розділу 3	23.10.2019	Виконано
7.	Пройти попередній захист на кафедрі	28.10.2019	Виконано
8.	Виправити недоліки, сформулювати висновки, оформити додатки.	21.11.2019	Виконано
9.	Здати роботу на нормоконтроль, пройти рецензування.	28.11.2019	Виконано

Студент _____ О. Ю. Бекірова

Керівник роботи _____ К. Г. Сіріньок-Долгарьова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ М. В. Чабаненко

РЕФЕРАТ

Тема роботи – «Журналістська освіта в Україні та Європі. Порівняльний аспект».

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 88 сторінок. Список використаної літератури містить 71 найменувань, викладених на 8 сторінках.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є журналістська освіта в Україні та Європі.

Предметом дослідження є особливості українського та європейських підходів до журналістської освіти.

Мета роботи полягає у визначенні та порівнянні основних аспектів професійної підготовки працівників мас-медіа в Україні та Європі, а саме у Швеції та Нідерландах.

Реалізація мети передбачає виконання наступних **завдань**:

1. Опрацювати теоретико-методологічні джерела з теми дослідження.
2. Окреслити передумови формування журналістської освіти в Україні.
2. Визначити напрямки підготовки українських журналістських кадрів.
4. Дослідити європейські підходи до журналістської освіти.
5. Вивчити ставлення випускників та роботодавців до журналістської освіти в Україні і в Європі.

Методологічну та теоретичну основу становлять праці науковців, які досліджували сучасну і майбутню журналістську освіту на високому науковому і фаховому рівні, а саме В. Іванов, І. Лубкович, І. Михайлин, А. Москаленко, Ю. Шаповал та інші. Проблемою професійної підготовки журналістів у вищих навчальних закладах займаються такі вчені: С. Квіт, В. Лизанчук, В. Різун, Н. Сидоренко, Є. Федченко та інші.

Методи дослідження. У роботі застосовувалися методи аналізу та синтезу, пошуковий і порівняльний. Були використані методи узагальнення та

типологізації як в теоретичній, так і в практичній частинах роботи, а також проведено декілька експертних інтерв'ю.

Новизна роботи полягає у тому, що:

– *вперше* узагальнено наукові знання щодо новітніх тенденцій журналістської освіти в Україні і Європі, зокрема у рамках реалізації європейських освітніх проектів;

– *конкретизовано* знання про проблеми і перспективи підготовки журналістських кадрів у вітчизняних вищих навчальних закладах;

– *набуло подальшого розвитку* вивчення особливостей реформування журналістської освіти з урахуванням експертної думки випускників факультету журналістики ЗНУ і роботодавців регіональних ЗМІ Запоріжжя.

Практичне значення результатів: результати роботи можуть бути використані закладами освіти для поліпшення якості викладання журналістики. Також результати роботи можуть бути використані для створення інших наукових робіт.

Теоретичне значення результатів: дослідження буде в нагоді студентам та викладачам факультетів журналістики, при написанні курсових і кваліфікаційних робіт.

Ключові слова: журналістська освіта, реформування освіти, Україна, Європа, навчання, медіаосвіта.

ЗМІСТ

Завдання	2
Реферат	3
Вступ.....	7
Розділ 1. Система журналістської освіти в Україні.....	10
1.1 Передумови формування журналістської освіти в незалежній Україні.....	10
1.2 Напрямки підготовки журналістських кадрів.....	25
Розділ 2. Система журналістської освіти в Європі.....	40
2.1. Європейські підходи до журналістської освіти	40
2.2. Діяльність європейських неурядових організацій щодо вдосконалення журналістської освіти.....	53
Розділ 3. Проблеми та перспективи сучасної журналістської освіти в Україні.....	64
3.1 Проблеми журналістської освіти в Україні.....	64
3.2 Перспективи використання європейського досвіду для вирішення проблем журналістської освіти в Україні.....	78
Висновки.....	90
Список використаної літератури.....	95
Додаток А. Розшифровка інтерв'ю з редакторами запорізьких ЗМІ.....	102
Додаток Б. Розшифровка інтерв'ю з випускниками ЗНУ, які навчалися у європейських університетах	109
Summary.....	117

ВСТУП

Із безлічі проблем нинішнього журналістського життя варто виділити одну, можливо, найважливішу – проблему журналістської освіти. Зараз в Україні склалася парадоксальна ситуація: в той час, коли щодня збільшується кількість журналів, газет, в тому числі Інтернет-видань, теле-радіокомпаній, катастрофічно не вистачає професійних грамотних ведучих, аналітиків, репортерів тощо. В зв'язку із цим надзвичайно гостро постає проблема щодо технологій та змісту професійної підготовки майбутніх працівників мас-медіа.

Вирішенню цього важливого завдання присвячено чимало наукових праць. У них відзначається, що поява на карті світу України як окремої держави стала причиною змін у системі журналістської освіти. Однак за останні п'ятнадцять років у нашій державі не створено теорії журналістської освіти, яка б обґрунтувала її розвиток і функціонування в умовах ринкової економіки та інформаційного суспільства. Саме тому журналістська освіта ХХІ століття стоїть на роздоріжжі.

Демократична журналістика вкрай важлива для здорового суспільства, а тому постає необхідність виховання якісних журналістських кадрів для мас-медіа. В останні роки в Україні навколо журналістської освіти ведуться дискусії: чи треба навчати журналістики у вищій школі? Все частіше йдеться про те, що журналістів-професіоналів формує практика, що це – навичка, а не професія. Проте кількість студентів, які бажають отримати цю спеціальність, зростає. При цьому звучать думки про необхідність виховувати якомога більше медіаграмотних громадян, а не лише медіаспеціалістів.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи магістра обумовлена необхідністю вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду в галузі реформування журналістської освіти, що полягає у виробленні нових і практичним застосуванням вже існуючих підходів до організації журналістської освіти в Україні.

Мета роботи полягає у визначенні та порівнянні основних аспектів професійної підготовки працівників мас-медіа в Україні та Європі.

Реалізація мети передбачає виконання наступних *завдань*:

1. Опрацювати теоретико-методологічні джерела з теми дослідження.
2. Окреслити передумови формування журналістської освіти в Україні.
2. Визначити напрямки підготовки українських журналістських кадрів.
4. Дослідити європейські підходи до журналістської освіти.
5. Вивчити ставлення випускників та роботодавців до журналістської освіти в Україні і в Європі.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи магістра є журналістська освіта в Україні та Європі.

Предметом дослідження є особливості українського та європейського підходів до журналістської освіти.

Методи дослідження. У роботі застосовувалися методи аналізу та синтезу, пошуковий і порівняльний. Були використані методи узагальнення та типологізації як в теоретичній, так і в практичній частинах роботи, а також проведено декілька експертних інтерв'ю.

Методологічну та теоретичну основу роботи становлять праці науковців, які досліджували питання фахової освіти журналістів, а саме В. Іванова, І. Лубковича, І. Михайлина, А. Москаленка, Ю. Шаповала та інших. Проблемою професійної підготовки журналістів у вищих навчальних закладах займаються такі вчені: С. Квіт, В. Лизанчук, В. Різун, Н. Сидоренко, Є. Федченко та інші.

Новизна роботи полягає у тому, що:

– *вперше* узагальнено наукові знання щодо новітніх тенденцій журналістської освіти в Україні і Європі, зокрема в рамках реалізації європейських освітніх проєктів;

– *конкретизовано* знання про проблеми і перспективи підготовки журналістських кадрів у вітчизняних вищих навчальних закладах;

– *набуло подальшого розвитку* вивчення особливостей реформування журналістської освіти з урахуванням експертної думки випускників факультету журналістики ЗНУ і роботодавців регіональних ЗМІ Запоріжжя.

Практичне значення результатів: результати роботи можуть бути використані закладами вищої освіти для поліпшення якості викладання журналістики. Також результати роботи можуть бути використані для створення інших наукових робіт.

Теоретичне значення результатів: дослідження буде в нагоді студентам та викладачам факультетів журналістики, при написанні курсових і кваліфікаційних робіт.

Апробація кваліфікаційної роботи магістра була здійснена на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціальних комунікацій», яка відбулася у Класичному приватному університеті 8-9 листопада 2019 року у місті Запоріжжі, за її результатами прийнято до друку публікацію у збірнику тез конференції.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що складає 71 позицій. Обсяг основного тексту роботи – 88 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СИСТЕМА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1.1 Передумови формування журналістської освіти в незалежній Україні

На початку ХХ ст. постало питання про підготовку журналістів в спеціальних навчальних закладах. У лютому 1905 року в Москві, в столиці Російської імперії, куди входила тоді Україна, були організовані перші курси для навчання журналістів, де брали участь також вихідці з України, але в зв'язку з революційними подіями восени 1905 року діяльність їх припинилася.

Після становлення радянської влади почався новий етап розвитку журналістики та засобів масової інформації на територіях підконтрольних СРСР. Зокрема, це можна пояснити ставленням партійних вождів до ЗМІ, які називали їх не інакше, як органами пропаганди. Саме через газети та радіо проходив майже увесь потік вигідної партійній верхівці інформації, створювалося ілюзорне уявлення про Радянський союз.

Як зазначає В. Демченко у праці «Журналістська освіта в умовах інформаційного суспільства», у 1918 році при Комуністичному інституті ім. Я. М. Свердлова діяли Центральні газетні курси. У 1919 році були створені короткострокові курси підготовки газетних техніків. Потім це стала школа журналістів з півторамісячними курсами навчання.

У 1921 р. засновується Інститут журналістики («практичний інститут» з річним терміном навчання). У 1923 р. він був перетворений на вищий навчальний заклад з трирічним терміном навчання (Державний інститут журналістики). В результаті реорганізації він став Комуністичним вищим навчальним закладом (КІЖ). Такі заклади створювалися і в інших містах: Ленінграді, Харкові (тоді столиця УРСР), Мінську, Алма-Аті, Свердловську та ін. [52].

У 1924 році працювали газетні секції в Комуністичному університеті народів Заходу в Москві, куди направлялися представники України. Функціонував Редакційно-видавничий інститут.

У передвоєнні роки працівників друку, редакторів періодичних видань почали готувати в Вищих партійних школах (з трирічним терміном навчання), одна з яких також знаходилася і в Києві.

Також науковець зазначає, що у 1926 році в Ленінградському університеті була створена кафедра газетної справи. Були школи газетного учнівства. У Москві така школа відкрилася в 1926 році.

Крім комвузівської підготовки почалася підготовка літературних редакторів і критиків в університетах (на факультеті суспільних наук в МГУ, потім на етнологічному факультеті МГУ, харківських та київських інститутах).

Навчальний план перших інститутів журналістики в Україні включав в основному фахові дисципліни: введення в газетну справу, теорію публіцистики, газетну інформацію, історію журналістики, законодавство про пресу, нові форми газети, правку матеріалів, критичну бібліографію, прес-бюро, практичні заняття з публіцистиці та інформації. Пізніше, коли курс навчання збільшився до трьох років, в програму були включені суспільно-політичні курси: діалог, ленінізм, історія класової боротьби, історія більшовицької преси, конкретна економіка і ін.

Навчальний план 1925 р. включав широке коло дисциплін. Вивчалися історія країни і зарубіжних країн, політична географія, загальна технологія і психологія творчості, математика, природознавство та інші науки. Практично відсутні філологічні курси.

Мінявся напрям навчання. Основними в викладанні стали не фахові дисципліни (їм віддавалася менша частина навчального часу – всього три дисципліни), а партійна підготовка, вироблення «класового чуття», вміння точно слідувати за партійними директивами того часу, що було, безумовно, негативної рисою в журналістській освіті. Змінювався викладацький склад. Досвідчені професіонали були замінені слухачами Інституту червоної професури.

Зокрема, таким чином журналістська освіта у СРСР готувалася до початку подій червоного терору, який розгорнувся на більшій частині Союзу, але апогею зазнав в Україні. Випускники факультетів журналістики СРСР вправно реалізовували завдання партії – розповідали про здобутки влади у

індустріалізації та замовчували масові репресії інтелігенції, а згодом і геноцид в Україні. Загалом, можна говорити, що радянська влада навчала журналістів за абсолютно протилежними європейськими принципами. Там співробітник ЗМІ був «сторожовим псом», який пильно стежив за владою та інформував суспільство про всі важливі для нього події. Радянського журналіста 30-років вивчали для обслуговування партії, транслявання її думок у маси.

Основною базою підготовки кадрів для всієї радянської преси до 1938 р. залишався інститут в Москві, який в 1931 році отримав статус всесоюзного і став називатися ВКІЖ. У 1934 р. його структура була така: трирічне відділення для підготовки редакторів районних газет і працівників обласних і крайових газет, однорічні курси керівників комсомольських видань, сектор заочної підготовки та перепідготовки для керівників районних газет з півторарічним терміном навчання. У формі заочного навчання навчалось до 2 тис. журналістів зі всієї країни та України зокрема [53].

Газетні технікуми працювали в Москві, Ростові-на-Дону, Харкові. Відповідні відділення були в Орлі, Мічурінськ, Києві, Костромі та інших містах.

Таким чином, до кінця 20-х років існували найрізноманітніші форми підготовки журналістів. І все-таки рівень освіти працівників в газетах був невисокий. Журналістика потребувала більш широкої гуманітарної освіти. Тоді постало питання про університетську журналістську освіту по всій країні.

Багаторівнева система підготовки та перепідготовки газетних працівників існувала до самої війни. Тільки Московський КІЖ був закритий перед війною в 1938 р. Інші інститути працювали до війни. У роки війни підготовка військових кореспондентів велася на спеціальних курсах. Уже в роки війни почалося формування університетської системи підготовки кадрів.

У 1944 р. факультет журналістики був створений в Білоруському університеті. Потім в 1946 р. відкрилися відділення журналістики в Ленінградському і Уральському університетах. У 40-і роки на філологічних факультетах з'явилися відділення та кафедри журналістики в Вільнюському, Казахському, Київському, Львівському, Харківському університетах та ін. [53].

У 1947 р. на філологічному факультеті Московського університету було засновано відділення журналістики. Досвід роботи відділення, створення навчальних планів, що забезпечують підготовку сучасних журналістів, розвинена система спеціалізації на основі фундаментальної історико-філологічної освітньої бази – все це дозволило в 1952 р. поставити питання про організацію в Московському університеті факультету журналістики як самостійної структурної одиниці [52, с. 165].

Термін навчання на факультеті журналістики – 5 років на денному відділенні, 6 років на вечірньому і заочному відділеннях.

Першими кафедрами факультету були кафедри історії, теорії та практики радянської преси (завідувач – Е. Л. Худяков), історії журналістики і літератури (завідувач – Є. С. Ухав), стилістики мови та редакційно-видавничої справи (керував ними професор К. І. Билінський).

Створення відділень журналістики на базі філологічних факультетів багато в чому визначило те, що в перші роки їх існування основу навчальних планів становили традиційні філологічні дисципліни. Були широко представлені курси з літератури і мови. Наприклад, план становили вступ до мовознавства, історія літературної мови, сучасна мова, старослов'янська, латинська і іноземні мови, вступ до літературознавства, введення в радянську літературу, російська, радянська і зарубіжна література.

Громадські дисципліни включали основи марксизму-ленінізму, політекономію, діалектичний і історичний матеріалізм, історію, філософію, економічну і політичну географію СРСР і зарубіжних країн. Цикл історичних дисциплін включав історію Стародавнього світу, історію Новітнього часу, історію СРСР. Як бачимо, ступінь фундаментальної підготовки, забезпечений високим рівнем університетських професорів, був набагато вище рівня, який забезпечували навчальні плани довоєнних інститутів журналістики. А якість професійних і практичних дисциплін в перші роки становлення університетської журналістики підвищилося.

У 50-ті роки почала формуватися система підготовки журналістів в

університетах. Але особливо бурхливе зростання нових відділень і факультетів журналістики почалося в 1960-і роки. Відкрилися нові відділення і факультети в різних містах країни. Коротше кажучи, була достатня кількість факторів, що вплинули на те, що після війни в країні переважною стала університетська система журналістської освіти, доповнена партійної підготовкою та перепідготовкою керівників редакцій в рамках ВПШ.

Загалом, можемо говорити, що новий етап у розвитку радянської журналістської освіти та, зокрема, української припав на період так званої «хрущовської відлиги». У період послаблення тоталітарного контролю та певної лібералізації суспільства ці тенденції торкнулися і журналістської освіти. Звісно, підстав стверджувати, що співробітники ЗМІ, які здобули у цей період були абсолютно критичними до влади неможна. Проте є підстави вважати, що принаймні особисті моральні якості для них були більш притаманні. Крім того, відбулися значні зміни у навчальному процесі тодішніх факультетів журналістики.

У провідних університетах з'явилися нові кафедри. Більш ґрунтовно став вивчатися процес виробництва газет, техніка газетної справи, поліграфічна справа. З'явився курс «Технологія поліграфічного виробництва».

Студенти знайомилися з ним практично в ході випуску навчальної газети, в лабораторіях, проходячи виробничу практику в редакціях, стали також вивчати стенографію, машинопис, фотосправа.

До середини 60-х років почалася підготовка спочатку у великих університетах журналістів для радіо і телебачення. У цей час уже почали виходити перші підручники і посібники з теле-, радіожурналістики [53].

Активізувалися в зв'язку з деякою демократизацією суспільного життя при М. С. Хрущова соціологічні дослідження привели до того, що на факультетах журналістики в 1968 році була створена лабораторія з вивчення функціонування друку, радіо, телебачення, яка провела перші соціологічні дослідження в галузі журналістики. На факультетах журналістики стали читати курси соціології та психології.

У 1968 році в навчальний план факультетів журналістики був включений окремий теоретичний курс «Основи марксистсько-ленінської теорії журналістики». Почали захищатися чисто теоретичні дисертації. Стала формуватися молода наука – теорія журналістики. Цей процес проходив досить драматично, в зіткненні з традиційно партійним підходом [52, с. 165].

У 70-і роки досить помітною віхою в журналістській освіті був 1972 році. Зв'язки з прийняттям у липні 1972 р. постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи подальшого вдосконалення вищої освіти в країні» Мінвуз СРСР активізував роботу щодо поліпшення якості підготовки фахівців різного профілю, в тому числі журналістів. З цією метою було проведено нараду деканів факультетів (відділень) журналістики університетів, на якому був розроблений проект нового навчального плану за фахом «Журналістика».

У роботі цієї наради брали участь представники Спілки журналістів СРСР. Питання вдосконалення навчального плану і програм були розглянуті також на розширеному засіданні завідуючих кафедрами журналістики за участю працівників Правління Спілки журналістів, АПН, ТАСС та інших зацікавлених відомств [39].

У результаті всієї цієї роботи в червні 1973 р. Міністерство затвердило новий типовий навчальний план за спеціальністю «Журналістика», який був обов'язковим для всіх факультетів журналістики СРСР [53].

З 1 вересня 1974 по новому типовим навчальним планом почали займатися студенти першого курсу. В цей навчальний план були включені такі нові дисципліни, як літературно-художня критика, теорія літератури, сучасні проблеми економіки, науки і техніки, журналістська майстерність. Обов'язковою став випуск навчальних газет, радіо- і телепрограм.

Була передбачена спеціалізація студентів за напрямками: літературна робота в газетах і журналах, літературна робота в радіомовленні, літературна робота на телебаченні, редагування масової літератури, літературно-художня критика в газетах, на радіо і телебаченні, теорія і практика перекладу.

Для поліпшення якості підготовки журналістів необхідно було забезпечити

навчальний процес навчальними програмами, підручниками та навчально-методичними посібниками. З цією метою були переглянуті діючі програми, внесені в них необхідні доповнення та зміни, розроблені програми по нових дисциплінах. Були підготовлені програми з курсів «Вступ до журналістики», «Теорія і практика радянської журналістики», «Журналістська майстерність», «Практична стилістика мови», «Історія мистецтв», «Основи права», «Аналіз економіки соціалістичних промислових і сільськогосподарських підприємств». Вони стали базовими для інших факультетів журналістики країни [52, с. 175].

Для розробки уточненого типового навчального плану на факультетах журналістики було проведено нараду провідних університетів країни, де велася підготовка журналістів.

В результаті в новий типовий навчальний план були внесені істотні зміни: з'явилися раніше відсутні в ньому курси – «Вступ до журналістики», «Критика теорії і практики буржуазної журналістики», «Наукові основи пропаганди і методи ідеологічної роботи», «Партійне і радянське будівництво» [25].

Але були в навчальному плані зміни, які благотворно позначилися на подальшому розвитку журналістської освіти. Посилювалася економічна підготовка студентів. Вона, з одного боку, стала більш фундаментальною. Курси по економіці окремих галузей народного господарства були замінені двома курсами: «Основи економіки» і «Наукові основи управління і планування народного господарства». У той же час економічна підготовка наблизилася до потреб проблемно-тематичної спеціалізації майбутніх журналістів, що реалізовувалося шляхом розширення спецкурсів і спецсеминарів, спрямованих на вивчення методів висвітлення відповідних сфер в різних ЗМІ, жанрів економічної журналістики тощо.

Слід особливо підкреслити, що вперше в типовий навчальний план були введені курси «Соціальна психологія» і «Методика конкретно-соціологічних досліджень і друк», які до цього вже були в навчальному плані.

Відповідні зміни вносилися і в індивідуальні плани Московського, Ленінградського та Київського університетів. Так, в скорегованому плані

факультетів журналістики існуючий колись курс «Наукові основи партійної пропаганди» був доповнений і конкретизований і став включати такі розділи, як наукові основи економічної, науково-технічної пропаганди і методи ідеологічної роботи.

Уперше в ньому передбачалася поряд з існуючими спеціалізаціями вужча профілізація за рахунок спецкурсів і спецсемінарів за наступними напрямками: партійне життя, економіка промисловості, сільського господарства, культура, побут, спорт. Профілізація почалася також у Ленінградському і інших університетах.

Новий етап розвитку журналістської освіти в країні пов'язаний з виходом у світ в грудні 1975 р постанови ЦК КПРС «Про заходи щодо поліпшення підготовки і перепідготовки журналістських кадрів». Після постанови ЦК ВКП (б) від 2 листопада 1930 року «Про кадри газетних працівників» це був перший за довгий період партійна постанова, присвячене проблемам журналістської освіти і роботі навчальних закладів даного профілю [25].

Йшлося про вдосконалення ідейно-теоретичної і професійної підготовки журналістів. Тоді в редакціях відчували явний недолік в працівниках, які добре розуміються в актуальних питаннях господарського і культурного будівництва, журналіст-міжнародник. Потрібні були нові навчальні плани і програми.

Постанова «Про заходи щодо поліпшення підготовки і перепідготовки журналістських кадрів» відкривало нові можливості і в плані розширення форм підготовки журналістів. У ньому передбачалося створення спеціального відділення для працівників редакцій, фахівців різних галузей народного господарства, які мають вищу освіту і виявили літературні здібності, з термінами навчання за денною формою до двох і по вечірньої до трьох років.

Було вирішено також переводити з університетів національних республік студентів, які провчилися три курси на філфаку на рідній мові, в ряд провідних факультетів журналістики. Такий переклад теж почався в 1976 р, що допомогло в підготовці кадрів для національної преси. [25].

Були створені нові умови для роботи підготовчих відділень (рабфаков).

Від 30 до 50% від загального складу прийнятих на факультети допомагали робітничої та сільської молоді, демобілізованих з армії компенсувати недолік підготовки та вступ до університетів.

Було організовано міжнародне відділення на факультеті МДУ. Ставилося завдання готувати в основному журналістів, які пишуть на міжнародні теми для нашої аудиторії. Спеціальний навчальний план передбачав такі нові дисципліни, як «Основи міжнародного права», «Економічна і політична географія зарубіжних країн», «Зовнішньополітична пропаганда» і «Міжнародна журналістика», «Історія новітнього часу і міжнародних відносин», обов'язковий друга іноземна мова.

У 1977 році на факультетах журналістики була створена проблемна лабораторія для проведення комплексних наукових досліджень з актуальних питань теорії і практики преси, телебачення, радіо – вона була одним з перших дослідних центрів на факультетах журналістики університетів. Пізніше такі структури з'являються і в інших університетах.

З 1976-1977 рр., відповідно до інструктивним листом Мінвузу СРСР від 28 лютого 1975 року, введений творчий конкурс для вступників на факультети (відділення) журналістики університетів. До цього часу на факультетах журналістики вже був певний досвід організації такої роботи. У червні 1975 р Мінвуз СРСР затвердив відповідне «Положення про творчому конкурсі» [3].

За фахом «Журналістика» і «Міжнародна журналістика» творчий конкурс повинен був проводитися до початку вступних іспитів (до 25 липня). Пізніше, як відомо, прийом був перенесений на більш ранній термін (початок липня). У перший час творчий конкурс проводився досить стихійно. Але в міру накопичення досвіду уточнювалися і конкретизувалися його цілі, які зараз можна сформулювати наступним чином: виявлення творчих задатків абітурієнтів, схильності до цієї професії, рівня первинної орієнтації в даній сфері діяльності і сучасних суспільно-політичних процесах, інтелектуального і культурного розвитку, ступеня соціальної зрілості, аналізу особистісних характеристик вступників.

Склалася система проведення конкурсу в два тури: письмова творча робота на одну із запропонованих тем і співбесіду. Конкурсу передують рецензування поданих абітурієнтами публікацій.

Потрібна обов'язкова характеристика-рекомендація від редакції, де позаштатно співпрацювали юнак або дівчина, що надходять на факультет. Обов'язковою є надання не менше п'яти опублікованих робіт. Кожен ЗВО самостійно визначає форми і методи проведення творчого конкурсу. Викладачами місцевих університетів висловлюється думка про необов'язковий вимозі уявлення саме опублікованих робіт.

Однак така практика себе виправдала, тому що саме в ході підготовки своїх матеріалів і публікацій абітурієнти найбільшою мірою виявляють професійні задатки, необхідну наполегливість, повніше знайомляться з редакційною практикою. Природно, що для школярів можливість опублікувати свої матеріали принципово різні в столичному місті або маленькому провінційному. Однак і в тому і в іншому випадку є свої складності.

Піклуючись про притягнення талановитої молоді, ЗВО шукають форми допомоги їм у цьому плані, а також використовують різні методи довузівської профорієнтаційної роботи. На це спрямований був проходив свого часу на базі редакцій конкурс типу «Золоте перо», організація профілюючих класів в школах і ліцеях. Зараз конкурси проводяться регулярно. Добре себе зарекомендували існуючі вже багато років в і деяких інших вузах Школи юного журналіста, на жаль, деякі з них стали платними, що пояснюється необхідністю існування в умовах дефіциту бюджету і ринкової економіки. Особливо важливим є те, що школа допомагає своїм вихованцям краще познайомитися з роботою журналіста, оцінити свої можливості, зв'язатися з редакціями і підготувати публікації, необхідні для вступу.

На нашу думку, важливою особливістю проведення творчого конкурсу для тих, хто обирає цю професію, є активна участь в ньому безпосередньо співробітників редакцій газет, журналів, телебачення, радіо, інформаційних агентств. В прийнято, що публікації, представлені абітурієнтом, його письмова

творча робота проходять подвійне рецензування – викладача і журналіста. Журналісти всіх провідних московських видань широко представлені в складі комісії, яка проводить співбесіду. Сформована на факультетах журналістики практика проведення конкурсу добре себе зарекомендувала і виправдала, але, як і будь-яку справу, вимагає постійного оновлення і творчого пошуку.

У 1977-1978 рр. творчий конкурс за рішенням колегії Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти (лютий 1977 р.) був введений на вечірньому, заочному та підготовчому відділеннях. Про останній потрібно сказати особливо. При формуванні підготовчого відділення, поряд з першочерговими соціальними характеристиками (для робітників, колгоспників, демобілізованих з армії), з'явилася можливість прийому за критерієм творчих, професійних нахилів, здібностей.

Однак це завдання зажадала і більш активного відбору, пошуку такої молоді. Свого часу на факультетах, відділеннях журналістики, в тому числі в МДУ, були штаби, комісії, які проводили профорієнтаційну роботу по новому набору на підприємствах, заводах, в колгоспах, радгоспах, військових частинах в різних областях і районах країни.

У 80-ті роки посилена увага приділялася на факультетах і відділеннях журналістики практичної підготовки журналістів, так як робота випускників в редакціях і соціологічні дослідження (зокрема дослідження з журналістської освіти, проведені в 1972 і 1977 рр.). До ювілейних дат факультетів журналістики та університетської системи підготовки журналістів) показували, що якщо фундаментальна історико-філологічна і теоретична підготовка випускників оцінювалася досить високо, то практична багато нижче [3].

Для поліпшення такої підготовки, як вже було зазначено, введений курс «Журналістська майстерність», розвивалися форми індивідуальної роботи студентів, удосконалювалася система навчальної та виробничої практики. Збільшився час на практику.

Склалася система базових редакцій для її проведення, були розроблені чіткі програми практики, щоденники та форми відкликання редакції про її

проходження, ретельно велось підведення її підсумків, зокрема на «Днях практики». На першому курсі була введена ознайомча практика, в ході якої студенти знайомилися з роботою підприємств, установ, громадських організацій, багатотиражних і районних газет.

Продовжувалося вдосконалення професійних дисциплін. В навчальних планах з'явився новий курс «Технологія журналістської творчості», в рамках якого велось навчання методам журналістської роботи. Стали використовуватися нові методики, активні форми навчання, ділові ігри, моделювання професійних ситуацій, вправи і т. д.

На всіх етапах підготовки в навчальному процесі брали участь журналісти-практики, висококваліфіковані фахівці. Їх залучали до проведення творчого конкурсу, читання спецкурсів, ведення спецсеминарів, організації творчих майстерень, керівництву курсовими та дипломними роботами, виробничою практикою. Стали укладатися договори про творчу співпрацю редакцій і факультетів журналістики. Студентів прикріплювали до редакцій починаючи з третього курсу, і вони отримували творчий день для професійної роботи.

У 1982 році були прийняті нові типові індивідуальні навчальні плани, в яких введено був фундаментальний теоретичний курс «Основи журналістики», що включав в себе декілька курсів, в тому числі «Введення в журналістику», «Вступ до спеціальності», «Технологія журналістської творчості» та ін. [66].

Понад три десятки років у проводились наради (тепер конференції) за підсумками розвитку журналістики в минулому році. З кожним роком зростали авторитет і представництво цих конференцій. У них брали участь партійні працівники, журналісти, вчені університетів, співробітники науково-дослідних установ Української РСР, України, Білорусії, Молдавії, Естонії, Латвії, Грузії, Азербайджану, Казахстану, Узбекистану. Теоретики і практики збиралися для того, щоб разом розібратися в тенденціях і закономірностях розвитку ЗМІ. Спеціально обговорювалося питання про районну друку.

На червневому (1983 р.) пленумі ЦК КПРС було поставлено завдання забезпечити поліпшення підготовки і підвищення кваліфікації журналістських

кадрів. Особливу увагу було приділено проблемам вдосконалення професійної підготовки працівників редакцій.

Повністю виправдала себе існувала понад 30 років сучасна система вищої гуманітарної університетської освіти. В середньому в редакціях країни частка осіб з вищою журналістською освітою досягла 50%. Менше таких працівників було в місцевих засобах інформації.

Випускники журналістських вишів і тоді особливо цінувалися за ґрунтовну фундаментально-теоретичну підготовку в галузі філософських, гуманітарних і спеціальних журналістських дисциплін, які давав їм університет. Вище стала і практична підготовка.

Уваги заслуговує початок перебудови (1985 р.), коли проходило Всесоюзна нарада керівників і викладачів факультетів і відділень журналістики університетів країни, на якому були підведені підсумки розвитку журналістської освіти в доперебудовний час, обговорювалися напрямки його подальшого розвитку. Підготовка журналістів велася до цього часу в 23 університетах країни, в Академії суспільних наук при ЦК КПРС, Вищій партійній школі і обласних ВПШ, у Вищій комсомольській школі при ЦК ВЛКСМ, Московському інституті міжнародних відносин (МДІМВ), Університеті дружби народів ім. П. Лумумби, Московському і Українському поліграфічному інститутах, Військово-політичній академії ім. Леніна і Львівському вищому військово-політичному училищі [53].

Число студентів-журналістів становило понад 15 тис., в тому числі понад 6 тис. на денному відділенні. В середньому на перший курс надходили близько 3 тис., в тому числі понад 1200 – на денне відділення. Значний відсоток першокурсників становили слухачі підготовчого відділення, де попередньо готувалися до вступу молоді люди з робочих сімей, виробничники. Творчий конкурс, форми якого були вельми різноманітні і удосконалювалися, давав можливість для відбору найбільш обдарованих абітурієнтів.

У 90-ті роки змінилася система державного устрою. Трансформувалася система засобів масової інформації. Скасована цензура. Преса стала вільнішою, хоча певні форми залежності залишилися і з'явилися нові. Багаторазово

збільшилася кількість видань і програм. Розширилася тематика і спеціалізація видань. Пожвавилася репортерська і розслідувальна журналістика. Преса встала на комерційні рейки. З'явилися численні спеціалізовані рекламні видання, відповідні служби в редакціях. Газети і журнали перейшли на комп'ютерний набір і колір. Різко збільшилася потреба в журналістських кадрах. Стали затребувані нові професії – рекламиста і газетного менеджера, продюсера, комп'ютерного дизайнера, а також журналісти різних спеціалізацій.

Всі ці процеси в журналістиці суттєво змінили ситуацію в журналістській освіті. Швидко стали виникати нові відділення і факультети журналістики в університетах, педінституту і інших ЗВО країни. З'явилися факультети журналістики та реклами в комерційних навчальних закладах.

Крім того, відродилася і форма середньої спеціальної освіти в рамках журналістських коледжів і ліцеїв. Відкрилися комерційні форми підготовки і в державних ВЗО.

Природно, нова інформаційна ситуація змусила і традиційні державні бази підготовки кардинально переглянути свої навчальні плани, в яких з'явилися курси з реклами та паблік рілейшнз, менеджменту, економіці ЗМІ, з правових основ журналістики, соціології журналістики і реклами, психології та етики журналістики і реклами. Посилився блок дисциплін за закордонним засобам масової інформації, з'явилися курси «Введення в світову журналістику», «Зарубіжні ЗМІ», «Міжнародне гуманітарне право».

У багатьох університетах почали навчати новинний, аналітичної, розслідувальної журналістиці, введені відповідні спеціалізації. Відкрилися кафедри зарубіжної журналістики, де їх раніше не було, з'явилися кафедри реклами та паблік рілейшнз, що забезпечують підготовку фахівців цього профілю.

Запити редакційної практики зажадали особливої уваги до підготовки на факультетах журналістів-політологів, екологів, фахівців, здатних працювати в діловій пресі, жіночого, дитячого, церковної, навчання майбутніх провідних теле-, радіопередач.

Ще більша увага стала приділятися технології журналістської роботи, в тому числі за різними спеціалізаціями. Кардинально покращилася підготовка студентів в області володіння комп'ютерними технологіями, практично у всіх університетах обладнані комп'ютерні класи, в багатьох є електронна пошта. Заклади вищої освіти отримують доступ до системи «Інтернет».

Новим явищем сучасної освіти журналістів з'явилася рання професіоналізація студентів, коли в зв'язку з нестачею кадрів в редакції вони починають працювати штатно в процесі навчання. Таким чином, виробничі практики змінюють свій напрямок і форми організації, стають, по суті, безперервними. Звичайно, цей процес має свої плюси і мінуси.

Державний розподіл змінилося вільним пристроєм, пошуком свого місця на ринку праці в залежності від кваліфікації.

Принципова зміна університетської системи освіти пов'язано з появою можливостей трирівневої системи підготовки: бакалавр (4 роки), спеціаліст (5 років), магістр (ще 1-2 роки). Розроблено державні стандарти по всім трьом ступеням журналістів, розширилася можливість для прийому в магістратуру фахівців з іншим типом вищої освіти. Деякі ЗВО вже перейшли на нову систему підготовки журналістів, хоча велика частина їх зберігає традиційну п'ятирічну форму навчання, оскільки вона себе в цілому добре зарекомендувала і виправдовує. Але все ж таки, ми бачимо, що університетська система розвивається і доповнюється новими формами підготовки.

Змінилася сутність журналістської освіти. Замість формування заданого світогляду, світовідчуття майбутнього журналіста виникла нова концепція – надання починаючому журналісту можливості самостійно сформулювати свої погляди, свій світогляд, свою точку зору на різні суспільні процеси. Останні десять років в цьому відношенні були дуже важливим, кардинально новим етапом у розвитку факультетів журналістики [53].

Тепер студент має можливість, не виходячи з аудиторії, отримати будь-яку інформацію, вийти на будь-яку особу, підготувати той чи інший матеріал.

Конвергенція не скасовує відмінностей в засобах масової комунікації, але змушує по-новому вчити студентів працювати з аудиторією, яка стає все менше пасивною. Необхідно швидке впровадження сучасних технологій в комунікаційний процес у журналістиці.

Можемо зробити висновок, що на базовому рівні освіти в країні немає «чистих» зразків ні академічної, ні практико-орієнтованої моделей. Використовується змішана модель, що склалася ще за радянських часів і підтримує Держстандартом і всією системою комплексної оцінки діяльності закладів вищої освіти. У діючій змішаній моделі, звичайно, більше від академічного модуля (критерії 1, 2, 4, 8 та ін.), Але є, зрозуміло, і елементи практичної моделі. Найголовніше – що всю довгу історію існування журналістської освіти для нього декларувалася практична мета (забезпечувати редакції засобів масової інформації творчими працівниками). Це, однак, не гарантувало практичної спрямованості професійної підготовки в цілому.

1.2. Напрямки підготовки журналістських кадрів

Ринок засобів масової інформації постійно розширює свої кордони. Збільшується кількість теле- і радіокомпаній, друкованих та Інтернет-видань, де потрібні фахівці з професійними навичками – репортери, коментатори, оглядачі, аналітики, редактори і т.д. У зв'язку з цим актуалізується проблема підготовки кадрів в навчальних закладах для роботи в медіа-середовищі.

Абітурієнти або журналісти-практики, які бажають отримати професійну освіту або покращити наявні навички, мають можливість вступати до університету або закінчити журналістські курси. Наразі в українському професійному та академічному журналістських середовищах немає єдиної точки зору про оптимальний формат медійної освіти.

Так, серед медіа-експертів поширена думка, що наявність диплома журналіста не є показником якості роботи, ставиться під сумнів необхідність підготовки журналіста в університеті за допомогою спеціальної освітньої бази.

Загалом, багато медійників сходяться на думці, що журналіст повинен закінчити бакалаврата іншої спеціальності, а журналістику почати вивчати на магістратурі.

Така позиція формує в українському медіапросторі певне протистояння між дипломованими фахівцями чи людьми, які давно у професії з генерацією громадянських журналістів. «Ще десять років тому громадянська журналістика здавалася позитивним явищем, однак тепер, із розвитком соцмереж, усе змінилося. Громадянські журналісти не несуть професійної та етичної відповідальності за створений ними контент. Виникає таке явище, яке «постправа». Для нього притаманне апелювання до емоцій та конструювання нової реальності» [46].

Це пов'язано, перш за все з тим, що журналістика відноситься до числа «відкритих професій»: роботодавці як правило не вимагають ліцензії, диплома або інших офіційних сертифікатів. Дипломовані журналісти співпрацюють з людьми, які є фахівцями інших галузей знання, а в сучасному медіа-просторі багато працівників не мають профільної освіти.

Однак слід зазначити, що «впровадження» журналістики в університет сталося не тільки і не стільки в результаті вдосконалення і еволюції системи підготовки кадрів для роботи в засобах масової інформації.

Проходячи через наукові експерименти і розвиток методики викладання, суспільство прийшло до існуючої системи освіти, яка з кожним днем змінюється, доповнюється і вдосконалюється. Сьогодні журналістика міцно закріпилася у вищій школі. Разом з тим, дискусії і полеміка про те, як надалі буде розвиватися журналістську освіту, тривають.

У сучасних академічних школах намітилися тенденції, характерні для вищих шкіл інших держав – впровадження медійних технологій, універсальність підготовки, пошуки шляхів для інтеграції і т. д. Проте, не дивлячись на наявну історію створення академічного журналістської освіти і сучасні зусилля, періодично виникають суперечки серед журналістів-практиків і теоретиків, чи потрібна професійна журналістська освіта.

Зокрема, аргументуючи негативне ставлення до академічного викладання журналістики, медійники зауважують, що освіта не відповідає потребам ринка, студентів часто потрібно буквально перевчати. Цю тезу зокрема поділяє натхненник Комісії з журналістської етики, засновник газети «Дзеркало тижня» В. Мостовий. «За його словами, нині, як і 50 років тому, освітні заклади, що готують журналістів, випускають здебільшого тих, кого можна назвати «професійними дилетантами». Проблему він вбачає в тому, що у вишах немає викладачів-практиків, які би мали реальний досвід польової журналістики, редакційної роботи», – говорить він [61].

У статті В. Різуна, директора Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка, дається загальний огляд ЗВО України, де готують фахівців за напрямом підготовки «журналістика та інформація» [43].

Розгорнута інформація про ці навчальних закладах представлена на відповідних сайтах ЗВО, а також на сайті Науково-методичної комісії з журналістики МОН України. Крім того, ще одним гравцем на полі журналістської освіти бажають стати неурядові медіа-організації, основним видом роботи яких є різні медіа-тренінги і короткострокові школи, проводяться за рахунок отриманих грантів, на особливих умовах.

Зазвичай такі освітні платформи не обтяжені вимогами регуляторів, зокрема Міністерства освіти. Вони можуть дозволити собі довільний спосіб викладання журналістики завдяки чому часто залучають передовий досвід європейських університетів.

Таким чином, ринок праці отримує значну кількість працівників ЗМІ, які поповнюють цей сегмент як за рахунок профільних фахівців, так і за рахунок представників інших напрямів підготовки і тих, хто взагалі не має вищої освіти. Однак висновок про підготовку працівників мас-медіа робиться загальний: рівень знань випускників спеціальності «журналістика» не завжди відповідають вимогам роботодавців. Цю точку зору, зокрема підтверджують і спостереження незалежних медійних організацій в Україні.

Зокрема голова ГО «Детектор медіа» Н. Лигачова зауважує, що часто факультети журналістики не надають необхідних знань: «Є певний дисбаланс між тим, що освіта пропонує, і тим, з чим майбутні журналісти стикаються у реальному житті, коли приходять працювати в різні медіа. Інколи це пов'язано з тим, що у вишах студентам розповідають про високі стандарти, а коли вони приходять на роботу в різні медіа, в тому числі і в олігархічні, їм кажуть: «Забудьте про всі стандарти, ми вам розповімо про свої стандарти». Інколи це пов'язано з тим, що вища школа не надає тих навичок, які повинні мати сучасні журналісти», – наголосила вона [27].

Порівняльний аналіз академічних і приватних шкіл журналістики раніше не розглядалося досить докладно. На основі обробки інтернет-ресурсів (2011-2013 рр.) виявлено особливості функціонування, теоретичної і практичної бази викладання в журналістських школах України, а також ступінь представленості професійної інформації. Узагальнення наукової інформації про окремі школах і її інтегруванні дозволило нам систематизувати дані.

Вищі навчальні заклади України готують фахівців за напрямом підготовки «журналістика та інформація», куди входить підготовка журналістів, видавців і редакторів, рекламистів і фахівців зі зав'язків з громадськістю. Кілька університетів почали підготовку фахівців-магістрів медіакомунікацій.

Цей вид магістратури не передбачає профільного бакалаврату. В окремих навчальних закладах України готують виключно журналістів; журналістів і видавців / редакторів готують 6 установ; журналістів і рекламистів / піарників – 2; журналістів, видавців / редакторів, рекламистів / піарників – 7; тільки видавців і редакторів готують 7 університетів; видавців / редакторів і рекламистів / піарників – 3; тільки рекламистів / піарників – 2 [43].

У нашій роботі розглядаються різні форми журналістської освіти на основі вивчення досвіду роботи академічних шкіл, представленого і інтернет-простору.

Інформаційний сайт науково-методичної комісії МОН України про установи, що надають журналістську освіту. В Інтернет-просторі України досить багато інформації, представленої на сайтах, де фіксуються відомості про

можливості отримання медіаосвіти. На основі вивчення цих сайтів, а також з'явився недавно Інформаційного сайту науково-методичної комісії МОН України ми склали таблицю, в якій систематизували відомості про академічні школах журналістики України.

Під академічною школою журналістики ми розуміємо навчальний заклад країни, в якому при підготовці фахівців дотримуються усталені традиції в освіті. Академічна школа журналістики може бути представлена і в приватному навчальному закладі.

Діяльність приватних шкіл і їх презентація в інтернеті. Іноді слово «школа» розуміється широко. У нашому випадку – це організація неповного освітнього циклу (включеного), створена на основі системи певних правил, способів, прийомів вивчення. Найбільш активно представлені в медіапросторі України 5 так званих приватних шкіл і асоціацій. «Школа професійної журналістики «Нова Україна» вперше була проведена в квітні 2009 року в м. Києві та Київській області (перша сесія Школи відбулась за участю Лабораторії законодавчих ініціатив за підтримки Міжнародного фонду «Відродження») [38].

«Новомедіа»: асоціація «Новомедіа», за даними офіційного сайту, позиціонує себе як «всеукраїнську громадську журналістську організацію». Вона була заснована в 2004 році. Організація об'єднує журналістів та інших творчих працівників засобів масової інформації, які є християнами різних конфесій. Таким чином «Новомедіа» – це об'єднання людей на підставі духовної єдності і професійних інтересів [56]. «MediaNext»: за офіційними даними сайту, це найбільше в Україні спільнота медіа-професіоналів, мета яких – зробити українські ЗМІ більш відкритими до соціальних медіа [37].

Інформації про історію створення не виявлено. Спільнота медіа-інноваторів Medianext, в яке входять 400 журналістів, редакторів і медіа-активістів, утворилося на основі однойменного проекту з розвитку нових медіа від Інтерньюз-Україна та Європейського центру журналістики (Нідерланди) [48].

В Інтернет-просторі зафіксована «Школа журналістики. Команда 5+», проте інформації про її діяльність, керівників, мету, викладачів на офіційному

сайті не виявлено. «Вільна школа ділової та політичної журналістики» є річний лекторій, присвячений медіа-менеджменту і створення медіастартапів [59].

Організатори позиціонують проект як «вечірні зустрічі з цікавими і надихаючими людьми з усього світу» [4]. Претендують на увагу школи журналістики УКУ та Києво-Могилянської академії.

Аналіз публікацій на офіційних сайтах університетів і сторінках факультетів і кафедр журналістики показує, що не всі виші приділяють увагу публічному висвітленню своєї наукової діяльності. Для аналізу нами була розглянута діяльність 28 державних вищих навчальних закладів, де є факультет або кафедра, що спеціалізується на підготовці журналістів та редакторів, опублікована в інтернет-просторі (2012- 2013 роки.).

Дані свідчать про те, що прес-клуби є:

- в 3 ЗВО (ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, ДонНУ, УжНУ);
- в 9 ЗВО (ВНУ ім. В. Даля, ДонНУ, КНУ ім. Т. Шевченка, ЛНУ ім. І. Франка, МГУ, СумДУ, УжНУ, ХНУ, ЧНУ), де проводяться семінари;
- конференції проводяться в 14 ЗВО (ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, ВНУ ім. В. Даля, ДНУ імені Олесея Гончара, ДонНУ, ЗНУ, КНУ ім. Т. Шевченка, КНУКіМ, ЛНПУ імені Тараса Шевченка, ЛНУ ім. І. Франка, ОНУ, СумДУ, ТНУ, ХНУ, ЧНУ);
- круглі столи у 5 ЗВО (ЗНУ, КНУ ім. Т. Шевченка, ЛНУ ім. І. Франка, ТНУ, ХНУ), функціонують клуби в 9 ЗВО (ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, КНУ ім.Т.Шевченка, КДПУ, ЛНПУ імені Тараса Шевченка, ЛНУ ім. І. Франка, МГУ, ОНУ, ТНПУ, ХНУ);
- наукове партнерство здійснюється в 15 ЗВО (ДНУ імені Олесея Гончара, ДонНУ, ЖДУ імені Івана Франка, ЗНТУ, ЛНУ ім. І. Франка, НТУУ КПІ, НГУ, ОНУ, ОНЮА, СумДУ, ТНУ, ТНПУ, ХНУ, ХМУ, ЧНУ);
- стажування в ЖДУ імені Івана Франка;
- наукові видання мають 9 ЗВО (ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, ДНУ імені Олесея Гончара, ДонНУ, ЗНТУ, ЛНУ ім. І. Франка, ОНУ, ТНУ, ТНПУ);

- Phd програми не виявлені ні на одному офіційному сайті розглянутих навчальних закладів. Проте, ми віддаємо собі звіт в тому, що дана інформація може бути з різних причин представлена неповно, а деякі факти, колись мали місце, зовсім не відображені в інтернет-ресурсі.

На стадії розробки знаходиться сторінка кафедри видавничої справи, редагування і журналістики Інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. На персональних сторінках факультету Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Миколаївського державного університету ім. В. Сухомлинського, Кримського інституту інформаційно-поліграфічних технологій Української Академії Друкарства інформації про наукову діяльність і життя факультету (кафедри) не виявлено.

Таким чином, найвищим показником діяльності ВНЗ виступає наукове партнерство університетів, а також проведення і участь в наукових конференціях (студентів або викладачів). Тематика проведених наукових семінарів орієнтована на вивчення наступних питань: – гендерні ресурси українських мас-медіа; – професійні стандарти журналістики в Україні і світі; – авторське право в медіа-просторі; – нові медіа; – соціальні комунікації; – інформаційний простір і ЗМІ.

Також актуальні теми, пов'язані з процесами євроінтеграції, потенційним співпрацею з міжнародними фондами, міжрегіональними партнерськими програмами. Основними темами конференцій є: питання розвитку регіональної преси, стан і перспективи; розвиток інформаційного простору України і світу; формування інформаційного суспільства; аспекти дослідження медійного контенту; сучасна новинна журналістика: тенденції розвитку, форми подання, суспільний резонанс; актуальні проблеми журналістикознавства; комунікативні технології медіаосвіта.

Дискусія про роль журналістської освіти в модернізації ринку праці досі залишається відкритою. Думки фахівців, навчають студентів журналістської

професії в ЗВО і приватних школах, різні. Думки потенційних роботодавців часто звучать досить категорично і відображають як високий рівень вимог до молодого фахівця, так і запит на певний «стандарт» роботи з інформацією в умовах мультимедійного середовища. Так, серед проблем журналістських шкіл медіа-експерти та роботодавці виділяють наявність великої кількості випускників-журналістів, для яких не вистачить робочих місць в ЗМІ.

Також відзначається той факт, що нерідко робочі місця займають люди, які не мають освіти в сфері мас-медіа. Як зазначалося раніше у наш час майже кожен користувач Всесвітньої мережі має можливість створювати і поширювати новини та традиційна журналістика часом не встигає за ними. Обговорюється питання доцільності журналістської освіти і формату його здійснення. Викладачі вищої школи вважають, що основні проблеми журналістського академічної освіти пов'язані з тим, який фахівець повинен вийти в результаті підготовки: журналіст-універсал або «спеціалізований фахівець» [20], а також в тому, що журналістика – професія творча.

Розмірковуючи про так звану спеціалізовану журналістиці, В. Демченко міркує: «У підготовці фахівців з масової комунікації (і не тільки журналістів, а й рекламистів, піарників та інших) ми останнім часом, ймовірно з огляду на Захід, стали відстоювати вузьку спеціалізацію. Вважається, що саме вона, а не фундаментальна підготовка дозволить вийти нам на якісно новий рівень підготовки фахівців [19]. Однак західні університети, навпаки, стали відмовлятися від вузької спеціалізації в інтересах універсального журналіста, тому що значна частина СМК утворила в своїй структурі мультимедійні відділи, які готують матеріали для медіа всіх типів».

У той же час, варто зазначити, що українська медіа-спільнота також рухається у бік так званої конвергентної журналістики. Роботодавці максимально цінують фахівців, які здатні виконувати увесь спектр підготовки матеріалів з різних сфер медіа. Найчастіше мова йде про написання текстів, знімання та монтування відео та фоторепортерські навички. «Конвергентна журналістика, заснована на мультимедійній подачі контенту і поширення його

по різних медіаплатформи. Вона пов'язана з глобальними змінами, які відбуваються на всіх стадіях створення і поширення продуктів ЗМІ. Конвергентну журналістику часто пов'язують з тенденцією до універсалізації журналісткою професії, появою журналістів, здатних створювати контент для різних медіаплатформи» [29].

Безумовно показовим слід вважати висловлювання В. Здоровеги: «Обстоюючи університетську підготовку і перепідготовку журналістів, не можна разом з тим не бачити закладені в ній недоліки. Прикладна за своїм соціальним призначенням, універсальна за потрібними їй адептам знань, журналістика далеко не завжди вписується в цю академічну систему. До того ж професія співробітника мас-медіа не тільки різноманітна і прикладна, вона ще й вимагає індивідуального підходу, індивідуальної роботи з кожним слухачем» [36]. Деякі сучасні тенденції в підготовці журналістів зазначила О. Почапська-Красуцька: «Напрямок «журналістика та інформація» вимагає практичної реалізації».

Загалом, можна погодитися з науковцями у тій тезі, що журналіст – це не тільки академічні знання та диплом закладу вищої освіти. Щоб співробітник медіа був справжнім фахівцем у нього повинно бути ряд індивідуальних якостей та схильність до певного роду журналістської діяльності. Безумовно, будь-яку людину можна навчити писати, знімати та фотографувати, але для того щоб робота була максимально якісною, потрібен у певній мірі талант.

Варто зазначити, що на принцип та методику підготовки журналістських кадрів значною мірою вплинуло виокремлення журналістики у окремий академічний фах. Довгий час підготовка співробітників засобів масової інформації була пов'язана з підготовкою філологів, а багато вітчизняних факультетів журналістики з'явилися на базі відповідних кафедр філфаків.

Виняток журналістики з філологічних дисциплін призвело до розуміння професії «журналіст» як «передавати новини» і «впливати на свідомість». Однак це звузило розуміння журналістики як мистецтва слова, до своєї PR-

технології та копірайтингу» [38]. Під час навчання професії майбутнього журналісту необхідна практика в ЗМІ для закріплення теоретичних знань.

Саме практичний напрям підготовки журналістів сприяє засвоєнню здобутих в університеті навичок та дозволяє апробувати її на реальному робочому місці. Завдяки практикам, здобувачі вищої журналістської освіти можуть також остаточно вирішити чи бачать вони себе у професії.

Розмірковуючи про професіоналізм, В. Різун зазначає: «Поки ми не навчимо критеріям відбору тем, фактів, в залежності від жанру, видання, формату подачі, і т. Д., До тих пір говорити про підготовку журналістів на високому рівні не доведеться. Якщо журналіст не розуміє важливість або не важливості теми, не може оцінити значимість факту, а йому здається, що все, що він написав, – шедевр, до тих пір журналіст не є професіоналом» [38]. В даному питанні – про підготовку практичних навичок – солідарні і медіа-експерти, і роботодавці [12; с.19].

Розмірковуючи про журналістську освіту, не можна не помітити, що в країні існує розрив між системою освіти і ринком праці. «Щоб ліквідувати цей розрив, життєво важливо провести зміни в системі освіти і готувати студентів не просто з дипломами, а з конкретними навичками. Якщо ці кваліфікації будуть визнані в усьому світі, то це допоможе українським університетам, а також зростанню всієї країни: все менше студентів будуть відчувати потребу здобувати освіту за кордоном», – вважає Тім Уайт [50].

У той же час, варто зауважити, що станом на 2019 рік українська журналістська освіта максимально наблизилася до впровадження європейських стандартів навчання. Так, уже розроблені нові бакалаврські програми, а магістерські чекають на затвердження. Крім того, вітчизняні фахівці розробляють нові освітні стандарти для підготовки медійників.

Говорячи про суть цього питання, керівник проекту «Журналістика цифрового майбутнього» А. Власенко (Фонд «Розвиток України» Ріната Ахметова) зазначає: «Проблема в тому, що потрібно провести дуже велику роботу, розписати кожну функцію, зробити для неї однозначні критерії

оцінювання знань хоча б для тих ЗВО, які будуть приймати в цьому експерименті участь. Повинен бути визначений рівень, нижче якого планка не повинна опускатися. Тобто той середній – на трійку з плюсом – рівень журналіста, який міг би працювати в медіа. Тому що якщо він буде нижче цієї планки, людина не зможе працювати за фахом [27].

К. Горчинська, яка станом на 2016 рік була виконавчою директоркою «Громадського телебачення» відзначає, що у редакції співробітник повинен уміти розповідати історії та мати ряд виключно технічних навичок. «Журналістська освіта — це певний набір навичок, необхідний для повноцінної роботи журналіста як члена редакції. Серед них пітчинг, себто мистецтво продавати історію, перш за все — редакторів. Потім низка суто технічних навичок, пов'язаних із пошуком джерел і роботою з ними, комунікаційні навички, які знадобляться як у ньюзрумі, так і за його межами. Крім того, важливі базові навички зі збирання інформації (робота з реєстрами, базами даних), її перепаккування, структурування історії. Є ціла низка навичок, пов'язаних із написанням матеріалу та розумінням різних жанрів» [38].

Ще одна проблема академічної освіти, на нашу думку, полягає в тому, що на ринок праці випускається велика кількість журналістів не тільки для роботи в ЗМІ, але і в широкій сфері соціально-комунікативних технологій. На сторінках сайту «Телекритика» відзначений ще один важливий факт: слабкість профорієнтаційної роботи та, відповідно, неадекватність вибору професії претендентами на отримання журналістського диплома. І «це проблема не тільки тих, хто вчить, а й тих, хто йде вчитися» [32].

Разом з тим, серед успішних журналістів вельми поширена думка про те, що наявність журналістського диплома – ще не показник якості роботи (В. Кіпіані, А. Куликов, І. Славінська) [1]. Як бачимо, однозначних суджень немає, сучасна ситуація на ринку ЗМІ викликає дискусії в медіасередовищі, де активно обговорюється тема заміни професійної журналістики на так звану «народну журналістику».

Однак думка про те, що «неможливо людей масово навчити елементарному» передбачає наступне розширення контенту: «тому професійна журналістика не помре, і нікуди від неї світ не дінеться. Тим більше в наш час, коли ЗМІ стало практично всім: від банку до мережі магазинів. Всі ці ресурси вимагають професіоналів. Тому інформацію потрібно вміти збирати. Відсівати непотрібне треба вміти. Забезпечити подачу інформацію потрібно вміти. І вчитися цьому треба» [60].

Думки роботодавців про якість журналістської освіти підштовхують теоретиків до нових роздумів і частково підтверджують їх думки (Е. Бенкендорф, О. Наливайко) [1].

Не залишилася осторонь і Національна спілка журналістів України, яка також прагне приділяти максимальну увагу підвищенню рівня професійності працівників ЗМІ [16]. Розвиток сучасних інформаційних технологій ставить перед ЗМІ завдання підготовки журналістів нового типу, які вміють використовувати всі технічні нововведення [42].

Загалом, у НСЖУ підіймають все туж тему конвергентних медіа. «Модернізується сама професія журналіста, стираються грані між різними типами носіїв інформації, різними технологічними платформами. Стратегічним завданням ЗМІ стає підготовка нового типу журналіста – так званого журналіста покоління комп'ютера, а також підвищення кваліфікації і перепідготовка традиційних журналістів» [42].

Оцінити якість освіти в приватних школах досить складно, оскільки вони працюють на комерційній основі. У публікаціях переважає позитивна піар-складова. І все ж ми виділили думки фахівців, що працюють в цій сфері, щоб зіставити їх з роздумами колег з середовища академічної освіти. Показовим є міркування Д. Раїмова, засновника і куратора так званої Вільної школи журналістики: «Програма розроблена таким чином, щоб студент зміг опанувати навичками журналістики і отримати свій шлях в професію», – наголошує він.

Професійний журналіст перезнайомився з керманічами провідних ЗМІ і прослухав курс лекцій з економіки та політики, який буде корисний кожній

освіченій людині. А люди, далекі від журналістики, отримали можливість позбутися від «спотикань мови» під час роботи з текстом [71].

У сфері журналістської підготовки представлені неурядові медіаорганізаціям, основним видом роботи яких є проведення різних медіатренінгів і короткострокових шкіл. При всій позитивній оцінці даного виду навчання слід відзначити, що, як правило, стаціонарні курси дуже короткі (максимум – 5 днів) і перенасичені інформацією.

Звісно, можна говорити, що у таких умовах важко коректно засвоїти ту чи іншу інформацію та потім почати працювати журналістом. Однак на нашу думку, учасниками подібних тренінгів є або професійні журналісти, які поліпшують кваліфікацію, або люди, які з професією не контактували ніколи чи знайомилися поверхнево. Для перших пропонована форма навчання, яка є прийнятною, бо вони володіють основними та більш ґрунтовними знаннями, вільно орієнтуються у масиві інформації. Для других заняття стають підґрунтям для подальшого, фундаментального вивчення теми, можливо, навіть у закладах вищої фахової освіти.

Крім того, варто згадати про те, що дана форма навчання досить дорога, а місце проведення подібних заходів – часто обласні центри. Стає затребуваною ще один різновид викладання – форма дистанційного навчання.

Однак для багатьох практикуючих журналістів мінуси такої Школи журналістики в Україні підготовки полягають в тому, що система контролю за процесом оволодіння інформацією або повністю відсутній, або фактично відсутня, що зменшує в рази ефективність навіть найкращого за змістом курсу. Крім того, часто при такій формі викладання не відбувається комунікація між учасниками набраної групи. Разом з тим, українські журналісти, особливо з регіонів, бачать в цьому хорошу можливість налагодити контакти з журналістами великих міст і столиці, отримати нові знання та зуміти їх застосувати до сучасних політичних реалій [45]. На нашу думку, у абітурієнтів або журналістів-практиків, які бажають отримати професійну освіту, є вибір: вступати до ЗВО або закінчити журналістські курси. Крім того, є можливість

знайти собі певного наставника – чинного співробітника ЗМІ, який буде навчати основам професії безпосередньо у робочих умовах. Однак, той варіант є надто мало ймовірним, оскільки часто журналісти надзвичайно зайняті виконанням посадових обов'язків та неохоче контактують навіть зі студентами практикантами.

Крім того, О. Боровець зазначає, що така ситуація може виникати також через те, що сформовані фахівці мають завищену самооцінку чи бояться конкуренції на ринку праці. «Бо якщо в людини є досвід, якщо вона вболіває за те, щоб була ота українська журналістика, за те, щоб навколо працювали нормальні люди, – вона буде брати в силу своїх можливостей і вільного часу хоч одного-двох початківців і буде їм хоч щось розповідати для того, щоб ці люди ставали професіоналами. Якщо ця людина має певні комплекси, зоряну хворобу, лінь – вона буде ходити і казати: «Ой, нема взагалі журналістів, немає професіоналів» [47].

Вищі навчальні заклади України (академічні школи) готують фахівців за напрямом підготовки «журналістика та інформація», куди входить підготовка журналістів, видавців і редакторів, рекламистів і фахівців зі зав'язків з громадськістю. Аналіз Інтернет-ресурсу державних навчальних закладів представлений в табл. 1. Приватних шкіл і приватних професійних програм, що функціонують на грантовій основі, не так багато.

Однак саме такі школи, на їхню думку, пропонують «якісну освіту за короткі терміни». Викладачі вищої школи вважають, що основні проблеми журналістської академічної освіти полягають в питанні принципності напрями підготовки: журналіст-універсал або спеціалізований фахівець, в тому, що журналістика не завжди вписується в академічну систему. Разом з тим, під час навчання професії студентам необхідна практика в ЗМІ для закріплення теоретичних знань.

Викладацький складу повинен бути представлений в тому числі практикуючими журналістами. Вироблення державного стандарту з журналістики допоможе співвіднести вимоги роботодавців до якості навчання з

освітньою підготовкою у навчальних закладах країни. На закінчення відзначимо, що на території України серед чільних на ринку журналістської освіти виступають заклади вищої освіти та короткострокові програми приватних шкіл.

Заклади вищої освіти випускають найбільшу кількість редакторів і журналістів, а приватні школи використовуються для підвищення кваліфікації дипломованих фахівців і задоволення практичних потреб людей, зацікавлених в журналістиці, але які не мають вищої освіти. Інформація, представлена на сайтах, може бути з різних причин представлена неповно, а деякі факти, колись мали місце, зовсім не відображені в Інтернет-ресурсі.

Загалом, можна сказати, що український освітній ринок передбачає достатню кількість напрямків підготовки журналістських кадрів як і за формами функціонування закладів освіти, так і за різними професійними спрямуваннями. У той же час є підстави говорити про ряд нарікань на якість навчання журналістів та наявність різних точок зору щодо правильної форми підготовки медійників.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПІ

2.1 Європейські підходи до журналістської освіти

Європейська та українська журналістська освіта багато у чому схожі. Зокрема, можна виокремити наявність бакалаврської та магістерської програми, а також підхід, за якого студенти можуть отримати ступінь бакалавра з журналістики, а магістратуру завершити за іншою спеціальністю чи навпаки.

Крім того, здобувачі журналістської освіти як в Україні, так і в Європі (зокрема в Бельгії, Нідерландах та Швейцарії) поділяють тези про недостатній об'єм практичних курсів чи надто теоретизовану систему освіти. Крім того, і вітчизняні і закордонні роботодавці надають можливість студентам «донавчитися» безпосередньо на робочому місці. Проте, незважаючи на певні схожі риси, відмінностей є багато і вони досить суттєві.

Для того, аби встановити європейських підходи до журналістської освіти ми зібрали думки трьох членів Європейської асоціації з журналістської освіти, викладачів європейських університетів, де навчають журналістів. У рамках реалізації проекту Erasmus+ KA2 DESTIN (Journalism Education for Democracy in Ukraine: Developing Standards, Integrity and Professionalism) ми мали змогу проінтерв'ювати представників європейських вишів:

- Наді Вісерс – викладачки на програмі професійного бакалаврату журналістики Університету прикладних наук бельгійського Антверпена;
- Александри Старк – зі швейцарської школи журналістики MAZ;
- Ніко Дрока – викладач Віндехеймського університету прикладних наук Нідерландів.

Зокрема, ми дізналися, як влаштована система фахової медійної освіти у Європі, що є цінним для тамтешніх роботодавців у випускниках факультетів журналістики, чи задоволені редактори рівнем підготовки студентів. Також ми поцікавилися співвідношенням практичної складової навчання до теоретичної та

цінністю журналістів для суспільств країн, у яких працюють наші інтерв'юювані.

Перш за все, варто говорити про тривалість навчання. Якщо для українських навчальних закладів характерний чотирирічний бакалаврат та півтора року навчання за магістерською програмою, то європейські виші мають значно коротші курси. Крім того, в окремих країнах існує поділ на «практичний бакалаврат» та «академічну магістратуру».

На нашу думку, дещо коротший період навчання сприяє швидшому виходу на ринок молодих фахівців. Крім того, програми навчальних закладів не встигають втрати актуальність для студентів – вони можуть отримувати інформацію, яка цінуватиметься на ринку.

До прикладу, у Бельгії здобувачі журналістської освіти мають можливість навчатися три роки на бакалавраті, де викладають переважно практичні знання. Після завершення курсу студенти є абсолютно готовими до роботи у медіа. Однак, тамтешні викладачі зазначають, що студенти все ж не завжди починають працювати одразу по завершенню навчання.

«Бакалаврат у Бельгії називається «професійним бакалавратом», тому ми готуємо людей одразу працювати по завершенню їхнього навчання. Вони не завжди це роблять, але це те, на що розрахована трирічна програма бакалаврату. Це програма професійного бакалаврату і вона дуже практична, дуже спрямована на отримання практичних навичок, які необхідні для мас-медіа», – розповідає Н. Віссерс.

Схожа система поділу бакалаврату та магістратури діє і у Нідерландах. Там студенти також засвоюють основні практичні навички необхідні для роботи у поєднанні з теоретичною базою. Як зазначає Н. Дрок, мало студентів, які закінчили бакалаврат журналістики продовжують навчання на магістратурі тієї ж спеціальності, студенти обирають інший фах. «Багато з них ідуть в магістратуру, проте вони думають: «Я маю досить знань у журналістиці, я краще закінчу магістратуру з історії чи політології абощо». Фактично це ситуація, коли є чотири професійні університети і близько шести магістерських програм. На

перших курсах професійних бакалавратів навчаються близько 150-200-300 студентів у той час, як на магістратурі іноді 10, іноді 25», – зазначає Н. Дрок.

На нашу думку, цікавим є факт щодо кількості студентів, які здобувають ступінь бакалавра у Нідерландах. Враховуючи кількість населення країни та більш швидший процес оновлення студентів в університетах 150-300 випускників є досить великою кількістю. Однак, можемо також стверджувати, що у нідерландську магістратуру йдуть тільки ті здобувачі, які мають намір більш глибоко розглянути поняття журналістики, а не просто здобути робочу спеціальність. Водночас, для українських студентів характерним є продовження на магістратурі. Також для вітчизняних випускників бакалавратів з журналістики є актуальною практика продовження на магістратурах інших спеціальностей. Проте можемо стверджувати, що навіть за таких умов певна кількість здобувачів згодом показують посередні показники у роботі.

Водночас, у бельгійських університетах також констатують низький рівень вступу серед професійних бакалаврів до академічної магістратури. На думку викладачки бакалаврату журналістики Університету прикладних наук Антверпена Н. Віссерс, це є певна проблема для бельгійської системи вищої освіти.

Викладачка вважає, що так сталося через те, що між бакалавратом та магістратурою немає певного зв'язку і, загалом, навчатися на магістратурі молодому фахівцю, за великим рахунком немає сенсу. «Повинна бути професійна магістратура з журналістики, або вони мають бути певним чином пов'язані з бакалавратом. А зараз такого зв'язку немає. Студенти із професійним бакалавратом отримують усі практичні навички необхідні для роботи», – говорить Н. Віссерс.

Для продовження навчання бельгійські бакалаври журналістики обирають магістратуру з політології, історії, економіки, де вони зможуть отримати знання з інших сфер знань. У той же час, нідерландська система освіти передбачає, що студент, який обрав для вивчення журналістики академічний університет не

може освоїти там же бакалаврську програму з аналогічного фаху, а повинні обрати іншу спеціальність.

Загалом, і для Бельгії, і для Нідерландів притаманна ситуація, коли студенти вивчають журналістику тільки на одному етапі: чи на бакалавраті чи на магістратурі. Однак представники обох країн сходяться на думці, що курсу практичного бакалаврату достатньо для виконання посадових обов'язків, а магістратура забезпечує студентам більш академічний багаж знань.

До того ж магістратура може бути не обов'язковою, як журналістська так і іншого фаху. Водночас, у Бельгії рівень здобутої освіти корелюється з тими, редакторами, яких медіа будуть цікаві випускники. Так, бакалаврів, перш за все, працевлаштовують регіональні або розважальні засоби масової інформації. «Я впевнена, що онлайн-медіа хотітимуть випускника професійного бакалаврату, тому що він навчений практичним речам, практично організований. Також, скажімо, для популярних медіа, спортивних і глянцевиx журналів, або регіонального телебачення і регіональних газет, я б сказала, також шукають людину з дипломом бакалавра», – говорить Н. Віссерс.

Та додає, що магістри мають більш академічний підхід, вони мають більший аналітичний багаж трьох років свого академічного бакалаврату і один рік академічної магістратури. На її думку, магістратура актуальна для студентів, які мають намір, до прикладу, у фінансових виданнях.

Загалом, можна говорити, що подібна градація студентів, у першу чергу, допомагає роботодавцям знайти співробітників, які максимально відповідатимуть вимогам посади. Однак на нашу думку, на медійному ринку Бельгії можна спостерігати певний дисбаланс кількості тих чи інших фахівців та рівня оплати їх праці. Так, значно менша кількість магістрів, які цікавлять більш статусні видання робить у їх середовищі меншу конкуренцію та вищий рівень заробітних плат. У той же час випускники бакалавратів можуть перебувати у абсолютно інших умовах.

Дещо відмінна ситуація з бакалавратом і магістратурою у журналістській освіті склалася у Швейцарії. Там журналістика є «незахищеною» професією,

тобто будь хто може назвати себе журналістом та почати працювати. Фахова освіта є абсолютно не обов'язковою, навчатися можна одразу на робочому місці.

Можна зауважити, що за таких умов країна може спостерігати деякі труднощі у поширенні якісної та достовірної інформації та іншого контенту. Безумовно, маловірогідною є теза, що більшість швейцарських журналістів не мають жодної освіти та працюють інтуїтивно, але академічна чи тренінгова освіта, на нашу думку, все ж є важливою складовою медійників.

У той же час, швейцарські фахівці відзначають, що журналістика як фах та як дисципліна формувалася дещо за інших умов. Сам ринок створив систему підготовки нових співробітників. Загалом, журналістика є зовсім молодого наукою у Швейцарії. Саме академічна журналістська освіта у цій країні з'явилася близько 10-15 років тому, коли запровадили болонську систему освіти. Відтоді університет прикладних наук почав створювати більш широкі програми, то почали з журналістики.

Так, досвід Швейцарії у академічному викладанні журналістики, до прикладу, у порівнянні з Україною досить невеликий. Проте наявність у країні потужних медіа та прогресивної медіа-спільноти засвідчує, що розвивати журналістику можна і без наявності університетської бази.

До запровадження болонської системи освіти у країні можна було вивчити щось на кшталт дисципліни «Публіцистика», що була наукою про журналістику, а не самою журналістикою. Крім того, у Швейцарії керівники медіа самі створювали та фінансували школи, де їх співробітників могли навчити необхідним знанням.

Однак, у країні також є і факультети журналістики, однак основний акцент робиться на бакалаврат, магістерські програми доступні тільки в одній з частин країни. «Ви можете піти до університету прикладних наук, де можна вчитися на бакалавраті, але це все комунікації: це не тільки журналістика, навчання змішане», – розповідає А. Старк зі швейцарської школи журналістики MAZ.

Крім університетів, журналістику викладають у приватних школах, які належать редакціям. Навчання там – це короткі вечірні курси, де подають

різноманітну інформацію. Закінчивши їх, теж можна стати хорошим журналістом.

Однак, за словами Старк, навчання у таких приватних школах дуже дороге. Часто його сплачують роботодавці, які самі відправляють людей на навчання. Така ситуація знову ж таки засвідчує, що навіть до появи журналістики в університетах швейцарські роботодавці відчували дефіцит у кадрах, що спонукало їх вкладати ресурси у неформальну освіту.

Крім того, навчатися на магістратурі журналістики можна лише у франкомовній частині Швейцарії, у німецькомовній ця опція недоступна. Можемо зауважити, що подібний географічний розподіл магістратури є досить специфічним та ще раз засвідчує тезу, що у Швейцарії хочуть бачити, у першу чергу, журналістів практиків.

Загалом, у цій країні прийнято вважати журналістику «другою» освітою, якій має передувати інший фах. «Ви повинні мати певну освіту, а потім вивчати журналістику. Але сама журналістика не є першою освітою. І ми навіть кажемо: «Ми хочемо бачити у професії людей, які отримали освіту м'ясника або медсестри, а не тільки юристів і вчителів, абощо». Отже, ми дійсно заохочуємо, щоб у журналістиці було настільки багато професій, наскільки можливо... Журналістика – це про життя», – резюмує викладачка швейцарської школи журналістики MAZ. Та додає, що життя має місце поза академічним колом, тому ті професії також повинні бути представлені в журналістиці.

Незважаючи на підхід у освіті журналістів, який передбачає потужний практичний блок знань протягом бакалаврату, студенти окреслених країн також нарікають на засилля теорії та знань, які не знадобляться у професійній діяльності. Схожу ситуацію можна спостерігати і у вітчизняних університетах.

Так у Бельгії акцентують увагу на тому, що студент має отримати не лише знання необхідні для працевлаштування та роботи, а й мати уявлення про світ та журналістику, оперувати історією та філософією. Цієї ж логіки дотримуються й у нідерландських університетах. Тамтешні магістратури з журналістики у більшості випадків мають нахил до журналістських студій, їх мета – вивчати

журналістику як соціальний феномен. Таке навчання є менш практичним, але більш аналітичним.

За словами викладачки Н. Віссерс, якщо запитати у головного редактора газети в Бельгії чи має студент знати філософію, той відповідь що «ні». «Ми вважаємо що студент повинен знати як думати про світ, мати певні дороговкази щодо того, як трактувати сучасний світ. Ми досі вчимо історії», – говорить вона. Та додає, що історію проєктують на сьогодні.

Перший рік навчання у бельгійських університетах більше фокусується на теорії, ніж на практиці, але кожен теоретичний курс завжди поєднано із практичним досвідом. Так, студенти ніколи не вивчають «історію заради історії».

Такий курс завершуватиметься, наприклад, коротким інтерв'ю з істориком, або вуличним опитуванням людей на тему «Чи ви пам'ятаєте, що відбувалося у часи Другої Світової війни?». У той же час, можемо зазначити, що українським факультетам журналістики бракує подібного підходу. Часто студенти вітчизняних навчальних закладів не розуміють зв'язку з предметами загальних знань та роботою за фахом. Часто взаємодія студентом з тою ж історією завершується складанням іспиту чи заліку.

Викладачка бакалаврату журналістики Університету прикладних наук Антверпена Н. Віссерс зазначає, що приблизне співвідношення теорії до практики у різні роки навчання виглядає наступним чином: другий рік 50/50 теорія і практика, і третій рік – навпаки 70/30 або 80/20.

Загалом, для окреслених європейських закладів вищої освіти характерні скарги студентів на теоретизацію навчального процесу та недостачу практичних занять. Зокрема, такі настрої відзначають навіть у Швейцарії з її максимально практичним підходом до викладання. Проте тамтешні викладачі акцентують увагу на тому, що академічна освіта сама собою передбачає наявність певного об'єму теоретичних знань – у цьому є зміст освіти.

Крім того, у швейцарській системі освіти важливим є наскільки отримані теоретичні знання застосовуються на практиці. Так, на думку Александри Старк зі швейцарської школи журналістики MAZ, доречно, коли люди, які приходять

по журналістську освіту уже працювали у професії певний час. «Ми кажемо: «Ідіть і якомога більше працюйте журналістом, перш ніж починати вчитися», тоді має сенс те, що вам кажуть викладачі, ви знаєте, про що ми говоримо. Бо в іншому випадку ви просто відчуваєте, що таке журналістика, але ви насправді не знаєте», – зазначає вона.

На нашу думку, спонукання студентів до роботи та, як наслідок, лояльне ставлення до працюючих здобувачів якісно покращує навчальний процес та допомагає буквально інтегрувати освіту у медійний ринок країни. Студенти відчувають себе залученими до діяльності редакцій та можуть визначати слабкі сторони отриманих знань, згодом надолужуючи їх.

У той же час, нідерландський викладач, співробітник Віндехеймського університету прикладних наук Н. Дрок, відзначає, що незважаючи на розмови про недостатню кількість практики в університетах популярність журналістської освіти зростає, принаймні у його країні. За його словами, коли він тільки почав вивчати журналістику 40 років тому тільки чверть журналістів мали фахову освіту, коли 75% співробітників медіа здобували іншу спеціальність.

Зараз же ситуація змінюється у протилежний бік і за 1-2 покоління уже 75% журналістів матимуть фахову освіту і тільки 25% медійників освіту за іншою спеціальністю.

Тенденція збільшення цінності журналістської освіти відзначають також і у Бельгії. Там зазначають, що найвищі шанси на працевлаштування мають найуспішніші студенти, які проходили практику у ЗМІ. «Найкращі (і я думаю, це так скрізь у світі) мають дійсно гарний шанс залишитися працювати, тому що вони практикувалися на місці протягом 2-3 місяців, їх таланти були помічені», – говорить Н. Віссерс, яка крім викладання координує працевлаштування у своєму університеті.

Загалом же фахівці сходяться у необхідності співпраці теоретиків та практиків у викладанні журналістики. Зокрема, серед інструментів, які значно допомагають покращити рівень журналістської освіти викладачі відзначають консультації з роботодавцями та залученість студентів до виробничого процесу

безпосередньо під час навчання. Це допомагає одразу апробувати вивчений у навчальному закладі матеріал.

На думку викладача Віндехеймського університету Н. Дрока, академічні та практичні знання та навички у журналіста мають становити рівні частини. «Я вважаю, що 50% речей необхідних у журналістиці неможливо вивчити в університеті, людина повинна бути критичною, несором'язливою, мати інші персональні характеристики та досвід. Ти не можеш навчитися досвіду. Але однак ще 50% з величезної кількості знань необхідних журналісту можна вивчити», – говорить Ніко.

У той же час у Бельгії університети консультуються з роботодавцями щодо змісту освітніх програм. Це допомагає збалансувати об'єм та зміст практичних та теоретичних курсів «Усі факультети журналістики співпрацюють із журналістами-практиками і мають дорадчі органи, сформовані з журналістів-практиків із різних медіа. Отож, ми дійсно знаємо, чого вони хочуть і чи задоволені нашими освітніми послугами. Якщо вони мають зауваження, ми на них реагуємо», – зазначає Надя Віссерс, викладачка на програмі професійного бакалаврату журналістики Університету прикладних наук бельгійського Антверпена.

Проте конкретного та єдиного переліку побажань до випускників бакалаврату та магістратури бельгійські роботодавці назвати не можуть. На думку Наді Вассерс це пов'язано з тим, що магістратура з журналістики існує не так давно, а бакалаврат вийшов із комунікативістики.

У Швейцарії ж викладачі відзначають, що попри наявність теоретичних курсів намагаються зробити навчання максимально практичним. Крім того, знову акцентують увагу на необхідності працювати за фахом до, в процесі та після отримання диплому. «Я завжди кажу: «Ідіть і працюйте півроку як журналіст». У місцевій, дійсно місцевій газеті, де вас відправляють на відкриття нового магазину чи на ферму для тварин або де завгодно, щоб ви могли дійсно навчитися робити це. Просто з нуля. І тоді, я думаю, легше зробити перехід від

теорії до практики і від практики до теорії», – наголошує викладачка швейцарської школи журналістики MAZ А. Старк.

Крім того, можна говорити про певну відмінність у завершенні навчання, а саме у підсумковій роботі студентів-випускників. Зокрема, у бельгійському університеті, на відміну від українських, завершуючи бакалаврат студенти не готують дипломну роботу та не здають екзамени. Випускники готують «бакалаврську роботу» – своєрідну комбінацію звіту і рефлексії про те, що вони робили на практиці.

За словами Н. Віссерс, випускники мають описати, чим займалися і у якому форматі. Вони готують портфоліо з усіма своїми роботами, та виконують ще одну вправу – мають підготувати тему чи ідею формату і переконати «редактора» його реалізувати. Це завдання не захищається, але оформлюється у роботу та здається викладачу на перевірку.

Завдання називається «Вправа в ліфті» - якщо ти починаєш підійматися з нульового поверху і рухаєшся до менеджерського поверху, який часто знаходиться на 10-11-12 поверсі – маєш за цей час у ліфті пояснити свої ідеї. “Вони повинні спробувати переконати головного редактора: «Погляньте! Маю дійсно гарну ідею або формат і гарно описав її. Ось – цільова аудиторія і т.д. і т.п. Ось це мені необхідно, щоб її реалізувати ... Чи ви б узяли цю ідею?», - говорить викладачка бакалаврату журналістики Університету прикладних наук Антверпена Надя Віссерс.

У той же час, здобувачі бакалаврської освіти мають підготувати ґрунтовну підсумкову роботу. Вона пишеться на дуже специфічну тему, яку студенти досліджують. Наприклад, «Чи платитимуть молоді люди у Бельгії за онлайн новини?». Готове дослідження випускники захищають перед комісією, тому що робота має значне теоретичне підґрунтя.

Загалом, знову можемо відзначити, що навіть у підсумкових випускних роботах бельгійські студенти зобов'язані розглядати реальні та актуальні проблеми чи питання. На відміну від українських навчальних закладів,

випускники не звертаються до дослідження певних історичних аспектів чи абстрактних явищ.

Незважаючи на ґрунтовну практичну освіту для студентів факультетів журналістики на бакалавраті та наявність можливостей отримати академічну базу на магістратурі, опитані викладачі зазначають, що роботодавці є певною мірою не системними. Вони поширюють ідею, що випускник повинен мати максимум практичних знань, а теоретична частина є необов'язковою.

Проте приймаючи випускників на роботу віддають перевагу людям з магістерським ступенем. До прикладу у Нідерландах, за словами Ніко Дрока, останні 10-15 років роботодавці з медіа індустрії новин хочуть, щоб професійні університети ставали більш і більш практичними. У той же час вони пропонують роботу, тим хто має більше аналітичних навичок – тобто випускника магістратури з журналістики.

Крім того, Ніко Дрок вважає, що потреба роботодавців у магістрах чи бакалаврах корелюється з кількістю вільних робочих місць. Так, коли вакансій було багато, нідерландські редактори набирали бакалаврів, які б могли відразу почати працювати та бути продуктивними. «Тобто роботодавці хотіли студентів з професійних університетів. Зараз трошки змінилася ситуація, тому що журналістика теж змінюється. Ви бачите, що відбувається перехід у іншому напрямку, коли потрібні дійсно студенти з гарними аналітичними здібностями», – говорить викладач Віндехеймського університету Ніко Дрок.

У той же час він додає, що не має великого значення, скільки студент вчився, якщо він може аналізувати події, відрізняти головні моменти від другорядних. До того ж, варто також враховувати можливість для студентів донавчатися безпосередньо в редакції.

До прикладу, у бельгійських редакціях засобів масової інформації передбачені короткі курси для людей, які тільки влаштувалися на роботу. Там нових співробітників вчать працювати з новим обладнанням розповідають про медійні майданчики де поширюють контент, показують куди їм треба «залити» відзняте відео і як монтувати.

За словами Наді Віссерс, яка крім викладання в університеті має досвід роботи журналісткою, такі курси тривають не багато, буквально декілька днів. «Наприклад, громадське мовлення – як телебачення, так і радіо – мають редакційні тренінги. Але недовгі. Співробітника не говорять, що спочатку, вони матимуть півроку тренінгу, а тільки потім почнуть працювати. В основному, це стосується цифрових платформ», – говорить Надя.

Водночас можна говорити про те, що швейцарські медіа готові навчати журналістиці людей, абсолютно далеких від цього фаху. За словами А. Старк, у її країні «традиційним» способом вивчення журналістики є волонтаріат – коли співробітника навчає безпосередньо старший колега. «Ви йдете і працюєте в редакції з журналістами. Як правило, деякі старші особи, є відповідальними за починаючих співробітників, вони вчать їх всьому, що потрібно знати. Отож, це мабуть, найбільш традиційний спосіб навчитися журналістиці», – зазначає викладачка швейцарської школи журналістики MAZ.

Можливість працевлаштування та фахівців іншого фаху з подальшим донавчанням, безпосередньо, на робочому місці є і у Нідерландах. Проте, як зазначає Н. Дрок ці можливості змінюються в залежності від рівня медіа: регіональне чи національне. «І, звичайно, є багато студентів, які мають хист, можуть гарно писати. Тобто, ти можеш вивчати що завгодно, якщо ти можеш писати дуже гарно, це є бонусом», – горить Ніко.

Проте він вважає, що ситуація відрізняється у національних, регіональних і локальних медіа. У медіа національного рівня цінується більш аналітичний тип журналістів, тоді як регіональні і локальні хочуть практичний тип журналістів.

Підсумовуючи ситуацію з журналістською освітою та медіаринком у Нідерландах, викладач Віндехеймського університету Н. Дрок зауважує, що популярність професії зростає. Одна журналістика сама по собі, як ринок праці не зростає, навпаки, спадає потроху. Позитивна динаміка спостерігається лише у сегменті Інтернет-медіа, проте там невисока оплата праці і часто низька якість кадрів.

Загалом, можна говорити, що система освіти у розглянутих країнах дає змогу здобувачам значно швидше, на відміну від українських студентів, почати працювати та реалізовувати здобуті знання безпосередньо на робочому місці. Також можемо вважати позитивним розділення університетів за практичним та академічним принципом.

Такий підхід до формування освітнього процесу дозволяє студентам особисто формувати власні пріоритети у навчанні, вирішувати чи треба навчатися на магістратурі виходячи з власних амбіцій та планів подальшого працевлаштування. Крім того, варто зазначити, що у розглянутих країнах журналістика як наука є досить молодою, до появи її у системі університетської підготовки співробітників ЗМІ готували безпосередньо в редакціях.

Зокрема, викладач Віндехеймського університету прикладних наук Нідерландів Н. Дрок відзначає, що у Нідерландах раніше більшість журналістів не мали спеціальної освіти, були людьми, «які створили самих себе». Дрок наголошує, що відсутність освіти не робить тих журналістів менш компетентними, навпаки, це є відтворенням суспільної думки, що співробітник медіа «повинен народитися, щоб бути журналістом». «Тоді вони вважали, що мають більш-менш гарну освіту. Я теж дотримувався такої думки, все вивчав самостійно. Крім того, поділяв тезу, що ти маєш народитися журналістом, а отже цьому не можна навчитися. Частково, це правда», – говорить викладач Віндехеймського університету.

Та резюмує, що у журналістиці необхідно стати майстром сотень речей і принаймні 50 % з них неможливо вивчити в університеті. Необхідно щоб людина, яка хоче стати журналістом мала життєвий досвід та ряд особистих якостей. Серед найважливіших – критичне мислення, відсутність сором'язливості.

Підсумовуючи сказане викладачкою швейцарського навчального закладу та співробітниками бельгійського та нідерландського університетів, можна говорити, що викладання журналістики у країнах є «клієнтоорієнтованим». Викладання має на меті вивчити співробітника, який одразу після університету

зможе почати працювати у редакції та потребуватиме мінімум донавчання з боку роботодавця. У той же час до магістратури журналістики звертаються тільки ті студенти, які хочуть краще зрозуміти суть самого явища журналістики та хочуть працювати у більш рейтингових ЗМІ.

2.2 Діяльність європейських неурядових асоціацій щодо вдосконалення журналістської освіти

Окрім університетів, значний вклад у розвиток журналістики як науки та у професійний розвиток фахівців і студентів роблять профільні неурядові некомерційні асоціації. Серед них можна виокремити міжнародні фундації European Journalism Centre (Європейський центр журналістики) та European Journalism Training Association (Європейська асоціація підготовки журналістів).

Ці організації спеціалізуються на підтримці та розвитку журналістики як у Європейському союзі, так і за його межами. Серед основних інструментів фундацій можна назвати грантодавчу діяльність, проведення тренінгів та навчання молодих фахівців, підготовка методичних рекомендацій та посібників, а також великі міжнародні освітні проекти.

Загалом, можна говорити про те, що європейські неурядові організації мають значний потенціал та можливості для впливу на систему журналістської освіти у Європі та за її межами. Перш за все, варто відзначити фінансовий потенціал таких організацій. Навіть враховуючи статус «неприбуткових», вони мають можливість отримувати кошти від різних структур Євросоюзу та з приватних фондів.

Крім того, фундації можуть долучити до свого складу передових фахівців з різних галузей, які роблять потужний вклад у інтелектуальну складову діяльності організацій. Також вагомим є авторитет профільних медійних об'єднань у Європі. Як зазначалося у попередньому розділі, викладачі європейських університетів консультуються з роботодавцями та об'єднаннями щодо змісту навчальних програм та організації процесу здобування освіти.

Також European Journalism Centre та European Journalism Training Association мають широку міжнародну мережу – 20 та 30 країн відповідно. Завдяки цьому, фундації можуть не тільки максимально ефективно реалізовувати свої проекти, а й збирати та акумулювати різноманітний досвід. Організації можуть апробувати свої програми та теоретичні напрацювання на різних аудиторіях, обираючи максимально раціональний спосіб донесення своїх ідей.

European Journalism Centre (Європейський центр журналістики) – некомерційна неурядова організація, яка була заснована 1992 року. Штаб-квартира Центру знаходиться у Нідерландах у місті Брюссель. До організації входять медійники з 20 країн, як зазначається на сайті Центру, його учасники розмовляють п'ятнадцятьма мовами. «Ми вважаємо, що рівність, щедрість, цікавість, емпатія та емоційний інтелект сприяють кращому спілкуванню та слуханню. Це основа зростання та позитивних стійких змін у галузі, яка суперечить багатьом способам», – йдеться у описі організації на офіційному сайті Journalism Centre [71].

Враховуючи своє географічне розташування, European Journalism Centre має можливість співпрацювати з головними інституціями Європейського Союзу. Зокрема, ЕІС залучує кошти від та отримує репутаційну підтримку.

Для отримання постійного фінансування Центр звертається до Міністерства закордонних справ Нідерландів, Європейської Комісії та інших урядових структур Європейського Союзу. Також організація отримувала грант від Фонду Білла і Мелінди Гейтс для підтримки ініціативи щодо повного висвітлення подій у проекті «Цілі розвитку» в Організації Об'єднаних Націй [72].

Кожного року організація готує програму своєї діяльності – стратегію. Вона ґрунтується на певній проблемі, пов'язаній з медіа та суспільством та пошуку шляху її вирішення. Завдяки подібному підходу, Асоціація може відстежувати найактуальніші проблеми медійного середовища та реагувати на них. Зокрема, фінансуючи проекти та організовуючи освітні заходи покликані реагувати на проблеми сьогодення.

Так, у 2019 році European Journalism Centre визначив пріоритетним для себе безпеку журналістів. У Центрі зазначали, що у сучасному світі журналісти часто знаходяться під загрозою, бо авторитарні уряди кооперуються з медійними організаціями, фінансують їх. Такі дії є наступом на свободу слова та доступ до інформації.

У Європейському центрі журналісти вважають, що протидіяти цим загрозам у 2019 році можна було, реалізуючи ініціативи щодо свободи преси, шукати нові моделі фінансування засобів масової інформації, підтримуючи нових лідерів журналістики, фрілансерів та культурні зміни. Крім того, Центр збирався навчати студентів та журналістів у галузі цифрових навичок та даних, підтримувати недофінансовані медіа, зокрема розслідувачів та наукових журналістів [62].

До штату Центру, згідно з сайтом, належать 33 особи. Керує European Journalism Centre наглядова рада до якої входять 6 фахівців з різних країн Європи. Вони очолюють різні організації, які не завжди пов'язані із журналістикою. У 2019 році серед керівників Центру були вказані:

- Чарлі Беккет Директор POLIS, Лондонської школи економіки та політичних наук;
- Ове Йоансон Голова Асоціації видавців Швеції;
- Валя Каймакі Віце-голова, журналіст - Грецького національного радіо та телебачення;
- Андрес Кууск Громадське мовлення Естонії, старший редактор;
- Вісент Партал Голова, засновник та директор VilaWeb.ca;
- Мерседес Рідерер Головна редакторка, «Політика та новини», Bayerischer Rundfunk [70].

Серед основних напрямків діяльності European Journalism Centre грантодавчі проекти, організація подій та освітні заходи. Зокрема, на сайті організації станом на 2019 рік представлено 9 освітніх програм, які стосуються різноманітних сфер журналістики та 6 грантових проектів.

Загалом, можна говорити, що Центр намагається охопити якомога більшу кількість людей не надто великими заходами та проектами. До того ж це стосується заходів не тільки у Європейському Союзі, а й за його межами. До прикладу, European Journalism Centre сприяє розвитку журналістики та фахової освіти за межами Євросоюзу, зокрема в Україні.

У 2005 році з ініціативи Центру з'явився Інститут регіональної преси та інформації. За словами тодішньої директорки інституту Ангеліни Солдатенко ініціатива була не урядовою, створити Інститут вирішили журналісти з різних країн. «Ми представляємо Нідерланди, Німеччину, США і Польщу. (...) Експерти, які працювали з різних країн у цьому проекті, з огляду на ті проблеми, які є у нас, виявили ініціативу і вирішили заснувати міжнародну організацію «Інститут регіональної преси та інформації», – сказала на відкритті Інституту Ангеліна Солдатенко [7].

Варто зауважити, що створення подібної платформи для обміну досвідом між фахівцями різних країн надзвичайно позитивно вплинула на розвиток журналістики як такої в окреслених країнах. Спільне вивчення проблем та пошук рішення сприяли накопичення певного масиву знань, який міг бути використаний не тільки медійниками та учасниками інституту, а й студентами чи людьми, які цікавляться журналістикою як явищем.

У квітні-червні 2019 року Центр організував Школу практичної журналістики у Львові. Навчання проводили медіа-тренери з Данії, Великобританії, Польщі та України. Серед них редактор цифрового напрямку Financial Times Robin Kwong, журналіст київського бюро міжнародної інформаційної агенції Reuters Сергій Каразій, провідний політичний оглядач та публіцист Віталій Портников, шеф-редакторка «Твого міста» С. Жаб'юк [65].

Ще одним напрямком розвитку журналістської освіти European Journalism Centre можна вважати різні стипендіальні програми для студентів факультетів журналістики, фахівців інших спеціальностей, які хочуть працювати у медіа та молодих фахівців. Часто подібні грантові програми організуються разом

великими комерційними компаніями. Це допомагає не тільки покращити рівень програм, а й дає учасникам доступ до ресурсів партнерів.

Також вагомим моментом у підході European Journalism Centre до стипендіальних програм є те, що їх учасником може стати особа, яка не вивчала журналістику, має іншу освіту і тільки збирається працювати у медійній структурі. Подібна можливість поглянути на практиці, як працює редакція може спонукати учасників програм до подальшого вивчення журналістики, вступу на фахові факультети.

До прикладу, у 2019 році Європейський центр журналістики запускав стипендіальну програму разом з Google News Initiative. Так, центр пропонував 40 стипендій для студентів 11 країнах світу: Австрії, Бельгії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Ірландії, Нідерландів, Швеції, Швейцарії, Великобританії та Польщі. Як зазначається у описі програми, вона була доступна для студентів будь якого фаху, які хотіли б почати працювати у медіа-індустрії та вивчати перетин журналістики, технологій та новинних організацій [15].

Також потужним проектом, який сприяв поширенню журналістської освіти та поліпшення професійних якостей медійників можна вважати стипендіальну програму, яку Європейський центр Журналістики реалізовував з Журналістським фондом Джейкобса. Програма реалізовувалася у Англії та Німеччині.

Вона була спрямована на поглиблення знань молодих журналістів у питанні медицини та охорони здоров'я. Зокрема, про розвиток дитини та молоді, навчання, освітні технології, ранню освіту, батьківство та розвиток мозку. Відібрані стипендіати потрапляли на стажування до одного з 7 видань, які спеціалізуються на окреслених темах [7].

Крім того, Європейський центр журналістики займається розробкою та видавництвом фахових посібників для журналістів, рекомендацій та практичних курсів, які мають підвищити якість контенту, який створюють медійники. Розробки Центру стосуються найрізноманітніших сфер журналістської діяльності.

До прикладу, у 2012 році European Journalism Centre презентував підручник, у якому були наведені рекомендації з верифікації контенту наданого користувачами. Підручник з верифікації даних (The Verevication HandBook) – це інноваційний онлайн-ресурс для журналістів, який надає покрокові інструкції щодо використання контенту від користувачів (using user-generated content) під час створення журналістських матеріалів [15].

Власне, посібники та методичні Рекомендації Центр поширює безкоштовно, публікує на свої електронних ресурсах. Це сприяє якомога більшому охопленню медійників та людей, які цікавляться журналістикою.

Крім проведення різного роду заходів, тренінгів та розробки методичних рекомендацій Європейський центр журналістики створює онлайн-платформи для самоосвіти практикуючих співробітників медіа студентів факультетів журналістики. Наразі Центру належать два сайти, один з них містить курси різної тематики, другий є вузькоспеціалізованим – присвячений журналістиці даних.

Сайт LEARNO.NET – платформа онлайн-навчання на якій зібрано освітню інформацію для журналістів. Платформа належить відеоцентру Європейського журналістського центру. Безкоштовні онлайн-курси для самостійного вивчення мають допомогти практикуючим медійникам та студентам-журналістам орієнтуватися у світі, що постійно змінюється [65].

Зокрема на сайті LEARNO.NET наявні текстові та відео курси з найрізноманітніших сфер журналістики. Для самостійного вивчення, до прикладу, пропонують курс з картографування, роботи з пошуковими системами, управління проектами. Всього на сайті представлено 10 готових курсів, ще 3 знаходяться в розробці – будуть розповідати про мови програмування та журналістику даних.

Ще одним один електронний ресурс центру, який було розроблено для самоосвіти користувачі є сайт DataJournalism.com. Він, як зазначалося вище, містить інформацію для самостійного вивчення журналістики даних. На онлайн-ресурсі у безкоштовному доступі розміщено ресурси, матеріали, онлайн-

відеокурси та форуми, за допомогою яких можна поліпшити знання чи почати освоювати журналістику даних.

Після входу на сайт можна безкоштовно записатись на один із онлайн-курсів або обговорити питання на форумі. «Незалежно від того, чи ви новачок у журналістиці даних, чи глибоко знайомі з темою, ресурс відкриє вам однодумці журналістів даних та надасть вам вільний простір для вивчення чи вдосконалення своїх навичок», – йдеться на сайті проекту [60].

Загалом, можна зауважити, що European Journalism Centre пропонує стипендіальні програми на навчання журналістів та розвиток медіа переважно у межах Європейського Союзу. У той же час різного роду тренінги та навчання проводяться у країнах, які до ЄС не входять.

Крім того, безкоштовні освітні онлайн-платформи вносять вагомий внесок у розвиток як самих журналістів, так і журналістської освіти загалом. Можливість самостійно освоїти чи удосконалити знання у нових чи не надто відпрацьованих галузях журналістики відкриває нові можливості для медійників чи студентів.

European Journalism Training Association (Європейська асоціація підготовки журналістів) – неприбуткова організація, яка базується у Бельгії. Асоціація спеціалізується безпосередньо на розвитку журналістської освіти.

Мета цієї Європейської асоціації підготовки журналістів – дати можливість інститутам журналістської освіти, тобто кафедрам журналістської освіти університетів / політехніки, а також професійним центрам середньої професійної освіти, регулярно співпрацювати задля підвищення якості загальних стандартів освіти при просуванні європейської свідомості [69].

Європейська асоціація підготовки журналістів була заснована 1990 року. Зараз організація об'єднує 70 журналістських центрів, шкіл та університетів з близько 30 країн Європи.

Асоціація є інституційною, а не індивідуальною структурою, тобто вступити до EJТА можуть тільки навчальні заклади, а не окремі фахівці. Свою діяльність European Journalism Training Association прагне стимулювати

європейську співпрацю у навчанні журналістів між неприбутковими навчальними центрами та виробити професійний підхід до підготовки журналістики [66].

Фінансується асоціація від членських внесків та залучає кошти від різних європейських установах, таких як Європейська Комісія, Рада Європи чи інших програмах, таких як Erasmus+. Членські внески учасники сплачують до 15 березня кожного року.

До правління Асоціації входять 5 осіб, які є викладачами та співробітниками європейських університетів де готують журналістів:

- Ніко Дрок, президент асоціації професор медіа та громадянського суспільства нідерландського Університету прикладних наук Віндесхайм;
- Ерік Нахон, віце-президент, дописувач цифрового журналу Slate.fr;
- Надія ВІСЕРС, Генеральний секретар, викладач і координатор інтернаціоналізації та робочих місць на бакалаврі журналістики в університетському коледжі Artesis Plantijn в Антверпені;
- Марія ЛУКІНА, віце-секретар доцент та заступник декана з навчальних програм на кафедрі журналістики МДУ;
- Александра Старк, представляє середню освіту, викладачка Швейцарської школи журналістики в Люцерні [62].

За словами президента ЕЈТА Ніко Дрока, Асоціація, скоріше, надає форум для дискусій, модерує їх, а рішення про зміни ухвалюють безпосередньо університети де готують журналістів. «Ми намагаємося робити певний внесок у цю дискусію, організувати інших, щоб вони теж робили свій внесок. Але в кінцевому рахунку, це саме школи і університети – ті, хто вирішує, що їм робити», – зазначає Ніко Дрок.

Загалом, Асоціація, як і European Journalism Centre, працює за кількома напрямками, але всі вони стосуються безпосереднього розвитку журналістської освіти, створення навчальних програм та посібників для журналістів. Варто зазначити, що до створення та реалізації проєктів ЕЈТА залучає навчальні заклади, з якими співпрацює.

Однією з характерних рис діяльності Асоціації є те, що вона реалізує досить тривалі проекти, які хронологічно можуть розтягнутися на 3 і більше років. Завдяки цьому, крім безпосередньо практичного значення та результату, Європейська асоціація підготовки журналістів накопичує досвід та знання, які згодом збирає у посібники чи рекомендації.

Так, у 2016 році Європейська асоціація підготовки журналістів реалізувала проект з перевірки інформації EUFACTCHECK, за результатами якого було розроблено блок навчальних програм для європейських університетів. Завдяки EUFACTCHECK EJTA створювала мережу перевірки фактів, щоб використати її під час парламентських виборів у Європі 2019 року.

У той же час Асоціація сприяє розвитку журналістської освіти не тільки шляхом взаємодії зі студентами та підготовкою методичних рекомендацій та підручників. European Journalism Training Association також досліджує роботу викладачів факультетів журналістики. Проект Асоціації Консультативна рада досліджував, як викладачі журналістики бачать майбутнє професії в період змін, а також вивчав роль журналістики, цінності та кваліфікації у 21 столітті.

Варто зауважити, що вивчення діяльності викладачів є важливим у спробах позитивно вплинути на розвиток журналістської освіти. Співробітники університетів безпосередньо контактують зі студентами, апробують на практиці усі розробки та рекомендації запропоновані державою, експертами та неурядовими організаціями.

Також Європейською асоціацією підготовки журналістів був розроблений та укладений каталог університетів Європи, де викладають журналістику на відповідному рівні. Завдяки курсу, абітурієнти або ж здобувачі вищої освіти можуть переглянути курси університетів у різних європейських країнах. Зокрема, у каталозі пропонують і український Національний університет «Києво-Могилянська Академія» [55].

Враховуючи авторитетність організації у фахових колах, укладання подібного списку може стимулювати розвиток університетів, які не потрапили

до каталогу. Послугуючись списком, навчальні заклади можуть систематизовано вивчати досвід колег, переймати їхні методи роботи.

Однак одним з наймасштабніших проектів European Journalism Training Association, який мають суттєво покращити якість журналістської освіти, загалом, у Європі можна вважати DESTIN «Освіта журналістики для демократії в Україні: розробка стандартів, доброчесності та професіоналізму». Його EJТА запустили разом з організацією Erasmus+.

DESTIN об'єднав 20 партнерів, серед яких 10 українських університетів у яких готують бакалаврів та магістрів з журналістики. За три роки у них мають переглянути навчальні програми, оптимізувати та осучаснити їх. Зокрема проект має на меті реформувати, почати поширювати та оцінювати нові / переглянуті навчальні плани для 9 програм бакалаврату та 11 програм магістратури з журналістики (по 2 плани в кожному з 10 українських університетів-партнерів) та інституційний контроль якості академічних програм, щоб усі нові/переглянуті навчальні плани були зроблені згідно з Європейською рамкою кваліфікацій. Крім того, планується покращити медіасередовище, в якому працюватимуть випускники факультетів журналістики [68].

Загалом, проект DESTIN розраховано на три навчальні роки, триватиме з 14 листопада 2018 року по 15 листопада 2021 року. Бюджет – 798 тисяч євро. Кожного року в університетах будуть проходити різні заходи, які за підсумком повинні наблизити магістерські та бакалаврські програми до європейських стандартів.

Серед українських навчальних закладів змінювати підходи до журналістської освіти будуть: КНУ ім. Т. Шевченка, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, ЛНУ ім. І. Франка, Міжнародний економіко-гуманітарний університет (м. Рівне), Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Маріупольський державний університет, СумДУ, УКУ (м. Львів), УжНУ, ЗНУ.

Враховуючи тривалість проекту, обсяги фінансування та кількість учасників можна говорити, що неурядова European Journalism Training

Association має перспективи докорінно змінити систему журналістської освіти в Україні та покращити її у ЄС. Звісно, можна зауважити, що Асоціація намагається застосувати до усіх університетів, як в Європі так і за її межами одну модель, не враховуючи регіональні особливості.

Проте, також варто враховувати, що ця організація не має можливості насаджувати пропоновані зміни. Повертаючись до цитати президента ЕЈТА Ніко Дрока – організація тільки продукує дискусію, а рішення про впровадження змін ухвалює сам навчальний заклад.

Зрозумілим фактом є те, що повною мірою спроектувати європейську освіту на українські навчальні заклади не вийде, враховуючи фінансові, законодавчі та інші обмеження. Однак, як зазначив професор британського університету Bath Spa University Пол Гайленден у ефірі «Громадського радіо», коментуючи початок роботи проекту DESTIN в Україні, різні моделі можуть бути адаптовані до потреб місцевого ринку [26].

Підсумовуючи діяльність European Journalism Centre (Європейський центр журналістики) та European Journalism Training Association (Європейська асоціація підготовки журналістів), можна говорити про значний вплив неурядових організацій у Європі на розвиток журналістської освіти. Незважаючи на дещо різні моделі та підходи до роботи, і Центр, і Асоціація змінюють систему викладання та загалом журналістську освіту у Євросоюзі та за його межами.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСІТИ В УКРАЇНІ

3.1 Проблеми журналістської освіти в Україні

Загалом, в Україні наразі журналістику викладають у 63 університетах. «За новим переліком галузей освіти, затвердженим 29 квітня 2015 року, журналістика стала окремою спеціальністю, яка включає освітні програми «журналістика», «реклама і зв'язки з громадськістю», «видавнича справа й редагування», «медіакомунікації» та похідні від них» [30].

Безумовно, можна стверджувати, що така кількість факультетів журналістики є значно вищою від потреб ринку. Крім того, є усі підстави вважати, що певна частина з цих університетів дають фахову освіту низької якості. Це, зокрема, пов'язано із тим, що журфаки запускають університети технічного, юридичного чи освітнього спрямування.

Як зазначає експерт «Детектора медіа», студент магістратури Інституту журналістики КНУ Ярослав Зубченко, розповідаючи про опитування випускників: «Вони здебільшого розчаровані своєю освітою. Колишні студенти поскаржилися на те, що знання, отримані у ВНЗ, мають мало спільного з реаліями роботи в журналістиці, де від них вимагають зовсім інших навичок. Тож їх не влаштовує відсутність у вишах актуальних знань, стара техніка й філологічний підхід. А потрібними курсами називають графічний дизайн, медіаграмотність, право, економіку» [31].

Якість освіти журналістів в університетах, зокрема, моніторить незалежна громадська організація «Детектор медіа». Так, перше дослідження було проведено 2016 року. «Медіаіндустрія має дуже великі претензії щодо якості тих кадрів, які виходять на ринок з українських вишів. В індустрії часто кажуть, що їм навіть ліпше брати на роботу випускників інших спеціальностей, навчати їх з нуля, замість того, аби працювати з випускниками журфаків. Ми вирішили, що

потрібно починати говорити про проблему. Тож наше дослідження – перший крок до системного обговорення якості журналістської освіти», – пояснила виконавча директорка ГО «Детектор медіа» Діана Дуцик [42].

Всього до дослідження у 2016 році планувалося долучити 39 факультетів журналістики, але долучитися вирішили тільки 19. За результатами опитування було виокремлено певні проблемні тенденції у вітчизняній журналістській освіті. За словами виконавчої директорки ГО «Детектор Медіа» Діана Дуци, «значною мірою підхід до викладання журналістики в українських ВНЗ визначений спадком філологічної традиції, адже чимало кафедр журналістики були створені на базі факультетів філології» [41]. Крім того, там був сформований рейтинг вітчизняних бакалаврських та магістерських програм.

Вже друге дослідження «Детектор медіа» провів у 2019 році, однак із 46 запланованих журфаків відгукнулися лише 13. Виходячи з не репрезентативності дослідження, «Детектор» вирішив не укладати новий рейтинг. «Серед тих, хто відмовився відповідати, виявились і провідні столичні осередки підготовки журналістів: Інститут журналістики Київського національного університету імені Шевченка та Києво-Могилянська академія» [18].

Така поведінка значної кількості навчальних закладів може засвідчувати про значні проблеми у системі журналістської освіти, безпосередньо, на рівні вищої школи. Через них, у першу чергу, можуть страждати випускники, які, потрапляючи у конкурентне середовище не можуть себе реалізувати чи, взагалі, вирішують відмовитися від роботи за фахом.

Щоб з'ясувати, як роботодавці ставляться до фахової журналістської освіти, які недоліки в ній бачать та чи компетентних фахівців готують в університетах, ми проінтерв'ювали редакторів чотирьох запорізьких Інтернет-видань. Так, ми поспілкувалися з:

- Андрієм Вавіловим, редактором сайту «Перший запорізький» – випускником журфаку ЗНУ;
- Дмитром Єгоровим, який очолює бізнес видання «Гетьман» та має металургійну освіту Запорізької інженерної академії;

- Юрієм Сидоровим, журналістом-розслідувачем, редактором сайту «Наші гроші. Запоріжжя», який навчався за фахом «Спеціаліст з економічної кібернетики, економіст-математик» у ЗНУ;

- Олександром Чубукіним, редактором порталу «Акцент», який вивчав журналістику у Класичному приватному університеті.

Ми запитували у редакторів, як вони оцінюють якість підготовки студентів за останні 5 років на прикладі своїх працівників, яких навчало бракувало співробітникам після журфаків, що варто додати до навчальних програм та чи впливає наявність фахової освіти на ефективність роботи.

Перш за все, ми вирішили з'ясувати чи взагалі готові роботодавці наймати на роботу співробітників без журналістської освіти. Загалом, опитані редактори зазначили, що для них наявність фахової освіти є одним з основних критеріїв. Тільки редактор Ю. Сидоров зауважив, що йому байдужий цей аспект у пошуковців роботи.

За словами А. Вавілова, перше і найвагомніше, на що він звертає увагу на співбесідах – це наявність фахової освіти. «Звичайно, коли мова йде про досвідченого журналіста, який вже далеко не віку випускника, тоді він професіонал. Але, якщо казати про молодих людей – віку 20-25, то фахова освіта є визначальною для мене», – говорить Вавілов. Також він додає, що обираючи між новачком, який закінчив факультет журналістики і тим, хто такої освіти немає, обрав би першого кандидата.

Близької думки на наявність фахової освіти у співробітників дотримується Д. Єгоров. На його думку, відсутність фахової освіти може бути компенсована тільки кілька річним успішним досвідом роботи з фахом. Крім того, він додає, що освіту можуть замінити наявністю одразу кількох важливих для подальшої роботи навичок (наприклад, якісна письмова мова, знання у окремих галузях/темах тощо). «Проте такі альтернативи зустрічаються достатньо рідко, тому на практиці фахова освіта є одним з ключових факторів для прийняття рішення щодо найму», – резюмує Д. Єгоров.

На думку О. Чубукіна, фахова освіта надає співробітнику, перш за все, базові знання, стандарти та етичні норми в сфері журналістики. У той же час він акцентує увагу на тому, що саме професійні навички зараз можна отримати і завдяки самоосвіті, до прикладу, на курсах чи семінарах. «Важливе бажання кандидата на посаду розвиватися та поліпшувати свої навички. Якщо я побачу, що окрім теорії людина не здатна до розвитку, то я краще оберу людину без фахової освіти, але яка має певний хист та навички і бажання їх розвивати та підвищувати свій рівень», – говорить Чубукін.

Журналіст-розслідувач Ю. Сидоров вважає, що журналістська освіта для співробітника є абсолютно не важливою. Пріоритет він робить на мотивацію: «Я сам за спеціальністю «Спеціаліст з економічної кібернетики». Головне? Особиста мотивація. І тут може бути багато речей: отримати досвід та ім'я, певний ідеалізм і прагнення зробити світ краще хоча б на конкретних прикладах покарання корупціонерів і т. д.», – зазначає Сидоров.

Водночас більшість редакторів не задоволені знаннями, які студенти здобувають на факультетах журналістики. Зокрема, вони говорять, що серед усього масиву факультетів журналістики хорошими фахівцями є тільки декілька людей з курсу.

Дмитро Єгоров, посиляючись на власний досвід, аналіз ринку та спілкування з колегами, оцінюючи якість журналістської освіти в цілому чи в середньому, називає її низькою. «На мою особисту думку, місцевий медіаринок надто “роздутий”, а кількість випускників журфаків надто велика. Якби кількість медіа та кількість випускників були меншими, то в середньому якість кадрів була би вищою», – говорить Єгоров.

За словами О. Чубукіна, він також вважає, що з усього масиву одного випуску кваліфікованими фахівцями є тільки 4-5 студентів. Однак, він акцентує увагу на тому, що місцевий медіа-ринок не може запропонувати студентам потужні фінансові стимули. «На жаль, рівень доходів, який є на запорізькому ринку ЗМІ недостатній, що не стимулює студентів обирати саме цю професію в майбутньому, як основну», – резюмує Чубукін.

У той же час, Ю. Сидоров береться оцінювати якість журналістської освіти, виходячи з рівня запорізьких видань. На думку Сидорова, якість регіональних медіа є вкрай низькою і це свідчить про недоліки у фаховій освіті. «З огляду на те, що в нас щороку випускаються десятки (чи сотні?) студентів за спеціальністю «Журналістика» – то рівень освіти ніякий. Кілька адекватних журналістів на весь «поток» щороку. Але тут варто розбиратися детально і вияснити, чому люди вступають на спеціальність «Журналістика», – говорить він. Водночас Сидоров зауважує, що варто оцінювати фахову освіту також враховуючи студентів, які вступали на факультети журналістики не через бажання працювати у медіа, а з альтернативних причин: «Є певний романтизм до професії і намагання отримати хоч якусь освіту. А журналістика, відверто, це не вища математика. І шансів не «вилетіти» з університету за академічні борги значно менші», – резюмує Сидоров.

Загалом, романтизованість професії та навчання на факультеті журналістики відзначають і студенти. Зокрема, Катерина Сусленко, яка вчилася у Київському університеті імені Бориса Грінченка покинула навчання саме з цих причин. «У мене були досить романтичні уявлення про професію: я вірила, що журналіст – така прекрасна людина, яка несе всім інформацію і правду. Мої уявлення змінилися одразу після вступу до вишу. Я зрозуміла, що журналіст, першою чергою, має бути дуже обізнаною людиною в усіх сферах. Раніше я думала, що журналістів вважають вискокчами, які бігають за усіма, працюють в жовтій пресі» [58].

Водночас, як засвідчує «Детектор медіа», 60% опитаних ними здобувачів вищої освіти вказали, що планують працювати в журналістиці. Така статистика засвідчує, що кожен третій студент у професії себе не бачить [18].

Тези редактора «Наших грошей. Запоріжжя» кардинально не поділяє А. Вавілов. «Деякі кажуть, що журфак для журналістів не потрібний, не дає потрібних знань. Я з цим не погоджуюсь і стверджую, що фахова освіта, зокрема, на моєму рідному факультеті журналістики ЗНУ є дуже ефективною і корисною.

Звичайно, при бажанні студента розвиватися в цій сфері», – говорить Вавілов. Та додає, що багато його однокурсників з факультету успішно працюють у професії.

Загалом, можемо зазначити, що керівники видань є дещо не послідовними. Навіть, враховуючи певне скептичне сприйняття журналістської освіти, своїми працівниками вони бачать саме людей із фаховою освітою. Виходячи з цього можна стверджувати, що вища школа все ж дає певний багаж знань, який робить випускників факультету журналістики більш конкурентоспроможними.

Зокрема, на підтвердження цієї тези свідчить той факт, що двоє редакторів не мають журналістської освіти, але говорять, що не відчували через це суттєвих проблем. Так, за словами Дмитра Єгорова «певна нестача знань відчувалась на початку роботи у специфічних робочих моментах: як підготуватися до інтерв'ю, як оформити публікацію тощо. Але наздолужити це вдалося буквально за кілька місяців: з досвідом, через самостійне навчання, через аналіз роботи колег, на тренінгах або майстер-класах».

У той же час Ю. Сидоров говорить, що за великим рахунком займається тим, на що й вчився – математичним аналізом. «А вже результат такого аналізу багато людей сприймають за журналістику. Зрештою, з часом всі перейдуть саме до вузькопрофільної журналістики. І, можливо, я нею вже займаюся», – говорить редактор «Наших грошей. Запоріжжя».

Водночас головний редактор порталу «Акцент», який є фаховим медійником, він і зараз активно продовжує навчатися. «Але все одно я відчуваю нестачу знань, оскільки зараз, як я вже зазначав, інформаційне поле та технології швидко розвиваються, і тому потрібно постійно підвищувати свій рівень знань», – говорить О. Чубукін.

Проте скепсис редакторів безумовно засвідчує ряд проблем у вітчизняній журналістській освіті. На нашу думку, для вирішення цього питання необхідно запровадити широку дискусію між медіа та навчальними закладами.

Крім того, вважаємо за потрібне зауважити, що дослідження «Детектору медіа» щодо якості журналістської освіти засвідчило, що в Україні у 23% регіональних медіа фактично не працює жодного випускника факультету

журналістики. «Під час цього етапу дослідження ми опитали 100 представників засобів масової інформації із 86 медіа. Це люди, які щодня бачать студентів, що навчаються на журналістів і приходять до них на практику у видання», – зазначила Оксана Піддубна, представниця дослідницької групи, що проводила дослідження [30]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що близько 23% регіональних медіа вважають випускників абсолютно не кваліфікованими.

У той же час, редактори запорізьких видань окреслюють ряд моментів, яким доводиться донавчати випускників факультетів журналістики. У першу чергу, вони акцентують увагу на тому, що молоді фахівці недостатньо уміло виготовляють текстові матеріали.

Зазначені факти говорять про те, що академічна журналістська освіта існує окремо від медіа ринку. На нашу думку, це є абсолютно не правильним, оскільки профільні факультети мають орієнтуватися на те, щоб випустити конкурентоспроможних фахівців.

Крім того, самі студенти також часто висловлюють незадоволення якістю отриманих знань. У першу чергу, це стосується тих здобувачів, які не працювали у професії під час навчання. Однак, за великим рахунком, незалежно від того працював студент чи ні, він має отримати достатній обсяг знань для роботи у медіа.

Цю проблему, теоретично мали б вирішувати виробничі практики, але, як показує досвід цього не стається. Перш за все тому, що у багатьох університетах їх за час навчання проходить небагато, по-друге – студенти можуть не стажуватися реально, а просто отримувати печатки підприємства. Крім того, варто зазначити, що кількість практик на факультетах журналістики не однакова. До прикладу, у Запорізькому національному університеті за вісім навчальних семестрів студенти проходять сім практик. У той же час інші навчальні заклади пропонують тільки 3-4 стажування.

Зокрема, випускниця бакалаврату з журналістики ЗНУ Анна Янько зазначила, що на практиках отримала бачення журналістики та перші публікації. Крім того, завдяки стажуванням отримала першу роботу уже на третьому курсі

навчання. «Вже на першому курсі я мала можливість записати й випустити в ефір на радіо п'ять своїх репортажів. На другому курсі я мала дві практики на місцевому телебаченні (...). На третьому курсі я зрозуміла, що вже час показувати свої теоретичні і практичні знання в роботі. У мене вийшло схопити щасливий квиток і отримати роботу на новоствореному інтернет-телеканалі «8-й канал», що робить інформаційні репортажі в Запоріжжі та Києві, – говорить вона [62].

Загалом, на нашу думку, найефективнішими є виробничі практики з відривом від навчання, адже вони дозволяють зануритися у процес роботи редакції та освоювати нові прийоми та навички, не відволікаючись на академічну зайнятість.

За словами О. Чубукіна, починаючі співробітники не мають достатніх знань для якісного наповнення стрічки новин. Дмитро Єгоров, в свою чергу, також зазначає, що часто працює з новими співробітниками для покращення якості текстів: «як правило, доводиться також донавчати «писати»: викорінювати канцеляризми, збагачувати мову, розбирати технологію викладення матеріалів в тексті», – говорить він. Крім того, Єгоров зазначає, що випускників факультетів журналістики доводиться донавчати (чи мотивувати до вдосконалення) аналітичній роботі, критичному мисленню, діловому спілкуванню, розумінню медіа як бізнесу.

Тезу про нестачу знань, зокрема і з написання текстів також відзначають і студенти, які на молодших курсах потрапляли на практику до регіональних медіа. Зокрема С. Моренець, яка у 2017 році була студенткою другого курсу спеціальності «журналістика» гуманітарного факультету Національного університету «Острозька академія», зазначає що її тексти неодноразово редагувалися і завдяки цьому вона освоїла навички написання статей. «Вся відмінність від університетської теорії полягала в тому, що я не слухала, як треба писати матеріали, а писала їх. Мої перші статті редагували, сто разів давали на доопрацювання, але саме завдяки цьому я могла бачити свої помилки і вдосконалюватися», – говорить вона [17].

Для О. Чубукіна, за його словами, актуальним є пояснювати співробітникам, як влаштований державний апарат та місцева влада: «Співробітникам з фаховою освітою, що тільки закінчили навчання або на ньому ще перебувають, бракує бази знань щодо роботи органів державної та місцевої влади. Співробітники не до кінця розуміють сфери повноважень тих чи інших посадових осіб державних адміністрацій, обласних, міських, районних рад та державних установ», – пояснює Олександр.

С. Сидоров стверджує ж, що часто випускники оперують тільки загальними знаннями щодо роботи. Він наводить приклад пошуку інформації для розслідувань - молоді співробітники приблизно знають, яка інформація потрібна, але де її взяти не можуть знайти без допомоги. Також Сидоров зауважує, що випускники факультетів журналістики мають певні проблеми з постановкою запитань: «Практики немає. Це відносно розслідувань. В загальній журналістиці – вміння задавати питання лише в стилі комунального ЗМІ. І працювати в цьому ж стилі. І це найкраще демонструє рівень освіти загалом: ідеальні працівники комунальних/державних установ. Чи то телеканал, чи то славнозвісний "ЖЕК"», – говорить він.

У той же час, А. Вавілов, зазначає, що не можна перекладати усю відповідальність за недостачу знань студентів на навчальний заклад. На його думку, якщо здобувач вищої освіти зацікавлений у набутті фаху, то він буде активно займатися самоосвітою. Також Андрій категорично не поділяє думку, що на факультети журналістики краще не вступати взагалі. «Є логічна позиція піти на журфак, отримати знання і все, що тобі там не додають, на твою думку, добувати шляхом саморозвитку. Там дають гарну базу з прикладних спеціальностей. Також там частка класичної освіти, тобто загальні науки. Але, звичайно, дати там все – неможливо», – говорить він. Та додає, що інколи випускникам бракує бажання слідкувати за трендами, розвиватися. «Будь-який фахівець має першим пунктом – слідкувати за “новинками” своєї роботи», – резюмує Андрій.

Тези озвучені очільниками медіа повністю відповідають опитуванню студентів, яке проводила «Детектор медіа» у рамках свого дослідження. «Опитані студенти зазначили, що отримують недостатньо знань щодо підготовки текстів, телесюжетів, їх не вчать збирати інформацію та аналізувати документи. А ще їм бракує навичок верстки, монтажу, обробки фото, курсів іноземних мов та медіаменеджменту. Потрібними курсами випускники назвали графічний дизайн, медіаграмотність, право, економіку тощо» [18].

Загалом, така позиція редакторів запорізьких видань може свідчити, що в університетах недостатня кількість викладачів, які є практикуючими журналістами. Співробітники-теоретики можуть не володіти актуальними знаннями щодо ситуації на медіа-ринку чи викладати, відштовхуючись суто від навчальних програм. Через це студенти можуть не отримувати знання, які цінуються на ринку у певний момент.

Крім того, є підстави вважати, що на факультетах журналістики часто працюють люди, які ніколи не працювали у професії, а викладачами журналістики стали після тривалої роботи на факультетах філології. Такі фахівці мають про журналістику досить опосередковане уявлення, яке базується суто на наукових працях та публікаціях.

У той же час, дослідження «Детектору медіа» у 2019 році засвідчило, що наукові ступені мають від 22 до 100% викладачів кафедр. У 9 з 13 досліджених вишів більше половини викладачів журналістських освітніх програм мають досвід у професії [30]. Однак такий відсоток однозначно не можна сприймати, як показник викладачів, що працюють у ЗМІ та викладають, адже поняття «досвід у професії» може означати роботу у медіа багато років тому.

Опитані нами керівники запорізьких засобів масової інформації єдині у думці, що для покращення рівня фахової освіти необхідно на факультетах журналістики збільшити об'єми практичної складової. Також редактори сходяться у тезі, що студенти мають отримувати більше конкретних знань з окремих галузей, як то економіка, політика чи бізнес. Ще один аспект,

необхідний для підготовки фахівців, принаймні мінімальне технічне забезпечення – фотоапарати чи камери.

А. Вавілов, зокрема, говорить, що студентів потрібно зацікавити та показати, як працює реальна журналістика у місті. «Мені здається, було б цікаво, якби студентам проводили заняття у реальних студіях та каналах. Я розумію, що це складніше організаційно, але студентам було б більш цікаво побачити, як це виглядає з самого початку. На початку їх потрібно зосереджувати, давати їм більше можливості розвиватися, бачити як працює реальна журналістика в Запоріжжі», – говорить він.

Крім того, О. Чубукін знову наголошує на необхідності додати більше практичних занять та звернути увагу на роботу органів державної та місцевої влади. Водночас Ю. Сидоров висловив думку, що для того, аби студенти ставали вправними фахівцями, вони мають практикуватися в університетських медіа, починаючи з другого курсу.

Однак у той же час, він акцентує увагу на тому, що такі медіа мають бути модерними та працювати зі складними темами: «І я не про радіо «Юніверс» і ЗНУ-ТБ. Це стиль комунального ТБ і сенсу існування таких ЗМІ не має. Студенти можуть допускатися помилок. Багато помилок. Але при роботі над жорстким текстом, а не «попсовим» інтерв'ю з черговим гостем ЗНУ», – зазначає редактор «Наших грошей. Запоріжжя».

Однак варто зазначити, що для подібних проектів потрібна потужна матеріально-технічна база, якою вітчизняні університети часто не володіють. Зокрема, це зауважує і Андрій Вавілов: «У нас був курс з фотожурналістики, було дуже цікаво, але не у всіх у нас були в руках камери. Ми як теоретики розуміли, але хотілося, щоб у кожного була камера і ми б це спробували пропрацювати. Є гарний предмет, є цікавий викладач, але не має технічної змоги все це на власні руки відчути. І це проблема», – говорить він.

Також редактори не оминули тему загальних дисциплін на факультетах журналістики. Однак на їх думку, такі предмети повинні нести практичну користь для майбутніх фахівців. «Я вважаю, що дуже корисними були б

дисципліни, направлені на підвищення “загальної ерудиції” та поглиблення знань в окремих галузях: економіці, політиці, промисловості, технологіях, менеджменті тощо. Розуміння процесів - це вже майже гарантія, що журналіст ставитиме правильні питання, “копатиме” в правильному напрямку та зможе викласти інформацію для аудиторії», – зазначає Д. Єгоров.

На нашу думку, безумовно, практичний досвід для журналістів є надзвичайно важливим. Він допомагає спробувати на практиці здобути теоретичні знання. Проте, у першу чергу, перепону до збалансованого поєднання практики та теорії становлять вимоги до навчальних програм. Ними наразі укладено більшу частину теоретичних предметів.

Крім того, повторимо тезу, що часто засоби масової інформації не надто контактено приймають студентів на практику чи стажування. Це може бути пов’язано, серед іншого і зайнятістю співробітників, чи небажання допускати у колектив нових осіб.

Зовсім іншим чином складається ситуація з практичною складовою саме університетської освіти. Загалом, маємо підстави вважати, що часто предмети, які мали б бути практичними, насправді викладаються теоретично. Це може бути пов’язано і з нестачею матеріально-технічної бази, як зазначив один з редакторів, так і з недостатньою кваліфікацією викладача.

Загалом, дослідження «Детектору медіа» засвідчує, що більшість факультетів мають певне технічне забезпечення, але його стан часто буває не задовільним. Нову техніку навчальні заклади залучають, в основному, за рахунок грантів.

Крім того, негативний вплив можуть здійснювати норми Міністерства освіти, за якими викладач повинен мати докторську ступінь. Такий підхід відлякує від викладання медійників, які мають багаж знань та бажання навчати студентів, але не планують пов’язувати своє життя з науковою роботою. Водночас досить мало співробітників навчальних закладів мають фізичну можливість поєднувати викладання та журналістську практику.

Так, на думку А. Вавілова, для молодого фахівця йти у професію журналіста, маючи журналістську освіту – це найбільш очевидний і легкий шлях. «Якщо ти навчаєшся на журналістці, постійно перебуваєш у цьому дискурсі, читаєш новини, викладачі кажуть постійно про журналістику, звичайно, ти зростаєш у атмосфері журналістики і ти вже знаєшся на цьому», – говорить редактор «Першого запорізького».

У той же час Д. Єгоров зауважує, що на ефективність роботи молодих фахівців значно більше впливають особисті мотивація, вміння постійно навчатись та розвиватись, попередній досвід роботи тощо. Наявність цих рис зазвичай означає і наявність фахової освіти, але наявність освіти не гарантує наявності цих рис. Однак додає, що «Наявність фахової освіти, як би її не оцінювати наразі, все-таки формує фундамент для подальшого росту як фахівця і дає хоча б базові навички і уявлення про професію».

Загалом, спілкування з редакторами запорізьких медіа дають нам підстави виокремити ряд проблем сучасної журналістської освіти в Україні. Перш за все, мова йде про надто теоретизовану університетську освіту. Викладачі дають студентам матеріал, передбачений навчальними програмами, але не враховують наскільки він є актуальним та відповідає потребам ринку.

Також негативно впливає на освіту відсутність у студентів повноцінної можливості самим обрати предмети до вивчення. «Болонська система освіти та законодавство України передбачає, що студенти повинні мати до 25% курсів за вибором. Але тільки 36% опитаних вказали, що мають предмети, які їм цікаві, а 30% повідомили про відсутність такої можливості» [17].

Наступна проблема є наслідком першої – роботодавці скаржаться на недостатній рівень практичних навичок у студентів. На це впливають недостатній об'єм практичних занять у самих університетах та невелика кількість виробничих практик.

Також можемо стверджувати, що в університетах працює мало практикуючих журналістів чи викладачів з ґрунтовним досвідом. Через це факультети журналістики не комунікують з медіа-ринком. Незважаючи на

досить тривале навчання в університеті (4 роки бакалаврату та півтора магістратури), випускників доводиться донавчати часто банальним речам.

Загалом же можна констатувати, що заклади вищої освіти банально не встигають за змінами та трендами медіаринку. Зокрема, про це говорить і журналіст та колишній викладач Школи журналістики УКУ Отар Довженко. «Ми не встигаємо за цим процесом. Хочеться, щоб ми визнали, що не можна консервувати журналістську освіту у тому стані, в якому вона є. Адже наразі навчання на журналістських факультетах не є найефективнішим способом стати журналістом», – зазначає він [18].

Ще одним проблемним моментом є незадовільна матеріально-технічна база, тобто студенти не мають можливості у повній мірі освоїти та відпрацювати роботу з технічними засобами виробництва. Є підстави вважати, що недостачу цих знань також доводитиметься компенсувати роботодавцям.

У той же час, хотіли б підсумувати позицію головних редакторів запорізьких видань та навести головні тези з висловлених ними думок:

- Редактори готові брати на роботу людей без фахової освіти тільки за умови наявності досвіду чи певних здібностей для виконання тої чи іншої журналістської роботи;

- Загалом, журналістська освіта відіграє ключову роль при прийомі на роботу, у той же час окремі редактори не зважають на цю складову;

- Якість журналістської освіти більшість редакторів, тим не менш назвали низькою та зазначають, що з курсу хорошими фахівцями є тільки декілька студентів.

- Часто студентам бракує знань з базових аспектів журналістської роботи, молодих співробітників доводиться донавчати певним речам: пошук інформації, написання текстів, уміння ставити питання.

- Для того, аби покращити рівень фахівців необхідно суттєво збільшити обсяг практик та практичних занять, зокрема запускати зі студентами медіапроекти з «серйозними, а не паркетними» текстами.

- Університетам необхідно розширювати та оновлювати матеріально-технічну базу, недостача техніки заважає повноцінному освоєнню знань.

3.2 Перспективи використання європейського досвіду для вирішення проблем журналістської освіти в Україні

Виходячи з проблем, окреслених у попередньому підрозділі можемо зробити висновок, що журналістська освіта потребує певних фундаментальних змін. Вони наразі є затребуваними як роботодавцями, студентами, так і самими викладачами.

Для того, аби з'ясувати можливі вектори розвитку українських факультетів журналістики ми поспілкувалися з випускниками Запорізького національного університету, які у різні роки навчалися в університетах Європи за програмами обміну чи іншими проектами. Зокрема, ми взяли інтерв'ю у чотирьох осіб, які в процесі навчання в ЗНУ мали досвід академічної мобільності в Європі.

Так, ми поспілкувалися з:

- Ігорем Самокишем та Павлом Коваленком, які вчилися у 2009 році на факультеті Музики та Медіа, Технологічного університету Лулео шведського міста Пітео за програмою «Мости до демократії»,
- Євгенією Богдановою, яка також вчилася в університеті Лулео через Програму обміну запорізького медіацентру.
- Євгенією Романовою, яка навчалась, в Університеті Гронінгена (Нідерланди) за програмою Numeria Erasmus Mundus.

Ми запитали у зазначених студентів, як була влаштована робота щодо окреслених раніше проблемних питаннях в університетах, в яких вони навчалися. А саме: тривалість навчання, теоретизація навчального процесу, матеріально-технічне забезпечення навчання, доступ до технічних ресурсів. Крім того, ми дізналися співвідношення теоретичної складової навчання до практичної, наявність фахового досвіду у викладачів, 5 основних, на їх думку,

відмінностей між журналістською освітою в Україні та країні, де вони навчалися певний час.

Так, однією з основних рис журналістської освіти у Європі, як зазначалося раніше, є тривалість навчання. Зокрема, трирічний бакалаврат та річна магістратура. Безумовно, така тривалість навчального процесу робить студентів та випускників більш мобільними, вони раніше потрапляють на ринок праці, а їх знання не встигають перестати бути актуальними.

Українська вища школа наразі також тримається курсу на скорочення тривалості навчання та навантаження на студентів. Крім того, відбувається хоч і повільне, але впровадження європейських стандартів у вищій школі. Зокрема, у 2016 році було скасовано освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст», а бакалаврат прирівняно до повної вищої освіти.

Такі рішення заклали перспективу бодай якогось скорочення тривалості навчання. По факту, більшості випускникам бакалаврату вже не треба було здобувати ще один рівень освіти. Однак є підстави вважати, що уявлення про магістратуру, як про обов'язковий атрибут особи з вищою освітою лишився.

У той же час, П. Коваленко зауважує, що тривалість навчання за його спеціальністю складала всього три роки. Крім того, він зазначив, що навіть їх більшість студентів не закінчують.

Виходячи з цього можна говорити, що європейські студенти впевнені у отриманих знаннях та відчувають себе готовими до роботи, навіть не завершивши бакалаврат. Також подібна поведінка здобувачів вищої школи може свідчити про відсутність у суспільстві стереотипізованих думок про обов'язковість того чи іншого освітньо-кваліфікаційного рівня. Така позиція наразі є абсолютно не притаманною для України.

Крім того, не надто лояльною ідею із європейською моделлю тривалості навчання сприймають і окремі українські викладачі, які загалом сходяться на думці, що магістратура має бути 1,5-2 роки. Зокрема, Юлія Нестеряк, викладачка Інституту журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, заступниця директора з міжнародного співробітництва зауважує, що трирічний бакалаврат у Європі

може бути наслідком 12-річного навчання у школі. «Європейські програми з журналістики працюють переважно за схемою 3+2 — три роки бакалаврату й два магістратури. Проте європейські школярі вчаться на рік більше, тому я би поки що не чіпала схеми, за якою ми навчаємо журналістів — 4+2. Можна хіба що вдосконалювати зміст магістерських програм, збільшувати можливості для міжнародної мобільності студентів», – говорить Ю. Нестеряк [13].

Окрім меншої кількості років навчання, європейські заклади вищої освіти дещо інакше вибудовують графік та розклад студентів. Так, усі опитані нами фахівці зауважили, що під час навчання у Європі мали набагато менше пар, були більш мобільними.

Є. Богданова, зазначає, що навчання відбувалося тільки у певні дні декілька разів на тиждень. «Цілий день у нас було одне заняття, зранку – теоретична частина, друга половина дня - практична. І таке заняття з певного предмету один або два раз на тиждень», – зазначає Євгенія.

Однак за її словами, навчальна програма передбачала дуже багато домашнього завдання – у більшості практичного. «Був дедлайн для здачі, але не було якихось дуже чітких меж. Хочеш - на вихідних, хочеш – у четвер, коли в тебе є вільний час», – резюмує дівчина.

П. Коваленко також акцентує увагу на тому, що у шведському навчальному закладі набагато менше навантаження: «У семестрі три предмети, кожен з них раз на тиждень. Тобто день ти займаєшся на фотожурналістиці, наприклад, з 10-ої до 16-ої, з перервою. Так зручніше», – коментує він графік навчання.

Наразі, на нашу думку, перехід до такої моделі на українських бакалавратах виглядає неможливим, оскільки навчальні програми, які розробляються Міністерством освіти та є обов'язковими для усіх університетів, передбачають набагато більше предметів та навантаження.

Також українські студенти відзначили відсутність оцінювання на шведських факультетах журналістики. Єдиним оцінюванням студента був залік по завершенню курсу. «Ніхто не гнався за балами, як це було у моїй групі (в

Україні – прим. авт.). Тобто, ти або складаєш фінальний іспит з курсу, або ні», – говорить І. Самокиш.

За словами Є. Богданової, для успішного завершення курсу треба було набрати 60 балів за півріччя або, чи навіть за цілий рік. Цю особливість також відзначив і П. Коваленко, за словами якого студенти у Швеції «навчаються заради знань, а не дипломів».

Наразі в українських вищих навчальних закладах діє два способи оцінювання успішності здобувачів вищої освіти. Це європейська кредитно-трансферна шкала ECTS та 100-бальна шкала. Наразі не можна говорити, що у вітчизняній вищій школі, загалом, та на факультетах журналістики є передумови для скасування чи заміни способу оцінювання студентів.

Загалом, можна стверджувати, що для українських навчальних закладів оцінювання є досить важливим. Серед іншого, за його результатами формуються рейтинги студентів, за якими нараховуються стипендії. Також оцінки допомагають певним чином відстежувати успішність. Проте, скоріше свідчать наскільки студент оперує знаннями запропонованими викладачем, а не володіє темою загалом чи має певні навички.

Як уже зазначалося раніше, серед студентів та роботодавців побутують нарікання на занадто теоретизований навчальний процес на бакалавратах та магістратурах факультетів журналістики. На європейських факультетах журналістики питання про засилля теорії не стоїть зовсім, навіть навпаки – академічна складова зовсім невелика. Це підтверджують і студенти вітчизняних навчальних закладів, які навчалися у Європейському Союзі.

Зокрема, для Швеції, крім не об'ємної теоретичної складової також характерним є незначний відсоток лекційних занять. За словами П. Коваленка, загалом, у навчальному процесі не було великої кількості «загальних» предметів та теорії. На його думку це є плюсом: «Мінімум теорії на початку, потім практика, під час якої викладачі допомагали, якщо виникали теоретичні аспекти. На першому занятті з відеопродакшену ми вже взяли до рук камери і мали до них постійний доступ протягом року навчання», – говорить Павло.

І. Самокиш окреслює, що практичний формат інформації складав близько 75% навчального процесу, тоді як теоретичні знання становили лише 25%. Однак навіть теоретичні знання, які давалися студентам одразу ж закріплювалися практичними вправами.

У той же час, нідерландська система освіти характеризується дещо іншим співвідношенням теорії до практики. Є. Романова відзначає, що академічні та практичні знання становили у її навчанні рівні частини. Загалом, Євгенія зазначає, що вивчала у Нідерландах базові журналістські курси, які не були надто унікальними, але і у них не було засилля теорії: «Менше води та філософських ліричних відступів на лекціях, ніж в Україні», – резюмує слухачка Університету Гронінгена.

Складністю для українських навчальних закладів щодо впровадження подібної системи розподілу теорії та практики, серед іншого також базуються на вітчизняних стандартах та вимогах до вищої освіти, зокрема і журналістики. Так регуляторні органи відразу закладають той чи інший обсяг теоретичних та практичних предметів, лекцій та семінарів.

Як уже було окреслено раніше, для українських факультетів журналістики характерна ситуація, коли тільки близько половини співробітників мають реальний досвід у професії. Для європейських навчальних закладів такий підхід є неприродним.

Зокрема, у Швеції викладачі журналістики, переважно, молоді спеціалісти, які працюють у тій сфері, з якої читають дисципліни. «Все залежало від курсу. Наприклад, фотожурналістику нам викладав не журналіст, але фотограф, радійну журналістику – практикуюча журналістка, яка досі працює на радіо. У більшості, були реальні практикуючі спеціалісти, бо навчати монтажу нас міг не тільки журналіст, але й людина, яка вміє це робити», – говорить Є. Богданова.

Крім того, навчальні заклади Швеції дають можливість викладати також студентам, які є фахівцями у певній сфері. Так, за словами І. Самокиша, під час його навчання курс із відеомонтажу викладав студент, який «міг відповісти на всі питання і показати, як краще зробити».

Варто зазначити, що можливість працевлаштування студентів до університету з подальшим викладанням ще під час навчання є і в Україні. Зокрема, така практика є у Запорізькому національному університеті. Студенти, які виявляють здібності до монтажу можуть почати працювати у навчальній лабораторії телевізійної журналістики. Також робоче місце може надати студентський портал «Пороги». Ці ж студенти можуть залучатися до викладання на молодших курсах дисциплін дотичних до своїх посадових обов'язків.

Маємо усі підстави вважати, що така практика є абсолютно позитивною, а її поширення в українській вищій школі сприятиме позитивним змінам у процесі здобуття вищої освіти. Перш за все, таким чином можна зацікавлювати готувати потенційних молодих викладачів, сприяти появі у них практичних навичок. Крім того, можна говорити, що під час викладання студентом панує більш невимушена обстановка, студенти почувуються комфортніше, активніше взаємодіють з викладачем.

Ще один позитивний момент у тому, що студенти, які викладають, перебувають у спільноті тих, кому викладають. Вони можуть напряду дізнаватися зауваження, розповідати на парах те, що конкретно цікавить аудиторію. Це, на нашу думку, також покращує засвоєння знань та сприйняття інформації.

Повертаючись до теми практиків та теоретиків у європейській вищій школі, варто зазначити, що ситуація з теоретиками та практиками дещо різна у Нідерландах та Швеції. Так, Є. Романова зазначає, що викладачі там «мають практичний досвід і при цьому науковий ступінь та значну кількість публікацій». У той же час, П. Коваленко зазначає, що може згадати тільки одного теоретика, який викладав під час його навчання. «Всі інші дійсно практикуючі журналісти, фотографи, оператори і т.д.», – резюмує Коваленко.

Наразі не можна однозначно стверджувати, що максимально перспективним для української вищої школи є тотальна заміна теоретиків на практиків за аналогією зі шведськими навчальними закладами. Проте і ситуація,

за якої журналістику викладають багато співробітників, які жодним чином не контактували з професією є не надто позитивною.

Можемо зауважити, що максимально відповідною та перспективною для українських реалій є нідерландська модель – щоб усі чи принаймні більшість викладачів поєднували професійну діяльність з науковою. Це змогло б створити збалансований симбіоз знань для студентів. Однак щоб цього досягти, знову ж таки необхідно зменшити академічне навантаження на студентів та викладачів. Це необхідно, щоб фізично була можливість поєднувати роботу у медіа та викладання у навчальному закладі.

Загалом, потужна практична складова європейських факультетів журналістики базується не тільки на підході до суті викладання та викладачах, які у абсолютній більшості були практикуючими журналістами. Важливу роль також грає потужна матеріально-технічна база навчальних закладів і, що важливіше, доступ студентів до неї.

Загалом забезпечення європейських аудиторій можна поділити на дві складові. Перше – це безпосереднє устаткування аудиторій, тобто комп'ютери, проектори та інша техніка, яка полегшує пошук обробки та ретрансляцію інформації. Друга – засоби виробництва: камери, штативи, фотоапарати.

Так, П. Коваленко зазначає, що в шведському університеті, де він навчався була можливість забронювати через сайт необхідну аудиторію чи техніку та використовувати її без обмежень. «Безліч аудиторії, які можна бронювати для зйомок, студійна техніка, яку теж можна бронювати заздалегідь: камери, штативи, світло, мікрофони тощо. Монтажні кімнати, студії звукозапису. Це все у вільному доступу для будь-якого студента», – зазначає Павло.

Також навчальним закладом передбачалася матеріально-технічна база не тільки для створення контенту, а й для його обробки. Зокрема, І. Самокиш зазначає, що кожна аудиторія обладнана потужними комп'ютерами для обробки фото, відео, аудіо, а кожен студент для занять отримував окрему камеру чи фотоапарат. Також студенти мали доступ до сучасного практичного обладнання – проекторів, студій, де можна відзняти передачі.

Крім того, Є. Богданова також зазначає, що студенти мали необмежений, фактично цілодобовий доступ до університету та ресурсного центру, зокрема: «Коли ти починаєш навчатися, тобі дають доступ до технічної бази і ти маєш змогу брати в оренду техніку, яка тобі треба. Це все було безкоштовно. Також можна було навіть вночі прийти до бібліотеки та навчатися, тобто центр постійно відкритий», – говорить вона.

У випадку з матеріально-технічним забезпеченням ми зійшлися на думці, що його роль у навчанні є ледь не найважливішою. Однак українські навчальні заклади, де готують журналістів часто не мають найелементарнішого обладнання, а те що є або ж недостатньо потужне або і взагалі застаріле.

Проте для забезпечення європейського рівня необхідно покращити фінансові показники навчальних закладів або ж збільшити фінансування з бюджету. Проте обидва способи є маловірогідними. Збільшення плати за навчання може навпаки злякати потенційних студентів. У той же час бюджетна політика України щодо вищої школи дає зрозуміти, що університети поміщують у конкурентні ринкові умови – фінансування скорочується, заклади спонукають до роботи на самоокупність.

Наразі ми не можемо окреслити шляхи досягнення європейського рівня забезпечення. Одним з варіантів можуть бути залучення грантових коштів чи донорських програм, але таке фінансування може покращити ситуацію тільки місцями. Про повне забезпечення усіх факультетів журналістики в Україні усім необхідним наразі не йдеться.

Крім того, усі опитані нами українські студенти, які навчалися у європейських навчальних закладах відзначають відмінності у спілкуваннях з тамтешніми викладачами та атмосфері у навчальному процесі. Зокрема, вони зауважують, що викладачі є невимушеними у спілкуванні, комунікують зі студентами на рівних.

Так, П. Коваленко взагалі називає манеру спілкування викладачів у шведському університеті Лулео «нетрадиційною формою викладання». «Манера

спілкування «студент-викладач», є більш відкритою. Викладачі ставлять себе, як друга-куратора, а не як людину із досвідом», – зазначає Коваленко.

Є. Богданова ж у свою чергу також говорить, що студенти завжди на рівних з викладачем, останні дуже контактні та зацікавлені: «В цілому, був зовсім інший підхід. Можна навіть сказати, що все було в ігровому форматі і тобі дають трішки більше свободи, для того аби вибрати дисципліни. Є можливість експериментувати, спробувати та відмовитись від чогось, якщо воно не заходить. Навчання більше практичне», – говорить вона. Та додає, що за великим рахунком студент сам є дизайнером свого навчання в університеті.

У той же час Є. Романова говорить, що викладачі там є більш скрупульозним. Так, співробітники є більш жорсткими та дисциплінованими у питанні дедлайнів, студентські роботи перевіряють глибоко та детально. Як наслідок, зворотній зв'язок щодо завдань вона називає детальніший, ніж в Україні. Крім того, як зазначає Є. Романова, нідерландські викладачі готують дещо яскравіші, сучасніші та цікавіші презентації та додаткові матеріали, ніж їх українські колеги.

Також Євгенія виокремлює персоналізований підхід до студентів: «Викладачі не просто розкривають тему курсу, але і залучають знання з інших галузей. Підхід до студентів зовсім інший: твою роботу не просто перевіряють, а детально аналізують, дають поради, іноді індивідуальні консультації щодо покращення», – говорить вона.

Персоналізацію навчання також окреслюють і студенти, які навчалися у Швеції. Так, І. Самокиш зазначає, що студентські групи були невеликими – склалися з 10-15 студентів: «Викладач міг приділити купу уваги і часу кожному».

П. Коваленко зазначив, що у своїй роботі застосовує підходи шведських викладачів: «Відношення викладачів дали розуміння того, яким має бути викладач і це мені допомагає у моїй викладацькій діяльності», – говорить він.

Наразі в українських університетах та на факультетах журналістики зокрема, намагаються реалізувати європейську практику, коли студент сам

обирає предмети до вивчення. Проте, цей процес знаходиться у далеко недосконалому та зачатковому стані.

Здобувачі можуть обрати тільки незначний відсоток навчальних дисциплін серед окремо запропонованих, а не усіх, що пропонує курс. Ці дисципліни не можна змінити в процесі чи взагалі відмовитися від них. Ми вважаємо, що подібне залучення формату навчання із університетів Європи є позитивним, але потребує доопрацювання. Крім того, за умови виваженого підходу зможе підвищити мобільність та ефективність студентів у навчанні.

У той же час, ми наразі не бачимо можливості зробити навчання більш персоналізованим. Перш за все, це стосується бакалаврату – на українських факультетах журналістики, здебільшого 1 студентський курс складається з декількох академічних груп, які в свою чергу нараховують близько 30 студентів. Охопити таку кількість людей персональною увагою викладач не зможе фізично.

Що ж стосується означеного невимушеного спілкування між викладачами та студентами, то це питання, у нашому баченні також не має технічного рішення. На таку комунікацію впливає ряд суб'єктивних чинників, серед яких особисті переконання викладачів та культурницький аспект. Можна прогнозувати, що таке спілкування з'явиться після того, як викладацький склад оновиться природнім шляхом. Проте, однозначно можна стверджувати, що такий підхід є позитивним.

Крім досвіду свого навчання у європейських університетах, студенти також окреслили наскільки корисним для них були знання здобуті в Україні. Загалом, вони сходяться на думці, що застосовувати базу вітчизняних університетів їм не довелося.

Так, І. Самокиш зазначав, що реальну практичну цінність для нього становили англійська мова, засвоєна в Україні. Іншими навичками такими як фотографія, зйомка та монтаж відео до поїздки у Технологічний університет Лулео він не мав. Ці знання були здобуті безпосередньо у Швеції.

П. Коваленко менш категоричний, він зауважує, що якісь знання все ж знадобилися, але уточнити ускладнюється. Однак констатує, що рік проведений

у Швеції дав більше для розуміння професії і напрямків, ніж чотири роки в українському університеті. «До третього курсу, коли я поїхав, ми більше проходили теорію. А я впевнений, що у цій діяльності практика – це більша частина успіху», – зазначає Коваленко.

У той же час Є. Богданова також не може пригадати конкретні навички, які використала у Швеції. Проте вона акцентує увагу на тому, що на час поїздки їй суттєво не вистачало знань англійської мови. «В наших університетах це слабка ланка. Я потрапила у шведський університет після другого курсу, в нас ще не було таких практичних занять», – резюмує вона.

Звісно, ми можемо стверджувати, що такі коментарі українських студентів можуть бути викликані суб'єктивними причинами, як то різниці у навчальних програмах чи розподіл предметів по курсам навчання. У той же час, це демонструє той факт, що українська система журналістської освіти знаходиться кардинально далеко від європейської.

Загалом, опитані студенти повністю позитивно оцінили свій досвід перебування у європейських університетах. За словами П. Коваленка, саме у Швеції він зрозумів, що журналістика – це щось глибше над роботою з текстом, що вона включає в себе багато інших сфер: дизайн, піар, рекламу, кіно та телепродукцію, сценарії та інші.

У той же час Є. Богданова зазначає, що закордонна освіта «про сміливість, здатність відповідати за себе», а українську вона називає дещо «переобтяженою». «Вона дуже класна в плані побудови кам'юніти та знаходження одностудентів, була дуже хороша атмосфера на факультеті (...). Звичайно, сказати, що українська освіта взагалі нічого не дає, то це буде неправдою. З іншого боку, реформувати якісь моменти дуже хотілося б», – говорить вона.

І. Самокиш, в свою чергу говорить, що для нього корисним було саме поєднання української та європейської освіти: «В першу чергу, це – розуміння, що треба предметно розбиратися у темі, предметі і не обмежувати себе штучними бар'єрами», – зазначає він.

Так, підсумовуючи європейський досвід щодо викладання журналістської освіти, можемо говорити, що українським університетам треба буде проробити ще колосальну роботу для того, аби наблизитися до стандартів та якості навчальних закладів Європи. Крім того, простежується безумовний потенціал та перспектива переймання позитивного досвіду.

Таким чином, бачимо, що вже зараз окремі складові західної журналістської освіти впроваджуються у вітчизняних університетах, але наразі вони є не системними, більш ситуативними. Щоб простежити позитивну динаміку, реформування має відбуватися комплексно. Не всі європейські методи та тенденції доцільні для України та працюватимуть у наших реаліях так само, як у Європі. Загалом, необхідне всебічне обговорення цього питання між вітчизняними фахівцями, студентами, роботодавцями та викладачами.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота магістра мала на меті визначити та порівняти основні аспекти професійної підготовки працівників мас-медіа в Україні та Європі.

В ході дослідження ми дійшли таких висновків:

1. Опрацювали теоретико-методологічні джерела з теми дослідження.

Ми опрацювали роботи науковців, які досліджували сучасну і майбутню журналістську освіту на високому науковому і фаховому рівні, а саме В. Іванов, І. Лубкович, І. Михайлин, А. Москаленко, Ю. Шаповал та інші. Проблемою професійної підготовки журналістів у вищих навчальних закладах займаються такі вчені, як С. Квіт, В. Лизанчук, В. Різун, Н. Сидоренко, Є. Федченко та інші.

2. Окреслили передумови формування журналістської освіти в Україні.

Наразі академічна журналістська освіта в Україні має ряд проблем, які так чи інакше впливають на якість знань здобувачів. Стан журналістської освіти вивчається як науковою спільнотою, так і професійними медійниками та профільними незалежними організаціями.

Проаналізувавши наукову літературу та теоретичні джерела, ми встановили, що журналістська освіта як така зародилася в Україні ще за часів окупації країни Російською імперією, а розвивалася вона уже після утворення Радянського Союзу. Після становлення радянської влади почався новий етап розвитку журналістики та засобів масової інформації на територіях підконтрольних СРСР. Зокрема, це можна пояснити ставленням партійних вождів до ЗМІ, які називали їх не інакше, як органами пропаганди. Саме через газети та радіо проходив майже увесь потік вигідної партійній верхівці інформації, створювалося ілюзорне уявлення про Радянський союз. Загалом, в умовах тоталітаризму засоби масової інформації виконували пропагандистську функцію, тому журналістська освіта у СРСР мала відповідний зміст. Певне послаблення у тоталітарному контролі на над ЗМІ настало у період так званої

«Хрущовської відлиги», але, загалом, до здобуття незалежності позитивних змін в журналістській освіті не відбувалося.

3. Визначили напрямки підготовки українських журналістських кадрів.

Наразі серед напрямків журналістської освіти можна виділити академічні заклади вищої освіти, приватні освітні платформи та тренінгові майданчики.

Вищі навчальні заклади України готують фахівців за напрямом підготовки «журналістика та інформація», куди входить підготовка журналістів, видавців і редакторів, рекламистів і фахівців зі зав'язків з громадськістю. Кілька університетів почали підготовку фахівців-магістрів медіакомунікацій.

Приватні школи використовуються для підвищення кваліфікації дипломованих фахівців і задоволення практичних потреб людей, зацікавлених в журналістиці, але які не мають вищої освіти.

Крім того, у процесі дослідження ми встановили ряд проблемних моментів у вітчизняній журналістській освіті. Зокрема, ми виявили, що часто випускникам факультетів журналістики бракує базових навичок з професії, викладання у закладах вищої освіти є теоретизованим і фактично відірваним від реалій ринку.

Також в українських університетах, які навчають журналістів, викладацький склад значною мірою є теоретиками, які не працювали у медіа, або робили це дуже давно. Крім того, факультети журналістики мають скромну матеріально-технічну базу, доступу до якої студенти часто не мають, а наявного обладнання може не вистачати на всіх слухачів курсу. Крім того, проведений нами аналіз досліджень щодо якості освіти показав, що кожен третій здобувач не має наміру працювати за фахом.

4. Дослідили європейські підходи до журналістської освіти.

Європейські підходи передбачають поділ фахової освіти на бакалаврат та магістратуру. Загалом, можна говорити, що бакалаврат має суто практичне спрямування та триває три роки. Магістратура спрямована на формування уявлення про журналістику як явище на більш глибоке вивчення суті питання. Тривалість здобування ступеня магістра у досліджених європейських країнах становить 1,5 роки.

Крім того, європейська практика викладання журналістики передбачає максимальний нахил до практики. Загалом, більшу частину часу студенти освоюють практичні навички та одразу ж їх апробують. Саме навчання спрямоване на те, щоб сформувати фахівця, який був би одразу готовим до роботи у редакції.

Також ми встановили, що європейські навчальні заклади мають потужну матеріально-технічну базу. До неї мають доступ всі, без виключення, студенти. Крім того, викладацький склад розглянутих нами навчальних закладів у більшості своїй складається з практиків. Викладачі постійно працюють у сфері, з якої читають пари. Крім того, в університетах побутує дещо відмінне ставлення викладачів до студентів – зокрема, воно більш не вимушене, викладач виступає скоріше як радник чи ментор.

Окрім університетів, значний вклад у розвиток журналістики як науки та у професійний розвиток фахівців і студентів роблять профільні неурядові некомерційні асоціації. Серед них можна виокремити міжнародні фундації European Journalism Centre (Європейський центр журналістики) та European Journalism Training Association (Європейська асоціація підготовки журналістів).

Ці організації спеціалізуються на підтримці та розвитку журналістики як у Європейському союзі, так і за його межами. Серед основних інструментів фундацій можна назвати грантодавчу діяльність, проведення тренінгів та навчання молодих фахівців, підготовка методичних рекомендацій та посібників, а також великі міжнародні освітні проекти.

Загалом, можна говорити про те, що європейські неурядові організації мають значний потенціал та можливості для впливу на систему журналістської освіти у Європі та за її межами. Перш за все, варто відзначити фінансовий потенціал таких організацій. Навіть враховуючи статус «неприбуткових», вони мають можливість отримувати кошти від різних структур Євросоюзу та з приватних фондів.

Завдяки цьому, означені організації можуть проводити масштабні міжнародні проекти щодо поліпшення журналістської освіти закордоном та у

свої країнах. Одним з таких проектів є DESTIN, що об'єднав 20 партнерів, серед яких 10 українських університетів, у яких готують бакалаврів та магістрів з журналістики.

За три роки у них мають переглянути навчальні програми, оптимізувати та осучаснити їх. Зокрема, проект має на меті реформувати, почати поширювати та оцінювати нові / переглянуті навчальні плани для 9 програм бакалаврату та 11 програм магістратури з журналістики (по 2 плани в кожному з 10 українських університетів-партнерів) та інституційний контроль якості академічних програм, щоб усі нові/переглянуті навчальні плани були зроблені згідно з Європейською рамкою кваліфікацій. Крім того, планується покращити медіасередовище, в якому працюватимуть випускники факультетів журналістики.

Підсумовуючи діяльність European Journalism Centre (Європейський центр журналістики) та European Journalism Training Association (Європейська асоціація підготовки журналістів), можна говорити про значний вплив неурядових організацій у Європі на розвиток журналістської освіти. Незважаючи на дещо різні моделі та підходи до роботи, і Центр, і Асоціація змінюють систему викладання та загалом журналістську освіту у Євросоюзі та за його межами.

5. Вивчили ставлення випускників та роботодавців до журналістської освіти в Україні та Європі.

Всі опитані нами студенти позитивно оцінили свій досвід перебування у європейських університетах, але, якщо казати про українську систему журналістської освіти, всі випускники стверджують, що вона все ж таки кардинально далеко від європейської. Всі студенти наголосили на тому, що в українських університетах необхідно розширювати та оновлювати матеріально-технічну базу, до якої матиме доступ кожен студент. Звичайно, саме завдяки досвіду студентів, які навчалися у Європі ми можемо виокремити слабкі сторони вітчизняних факультетів журналістики та окреслити вектори реформування. Крім того, наразі простежується безумовний потенціал та перспектива переймання позитивного досвіду.

Підсумовуючи позицію головних редакторів запорізьких видань ми можемо стверджувати, що для них не так важлива фахова освіта при прийомі на роботу, як наявність досвіду чи певних здібностей для виконання тої чи іншої журналістської роботи. Також більшість роботодавців наголосили, що якість журналістської освіти залишається низькою та часто студентам бракує знань з базових аспектів журналістської роботи. Редактори стверджують, що для того, аби покращити рівень фахівців, необхідно суттєво збільшувати обсяг практичних занять, зокрема, робити більше медійних проєктів.

Загалом, журналістська освіта в Україні має ряд проблем, які має вирішити, щоб залишатися конкурентоспроможною як на ринку вищих навчальних закладів, так і не формальної освіти. Маємо усі підстави вважати, що за умови відсутності позитивних змін, українська журналістика перейде до стану потужного регресу, що, в свою чергу, становитиме серйозні загрози для суспільства.

У той же час маємо підстави вважати, що для початку руху у бік європейського підходу щодо ролі теорії та практики у журналістській освіті мають відбутися певні зміни у сприйнятті журналістської освіти у академічній спільноті. Зокрема, сприйняття вищої школи, як місця, де формується «різностороння особистість», а не просто фахівець. Однак, на нашу думку, адаптація теорії та практики на факультетах журналістики в Україні до європейських підходів, безумовно, має тривати. Щоправда необхідно враховувати потреби та реалії вітчизняного медійного ринку та самих здобувачів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акулы пера: Нужно ли менять правила подготовки украинских журналистов? *Информагентство Форум*. 2013. С.1. URL: <https://for-ua.com/comments/2013/02/04/080000.html>.
2. Альма-матер чи мачуха? *Детектор медіа*. 2012. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/education/almamater_chi_machukha/.
3. Бакіров В. С., Стародубцева Л. В. Креативна модель медіаосвіти: експеримент Каразінського університету. *Збірник статей методологічного семінару «Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив»*. Київ, 2013. С. 45-63.
4. Богданович Г. Ю. Школы журналистики в Украине. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. 2013. Т. 26 (65). № 3. С .143-156.
5. Большая советская энциклопедия. Москва : Сов. энциклопедия. 1969-1978.
6. Бочковський О. І., Сірополко С. С. Українська журналістика на тлі доби (історія, демократичний досвід, нові завдання). / За ред. К. Костева, Г. Кошаринського. Мюнхен : Український техніко-господарський інститут, 1993. 204 с.
7. В Україні створений Інститут регіональної преси та інформації з ініціативи Європейського центру журналістики. *Радіо Свобода*. 2005. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/931782.html>.
8. Голуб О. П. Медіакомпас : путівник професійного журналіста. Практичний посібник. Інститут масової інформації. Київ : ТОВ «Софія-А», 2016. 184 с.
9. Горчинська К. Журналістам важко вийти з полум'яної риторики. *The Ukrainians*. 2016. URL: <https://theukrainians.org/jschool-horchynska>.
10. Гудзяк Б. Слово ректора. *Школа журналістики УКУ*. 2013. URL: <http://journalism.ucu.edu.ua/informatsiya-proprohramu/slovo-rektora>.

11. Две новости о журналистике: одна плохая и одна хорошая. *Mediasapiens*. 2011. С.1. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/2065>.
12. Дорош М. Журналістська освіта: змінити, не можна залишити як є? *Детектор медіа*. 2016. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/education/zhurnalistska_osvita_zminiti_ne_mozhna_zalishiti_yak_e.
13. Ємченко Ф. : Українське медіасередовище повільно і болісно професіоналізується. *Mediasapiens*. 2012. С.1. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/7315>.
14. Європейський центр журналістики презентує підручник з верифікації контенту від користувачів. *Ресурсний центр Гурт*. 2014. URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/21034/>.
15. Журналістика конвергентна, крос-медійна, мультимедійна, цифрова. URL: https://stud.com.ua/55852/zhurnalistika/zhurnalistika_konvergentnaya_kros_mediyna_multimediyna_tsifrova.
16. Журналістська освіта в Україні: чи працює система? *Детектор медіа*. 2018. URL: <https://detector.media/community/article/142347/2018-11-06-zhurnalistska-osvita-v-ukraini-chi-pratsyue-sistema/>.
17. Журналістська освіта в Україні: чи працює система? *Освіта. UA*. 2018. URL: <https://osvita.ua/vnz/62395>.
18. Журналістська освіта в умовах інформаційного суспільства. *Ученые записки Таврического национального университета*. 2008. №1. С.315. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/UZTNU_filol/uch_21_1fn/demchenkovd.pdf.
19. Журналіст-універсал чи вузькоспеціалізований фахівець — хто потрібен роботодавцям? *Mediasapiens*. 2011. С.1. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/2668>.
20. Здоровега В. Й. Вступ до журналістики: Конспект лекцій. Львів: Вища школа, 1975. 111 с.
21. Здоровега В. Й. Науково-теоретичні основи функціонування журналістики в умовах розбудови суверенної демократичної України. *Засоби*

масової інформації й утвердження державного суверенітету України. Львів: Світ, 1993. С.11–21.

22. История мировой журналистики / под ред. А. Г. Беспалова, Е. А. Корнилов, А. П. Короченский и др. *EVARTIST*. URL: <http://evartist.narod.ru/text8/49.html>.

23. І сесія школи професійної журналістики «Нова Україна» (І/2009). *Школа професійної журналістики «Нова Україна»*. 2009. С.1. URL: <http://mediaschool.org.ua/index.php?mid=37> <http://ria.ru/mf/>.

24. Квіт С. Медіа можуть махнути рукою на університетську журналістську освіту. *Mediasapiens*. 2013. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/15160>.

25. Куликов А. DESTIN: найбільший європейський проект перебудови журналістської освіти вже в Україні. *Громадське радіо*. 2019. URL: <https://hromadske.radio/publications/destin-naybilshyy-evropeyskyy-proekt-perebudovy-zhurnalistskoyi-osvity-v-ukrayini>.

26. Медійники поставили «трієчку» журналістській освіті в Україні. *Укрінформ*. 2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2575066-medijniki-postavili-triecku-zurnalistskij-osvity-v-ukraini.html>.

27. Миронюк: главной задачей СМИ стала подготовка журналистов нового типа. *РИА Новости*. 2010. С.1. URL: http://ria.ru/mf_news/20101208/306043983.html#ixzz2W2Z5Pd00.

28. Михайлин І. Л. Журналістська освіта і наука : підручник. Суми : Університетська книга. 2009. 336 с.

29. Навіщо потрібні школи журналістики? *Media Lab*. 2018. URL: <https://medialab.online/news/jschool/>.

30. Некласична журналістська освіта в Україні: чи працює це в сучасних умовах? *Європейська обсерваторія журналістики*. 2012. С.1. URL: <http://ua.ejo-online.eu/278>.

31. Олексенко О. Рівень журналістської освіти не відповідає очікуванням медіаринку. *Mediasapiens*. 2012. С.1. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/5116>.
32. Ольшанська Н. Немає жодного журналіста, який є незалежним. *Детектор медіа*. 2010. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/57914/2010-11-29-olga-borovets-nemae-zhodnogo-zhurnalista-yakii-e-nezalezhnim/>.
33. Онкович А. В. Медіадидактика вищої школи : український досвід. *Вища освіта України*. 2013. № 1. С.23–29.
34. Пагіря О. Право на критику. Роль преси в суспільному та політичному житті. *Український тиждень*. 2013. № 7. – С.44–47. URL: <http://tyzhden.ua/History/72424>.
35. Подготовка журналистов: взгляд со стороны и изнутри. В.И. Здровега. *ZN. UA*. 2000. С.1. URL: https://zn.ua/EDUCATION/podgotovka_zhurnalistov_vzglyady_so_storony_i_iznutri.html.
36. Про нас. «*MediaNext*». 2010. С.1. URL: <http://medianext.com.ua/about>.
37. Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку ХХІ століття. В.В. Різун. *Електронна бібліотека Інституту журналістики*. 2004. С.1. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1338>.
38. Проблеми та перспективи сучасної журналістської освіти в Україні та світі. О.И. Почапская-Красуцкая. *Вестник. Наука и практика*. 2012. С.1. URL: <http://конференция.com.ua/pages/view/763>.
39. Редактор Forbes: «Журналистике нельзя научиться в учебных заведениях». П. Расходов. *Медиаарт*. 2011. С.1. URL: <http://media-start.info/zhurnalistskoe-obrazovanie/redaktor-forbes-zhurnalistike-nelzyanauchitsya-v-uchebnyx-zavedeniyax.html>.
40. Результати дослідження якості журналістської освіти в Україні. *Укрінформ*. 2016. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2102838-rezultati-doslidzenna-akosti-zurnalistskoi-osviti-v-ukraini.html>.

41. Рейтинг українських факультетів журналістики очолила Школа УКУ. *Детектор медіа*. 2016. URL : https://ms.detector.media/mediaprosvita/education/rejting_ukrainskikh_fakultetiv_zhurnalistiki_ocholila_shkola_uku_go_detektor_media/.
42. Різун В. В. То скільки ж в Україні факультетів журналістики? *Mediasapiens*. 2012. С.1. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/13485>.
43. Свобода слова існує там, де є потреба у свободі слова. Т. Ковтунович. *Mediasapiens*. 2010. С.1. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/svoboda-slova-isnuie-tam-de-ie-potreba-u-svobodi-slova>.
44. Свободная школа деловой и политической журналистики. 2010. С.1. URL: <http://journalism.org.ua/news%20/>.
45. Собецька Я. «Професійні дилетанти», або Що не так із сучасною журналістською освітою. *Детектор медіа*. 2017. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/education/profesiyni_diletanti_abo_scho_ne_tak_iz_suchasnoyu_zhurnalistskoju_osvitoyu/.
46. Собецька Я. Чи є практика марнуванням часу? Розповідають студенти й випускники журфаків. *Детектор медіа*. 2017. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/education/chi_e_praktika_marnuvannyam_chasu_rozpovidayut_studenti_y_vipuskniki_zhurfakiv/.
47. Спільнота медіа-інноваторів MediaNext. 2010. С.1. URL: <https://www.facebook.com/MediaNextUkraine/info>.
48. Тихий С. Головний гріх української журналістики – безпідставна пиха на тлі лінощів і низької ерудиції. *Mediasapiens*. 2011. С.1. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/2930>.
49. Тім Уайт. *TCH Новини*. 2012. С.1. URL: <http://ru.tsn.ua/ukrayina/ukraine-nuzhny-zhurnalisty-ne-s-diplomami-a-s-konkretnyminavykami-britanskiyekspert-294573.html>.
50. У Львові створюють школу практичної журналістики. *Твоє місто*. 2019. URL: http://tvoemisto.tv/news/u_lvovi_stvoryuyut_shkolu_praktychnoi_zhurnalistyky_99568.html.

51. Федоров А.В. Медиаобразование в России и Украине: сравнительный анализ современного этапа развития (1992-2008). *Вища освіта України*. 2009. № 3. С.164-182.
52. Федоров А.В. Медиаобразование: история, теория и методика. Ростов : ЦВВР, 2001. 708 с.
53. Федорова О. Журналістика – це не професія, а стан душі. Олена Федорова. Київський міжнародний університет. URL: <https://kymu.edu.ua/news/2016/zhurnalistika-tse-ne-profesiya-a-stan-dushi-mayster-klas-oleni-fedorovoi/>.
54. Цілі та завдання проекту. *DESTIN*. URL: <http://www.destin-project.info/language/uk/#goals-and-objectives>.
55. Что такое ассоциация «Новомедиа». 2012. С.1. URL: <http://novomedia.ru/about>.
56. Шевченко В. У Києві представили результати дослідження якості журналістської освіти. *Газета «День»*. 2018. URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/media/nauka-i-praktyka-treba-bilshe-tochok-dotyku>.
57. Шумілова Я. Жорстока журналістика. Чому студенти відмовляються від обраної професії? *Главком*. 2017. URL: <https://glavcom.ua/interviews/zhorstok-a-zhurnalistika-chomu-studenti-vidmovlyayutsya-vid-obranoji-profesiji-599928.html>.
58. Як навчають у Вільній школі журналістики в Києві? Телекритика. 2013. С.1. URL: <http://www.telekritika.ua/news/2013-02-27/79432>.
59. About us. *Datajournalism*. URL: <https://datajournalism.com/about-us>.
60. EJC Google News Initiative Journalism Fellowships for International Students in Europe 2019. URL: <http://labs.journ.univ.kiev.ua/international/ejc-google-news-initiative-journalism-fellowships-for-international-students-in-europe-2019/>.
61. EJTA Board. URL: <https://www.ejta.eu/ejta-board>.
62. Erasmus+ – це можливість стати кращим. Національний технічний університет України. URL: <https://kpi.ua/1725>.
63. European Journalism Center (The Netherlands). URL: <https://www.openschoolofjournalism.com/resources/media-associations/european-journalism-center>.
64. Homepage. *LEARNO*. URL: <https://www.learno.net>.

65. Introduction. European Journalism Training Association. URL: <https://www.ejta.eu/introduction>.
66. Mobility Catalogue. European Journalism Training Association. URL: https://www.ejta.eu/mc_v3.
67. Our goal is that every journalist and news organisation benefits from a European Journalism Centre programme. European Journalism Training Association URL: <https://ejc.net/about>.
68. Statutes. European Journalism Training Association. URL: <https://www.ejta.eu/statutes>.
69. The European Journalism Centre is an international non-profit, headquartered in The Netherlands, with an office in Brussels. European Journalism Training Association. URL: <https://ejc.net/team>.
70. Training learno. European Journalism Training Association. URL: <https://ejc.net/training#learno>.
71. Training that prepares journalists for the digital age. European Journalism Training Association. URL: <https://ejc.net/training#jacobs-foundation-journalism-fellowship>.

ДОДАТОК А

Розшифровка інтерв'ю з редакторами запорізьких ЗМІ

Дмитро Єгоров, редактор бізнес-видання «Гетьман»

1. Наскільки важлива для вас фахова освіта співробітника при прийомі на роботу?

Відсутність фахової вищої освіти може особисто для мене бути «компенсована» лише кількарічним та успішним досвідом роботи за фахом або наявністю одразу кількох важливих для подальшої роботи навичок (наприклад, якісної письмової мови, знань у необхідних галузях/темах тощо). Проте такі альтернативи достатньо рідкі, тому на практиці фахова освіта є одним з ключових факторів для прийняття рішення щодо найму.

2. Як ви оцінюєте якість підготовки журналістів, які є випускниками журфаків останніх 5 років?

Власний досвід, аналіз ринку та спілкування з колегами дають підстави називати цю якість низькою, якщо оцінювати в цілому чи в середньому. З іншого боку, на мою особисту думку, місцевий медіаринок надто «роздутий», а кількість випускників журфаків надто велика. Якби кількість медіа та кількість випускників були меншими, то в середньому якість кадрів була би вищою.

3. Яких навичок бракує співробітникам з фаховою освітою (чому конкретно доводиться донавчати?)

З досвіду, доводиться донавчати (чи мотивувати до вдосконалення) аналітичній роботі, критичному мисленню, діловому спілкуванню, розумінню медіа як бізнесу. Як правило, доводиться також донавчати «писати»: викорінювати канцеляризми, збагачувати мову, розбирати технологію викладення матеріалів в тексті.

4. Що, на вашу думку, варто додати до програм ВНЗ, щоб готувати більш якісних фахівців?

Я вважаю, що дуже корисними були б дисципліни, направлені на підвищення «загальної ерудиції» та поглиблення знань в окремих галузях:

економіці, політиці, промисловості, технологіях, менеджменті тощо. Розуміння процесів - це вже майже гарантія, що журналіст ставитиме правильні питання, «копатиме» в правильному напрямку та зможе викласти інформацію для аудиторії.

5. Чи впливає наявність освіти на ефективність роботи, якщо так, то як саме?

Наявність фахової освіти, як би її не оцінювати наразі, все-таки формує фундамент для подальшого росту як фахівця і дає хоча б базові навички і уявлення про професію. Але на ефективність роботи значно більше впливають особисті мотивація, вміння постійно навчатись та розвиватись, попередній досвід роботи тощо. Наявність цих рис зазвичай означає і наявність фахової освіти, але наявність освіти не гарантує наявності цих рис.

6. Чи є у вас самих фахова освіта? Якщо ні, то чи відчуваєте ви недостачу якихось знань?

Немає. Певна нестача знань відчувалась на початку роботи у специфічних робочих моментах: як підготуватися до інтерв'ю, як оформити публікацію тощо. Але наздолужити це вдалося буквально за кілька місяців: з досвідом, через самостійне навчання, через аналіз роботи колег, на тренінгах або майстер-класах.

Олександр Чубукін, редактор запорізького порталу «Акцент»

1. Наскільки важлива для вас фахова освіта співробітника при прийомі на роботу?

Фахова освіта безумовно має значення, оскільки вона надає співробітнику базові знання, стандарти та етичні норми в сфері журналістики. Але також слід зауважити, що в 21 столітті багатьом речам можливо навчитися онлайн, шляхом саморозвитку, відвідування курсів та семінарів.

Тому, в першу чергу, важливе бажання кандидата на посаду розвиватися, та поліпшувати свої навички. Якщо я побачу, що окрім теорії людина не здатна до розвитку, то я краще оберу людину без фахової освіти, але яка має певний хист та навички і бажання їх розвивати та підвищувати свій рівень.

2. Як ви оцінюєте якість підготовки журналістів, які є випускниками журфаків останніх 5 років?

Мені складно відповісти на дане питання, оскільки я не стикався зі всім масивом випускників. Можу судити по тих студентах, що в нас проходили практику. Можу сказати, що в кожній групі з 4-5 студентів зазвичай є 1-2 перспективні молоді люди та дівчата. Але так само помітне значення в цьому має бажання студента працювати за фахом. На жаль, рівень доходів, який є на запорізькому ринку ЗМІ недостатній, що не стимулює студентів обирати саме цю професію в майбутньому як основну.

З тих, з ким ми стикалися – можу поставити оцінку добре. Власне, в нас зараз працює один нещодавній випускник ЗНУ та дівчина, що навчається на 4 курсі і я їх роботою на даному етапі задоволений.

3. Яких навичок бракує співробітникам з фаховою освітою (чому конкретно доводиться донавчати?)

Співробітникам з фаховою освітою, що тільки закінчили навчання або на ньому ще перебувають бракує бази знань щодо роботи органів державної та місцевої влади. Співробітники не до кінця розуміють сфери повноважень тих чи інших посадових осіб державних адміністрацій, обласних, міських, районних рад та державних установ. Також співробітники не мають достатніх знань для якісного наповнення стрічки новин.

4. Що, на вашу думку, варто додати до програм ВНЗ, щоб готувати більш якісних фахівців?

Вважаю за необхідне додати більше практичних занять та звернути увагу на роботу органів державної та місцевої влади, про що я сказав перед цим.

5. Чи впливає наявність освіти на ефективність роботи, якщо так, то як саме?

Наявність освіти полегшує правильне оформлення та написання текстів, зменшує кількість помилок при складних темах з точки зору етики та дотримання неупередженості і балансу думок.

б. Чи є у вас самих фахова освіта? Якщо ні, то чи відчуваєте ви недостачу якихось знань?

Так, в мене є фахова освіта. Але все одно я відчуваю нестачу знань, оскільки зараз, як я вже зазначав, інформаційне поле та технології швидко розвиваються, і тому потрібно постійно підвищувати свій рівень знань

Юрій Сидоров, редактор сайту «Наші гроші. Запоріжжя»

1. Наскільки важлива для вас фахова освіта співробітника при прийомі на роботу?

Не важлива. Я сам за спеціальністю «Спеціаліст з економічної кібернетики». Головне? особиста мотивація. І тут може бути багато речей: отримати досвід та ім'я, певний ідеалізм і прагнення зробити світ краще хоча б на конкретних прикладах покарання корупціонерів і т. д.

2. Як ви оцінюєте якість підготовки журналістів, які є випускниками журфаків останніх 5 років?

Я можу оцінювати лише по якості місцевих ЗМІ. З огляду на те, що в нас щороку випускаються десятки (чи сотні?) студентів за спеціальністю «Журналістика» – то рівень освіти ніякий. Кілька адекватних журналістів на весь «поток» щороку. Але тут варто розбиратися детально і вияснити, чому люди вступають на спеціальність «Журналістика». Бо є певний романтизм до професії і намагання отримати хоч якусь освіту. А журналістика, відверто, це не вища математика. І шансів не «вилетіти» з університету за академічні борги значно менші.

3. Яких навичок бракує співробітникам з фаховою освітою (чому конкретно доводиться донавчати?)

Здається, всьому. Люди знають загальні теоретичні речі. Щось десь можна подивитися. Що і де конкретно – без допомоги не знайдуть. Практики немає. Це відносно розслідувань. В загальній журналістиці – вміння задавати питання лише в стилі комунального ЗМІ. І працювати в цьому ж стилі. І це найкраще

демонструє рівень освіти загалом: ідеальні працівники комунальних/державних установ. Чи то телеканал, чи то славнозвісний «ЖЕК».

4. Що, на вашу думку, варто додати до програм ВНЗ, щоб готувати більш якісних фахівців?

Більше практики. Створити власні повноцінні ЗМІ і натаскувати журналістів з 2 курсу. І я не про радіо «Юніверс» і ЗНУ-ТБ. Це стиль комунального ТБ і сенсу існування таких ЗМІ не має. Студенти можуть допускатися помилок. Багато помилок. Але при роботі над жорстким текстом, а не «попсовим» інтерв'ю з черговим гостей ЗНУ.

5. Чи впливає наявність освіти на ефективність роботи, якщо так, то як саме?

Не впливає.

6. Чи є у вас самих фахова освіта? Якщо ні, то чи відчуваєте ви недостачу якихось знань?

Я за спеціальністю «Спеціаліст з економічної кібернетики, економіст-математик». Математику я ненавидів, а економіку люблю. Тож зараз я займаюся саме економічним аналізом. У моєму розумінні. А вже результат такого аналізу багато людей сприймають за журналістику. Зрештою, з часом всі перейдуть саме до вузькопрофільної журналістики. І, можливо, я нею вже займаюся.

Андрій Вавілов, редактор сайту «Перший запорізький»

1. Наскільки важлива для вас фахова освіта співробітника при прийомі на роботу?

Перше, на що я звертаю увагу і найвагомніше - це фахова освіта робітника. Звичайно, коли мова йде про досвідченого журналіста, який вже далеко не віку випускника, тоді він професіонал. Але, якщо казати про молодих людей - віку 20-25, то фахова освіта є визначальною для мене.

Як випускник журфаку, я знаю чому там навчають, які навички необхідні для майбутнього журналіста. Треба більше працювати, аби стати тим, ким

хочеш. Обираючи між новачком, який закінчив факультет і тим, який не закінчив я би обрав, звичайно, того, хто є випускником журфаку.

2. Як ви оцінюєте якість підготовки журналістів, які є випускниками журфаків останніх 5 років?

Журфак приносить користь. Деякі кажуть, що журфак для журналістів не потрібний, не дає потрібних знань. Я з цим не погоджуюсь і стверджую, що фахова освіта на моєму рідному факультеті журналістики ЗНУ є дуже ефективною і корисною. Звичайно, при бажанні студента розвиватися в цій сфері.

Як я оцінюю колег та їхню фахову підготовку: мої друзі та знайомі, які є випускниками ЗНУ і працюють в професії, то всі вони досягають успіху. Наприклад, телевізійна складова в ЗНУ краще, ніж в інших університетах Запоріжжя і мої однокурсники стверджують, що ці знання їм допомогли. Якщо казати про радіо, тут така ж ситуація.

Коли бачиш на сайті повідомлення або замітку, ти одразу бачиш, чи є у людини журналістська освіта. Якщо в тексті є принцип «перевернутої піраміди», є «що? де? коли?» на початку, джерело, деталі і в кінці бек-граунд - то людина знає, чим вона займається.

3. Яких навичок бракує співробітникам з фаховою освітою (чому конкретно доводиться донавчати?)

«Дуже дарма багато хто просто звинувачує факультет, мовляв, не дали мені необхідних знань, все погано, краще не йдіть на журфак взагалі». Це позиція неправильна. Є логічна позиція піти на журфак, отримати знання і все, що тобі там не додають, на твою думку, добувати шляхом саморозвитку. Там дають гарну базу з прикладних спеціальностей. Також там частка класичної освіти, тобто загальні науки. Але, звичайно, дати там все - неможливо.

Випускникам не вистачає інколи бажання слідкувати за трендами, розвиватися. Будь-який фахівець має першим пунктом - слідкувати за «новинками» своєї роботи.

4. Що, на вашу думку, варто додати до програм ВНЗ, щоб готувати більш якісних фахівців?

Мені складно про це сказати, тому що, коли я навчався я з кінця другого курсу вже працював. Тому всі пробіли у навчанні, які були не помічав або їх не було, тому що я в цей час здоганяв їх у практичній діяльності.

Мені здається, було б цікаво, якби студентам проводили заняття у реальних студіях та каналах. Я розумію, що це складніше організаційно, але студентам було б більш цікаво побачити, як це виглядає з самого початку. На початку їх потрібно зосереджувати, давати їм більше можливості розвиватися, бачити як працює реальна журналістика в Запоріжжі.

У нас був курс з фотожурналістики, було дуже цікаво, але не у всіх у нас були в руках камери. Ми як теоретики розуміли, але хотілося, щоб у кожного була камера і ми б це спробували пропрацювати. Є гарний предмет, є цікавий викладач, але не має технічної змоги все це на власні руки відчувати. І це проблема.

5. Чи впливає наявність освіти на ефективність роботи, якщо так, то як саме?

На мою думку, якщо казати про молодого фахівця, йти у професію журналіста, маючи журналістську освіту - це найбільш очевидний і легкий шлях. Якщо ти навчаєшся на журналістці, постійно перебуваєш у цьому дискурсі, читаєш новини, викладачі кажуть постійно про журналістику, звичайно, ти зростаєш у атмосфері журналістики і ти вже знаєшся на цьому. Якщо людина є журналістом за фахом, то вочевидь треба обрати і це є правильним. В мене буде впевненість, що фахівець буде знати, як все робити і в нього не буде зайвих ілюзій.

6. Чи є у вас самих фахова освіта? Якщо ні, то чи відчуваєте ви недостачу якихось знань?

В мене є фахова освіта, я випускник-магістр ЗНУ.

ДОДАТОК Б

Розшифровка інтерв'ю з випускниками ЗНУ, які навчалися в європейських університетах

Ігор Самокиш, випускник факультету журналістики ЗНУ 2010 р.

1. Де саме за кордоном (країна/місто та назва університету) та за якою програмою вчилися?

Факультет Музики та Медіа, Технологічний університет Лулео (м. Пітео), програма «Мости до демократії».

2. Яких занять було більше: лекційних, теоретичних чи практичних?

Лекцій як таких у нас не було. Практичних занять було 75%, а теорії 25%, яку одразу ж застосовували на практиці.

3. Хто викладачі (реальні практикуючі журналісти чи ті, хто просто вивчає журналістику)?

У нас всі були практики. Якщо написання новин, то цей курс вела практикуючий журналіст Шведського радіо. Курс з цифрової фотографії читав практикуючий фотограф. А курс із відеомонтажу вів студент, який міг відповісти на всі питання і показати, як краще зробити.

4. Чи знадобилися вам знання, отримані в Україні для навчання за кордоном?

Хіба що моя англійська мова, оскільки я не вмів ані фотографувати, ані монтувати, ані обробляти відео.

5. Вкажіть 5 основних відмінностей між освітою в Україні та країні, де Ви були.

Підхід, який орієнтований на студентів:

а. Невеликі студентські групи - (5-12 осіб) - викладач може приділити купу уваги і часу кожному.

б. Потужна матеріальна база. Камери, фотоапарати, комп'ютерні аудиторії, найновіше ПО

в. Доступ до університету 24/7.

г. Підхід до навчання learning by doing (мінімум теорії, максимум практики).

д. Цікава подача матеріалу

До того ж, відсутність оцінок – ніхто не гнався за балами, як це було у моїй групі. Тобто - ти або складаєш фінальний іспит з курсу, або ні.

6. Як мультимедійні технології використовують викладачі та студенти на заняттях?

Найперше – це те, що кожна аудиторія обладнана потужними комп'ютерами для обробки фото, відео, аудіо. По-друге, кожен студент для заняття отримує камеру чи фотокамеру (тех.база багата). По-третє, сучасне ПО - проектори, студія, де можна відзняти передачі.

7. Чи були використані такі форми навчання, які не використовуються в Україні? Якщо так, то які саме?

Я не знаю.

8. опишіть свої загальні враження від навчання.

Дуже і дуже позитивні.

9. Оцініть, наскільки український та закордонний досвід навчання на факультетах журналістики вам знадобився у вашій кар'єрі.

Мені був дуже корисним такий симбіоз поєднання українського та зарубіжного навчання. В першу чергу, це - розуміння, що треба предметно розбиратися у темі, предметі і не обмежувати себе штучними бар'єрами.

Павло Коваленко, випускник факультету журналістики ЗНУ 2012 р.

1. Де саме за кордоном (країна/місто та назва університету) та за якою програмою вчилися?

М. Пітео, Швеція. Luleå tekniska universitet (<https://www.ltu.se/>). Програма обміну студентами-журналістами для підготовки матеріалів про країну. Конкретної назви, наче не було. Вона була узгоджена на рівні університету у Швеції.

2. Яких занять було більше: лекційних, теоретичних чи практичних?

Значно більше практики, що було плюсом. Мінімум теорії на початку, потім практика, під час якої викладачі допомагали, якщо виникали теоретичні аспекти. На першому занятті з відеопродакшену ми вже взяли до рук камери і мали до них постійний доступ протягом року навчання.

3. Хто викладачі (реальні практикуючі журналісти чи ті, хто просто вивчає журналістику)?

Більшість – це молоді спеціалісти, які самостійно займаються у цій сфері. З теоретиків можу згадати лиш одного, всі інші дійсно практикуючі журналісти, фотографи, оператори і т.д.

4. Чи знадобилися вам знання, отримані в Україні для навчання за кордоном?

Важко сказати. Точно, що щось знадобилося, але я відповідаю на це питання таким чином. Той рік у Швеції дав більше для розуміння професії і напрямків, ніж чотири роки у моєму ВНЗ. До третього курсу, коли я поїхав, ми більше проходили теорію. А я впевнений, що у цій діяльності практика – це більша частина успіху.

5. Вкажіть 5 основних відмінностей між освітою в Україні та країні, де Ви були.

Тривалість навчання. Всього три роки і більшість студентів не закінчують і їх. Друге, якраз те, що студенти працюють не для диплому, а для знань. Третє, це навантаження. У семестрі три предмети, кожен з них раз на тиждень. Тобто день ти займаєшся на фотожурналістиці, наприклад. З 10-ої до 16-ої, з перервою. Так зручніше.

Четверте. Немає великої кількості «загальних» предметів. Набираєш самостійно курси, вони не складені кимось.

П'яте – це технічна база. Безліч аудиторії, які можна бронювати для зйомок, студійна техніка, яку теж можна бронювати заздалегідь: камери, штативи, світло, мікрофони тощо. Монтажні кімнати, студії звукозапису. Це все у вільному доступу для будь-якого студента. Через спеціальний сайт бронює все необхідне і займаєшся.

6. Як мультимедійні технології використовують викладачі та студенти на заняттях?

Я вже перерахував більшість у відповіді вище. Якщо одним словом, або двома, то майже все.

7. Чи були використані такі форми навчання, які не використовуються в Україні? Якщо так, то які саме?

Напевно, до нетрадиційних форм, я б відніс манеру спілкування «студент-викладач», яка більше відкрита. Викладачі ставлять себе, як друга-куратора, а не як людину із досвідом.

8. Опишіть свої загальні враження від навчання.

Дуже сильний проект, який дозволяє реалізувати себе. Багато часу на самостійну роботу та відпочинок. Професіонали-викладачі. Багато практики, екскурсій на студії, продакшени ті інше. Все просто чудово.

9. Оцініть, наскільки український та закордонний досвід навчання на факультетах журналістики вам знадобився у вашій кар'єрі.

На 100% допоміг, тому що по поверненні я дуже довго займався телевізійним продакшеном, чим у різних варіаціях займаюсь і зараз. Саме там я зрозумів, що журналістика – це щось глибше над роботою з текстом, що вона включає в себе купу всього: дизайн, піар, рекламу, кіно та телепродукцію, сценарії і т.д. Ази монтажу та елементарної візуалізації отримані там. Відношення викладачів дали розуміння того, яким має бути викладач і це мені допомагає у моїй викладацькій діяльності (забагато слів «викладач» як на одне речення). Дало також розуміння, що для того, щоб бути успішним, треба не пливти за течією, а самому створювати ту течію і бути попереду інших.

Євгенія Романова, випускниця факультету журналістики ЗНУ 2016 р.

1. Де саме за кордоном (країна/місто та назва університету) та за якою програмою вчилися?

Навчалась в Університеті Гронінгена, (Нідерланди) за програмою Numeria Erasmus Mundus.

2. Яких занять було більше: лекційних, теоретичних чи практичних?

Лекційні і теоретичні - приблизно 50:50.

3. Хто викладачі (реальні практикуючі журналісти чи ті, хто просто вивчає журналістику)?

Викладачі мають практичний досвід і при цьому науковий ступінь та значну кількість публікацій.

4. Чи знадобилися вам знання, отримані в Україні для навчання за кордоном?

Курси, які я вивчала, не були чимось занадто унікальним. Це базові журналістські дисципліни, тому український досвід слугував серйозною базою для вивчення нових курсів.

5. Вкажіть 5 основних відмінностей між освітою в Україні та країні, де Ви були.

- Менше води та філософських ліричних відступів на лекціях, ніж в Україні;

- Жорсткість та дисципліна щодо дедлайнів;

- Більш глибока та детальна перевірка робіт;

- Фідбек щодо завдань детальніший, ніж в Україні;

- Презентації та додаткові матеріали набагато яскравіші, сучасніші та цікавіші, ніж в Україні.

6. Як мультимедійні технології використовують викладачі та студенти на заняттях?

Презентації, VR окуляри.

7. Чи були використані такі форми навчання, які не використовуються в Україні? Якщо так, то які саме?

В принципі, форми є аналогічними. Більше групових завдань.

8. Опишіть свої загальні враження від навчання.

Я відчула, наскільки легко навчатись в ЗНУ. Викладачі не просто розкривають тему курсу, але і залучають знання з інших галузей. Підхід до

студентів зовсім інший: твою роботу не просто перевіряють, а детально аналізують, дають поради, іноді індивідуальні консультації щодо покращення.

9. Оцініть, наскільки український та закордонний досвід навчання на факультетах журналістики вам знадобився у вашій кар'єрі.

Зараз я працюю в Організації Об'єднаних Націй, тобто від журналістики значно відійшла. Але знання були корисними для пошуку, аналізу, тріангуляції інформації, а також комунікаційних навичок.

Євгенія Богданова, випускниця факультету журналістики ЗНУ 2012 р.

1. Де саме за кордоном (країна/місто та назва університету) та за якою програмою вчилися?

Швеція, м. Пітео, технічний університет Лулео, журналістський факультет. Програма обміну запорізького медіацентру, тоді ще телеканалу Алекс, де існувала студія освіти для дітей та підлітків і він, певно, співпрацював із ЗНУ.

2. Яких занять було більше: лекційних, теоретичних чи практичних?

Лекцій в нас взагалі не було. Основне завдання було набрати 60 балів за півріччя або, здається, навіть за цілий рік. Я навчалася в певні дні. Цілий день у нас було одне заняття, зранку - теоретична частина, друга половина дня – практична. І таке заняття з певного предмету один або два раз на тиждень, але було дуже багато домашнього завдання – у більшості практичного. Був дедлайн для здачі, але не було якихось дуже чітких меж. Хочеш – на вихідних, хочеш – у четвер, коли в тебе є вільний час.

3. Хто викладачі (реальні практикуючі журналісти чи ті, хто просто вивчає журналістику)?

Все залежало від курсу. Наприклад, фотожурналістику нам викладав не журналіст, але фотограф, радійну журналістику – практикуюча журналістка, яка досі працює на радіо. У більшості, були реальні практикуючі спеціалісти, бо навчати монтажу нас міг не тільки журналіст, але й людина, яка вміє це робити.

4. Чи знадобилися вам знання, отримані в Україні для навчання за кордоном?

Важко відповісти, але точно можу сказати, що мені не вистачало англійської. В наших університетах це слабка ланка. Я потрапила у шведський університет після другого курсу, в нас ще не було таких практичних занять.

5. Вкажіть 5 основних відмінностей між освітою в Україні та країні, де Ви були.

- можливість вибору, тобто ти сам дизайнер свого навчання за кордоном;
- ти завжди на рівних з викладачем, вони дуже контактні та зацікавлені;
- потужна теоретична складова;
- багато практики;
- ставлення до навчання, мотивація.

6. Як мультимедійні технології використовують викладачі та студенти на заняттях?

У нас в університеті був сервісний центр. Коли ти починаєш навчатися, тобі дають доступ до технічної бази і ти маєш змогу брати в оренду техніку, яка тобі треба. Це все було безкоштовно. Також можна було навіть вночі прийти до бібліотеки та навчатися, тобто центр постійно відкритий.

7. Чи були використані такі форми навчання, які не використовуються в Україні? Якщо так, то які саме?

В цілому, був зовсім інший підхід. Можна навіть сказати, що все було в ігровому форматі і тобі дають трішки більше свободи, для того аби вибрати дисципліни. Є можливість експериментувати, спробувати та відмовитись від чогось, якщо воно не заходить. Навчання більше практичне.

8. опишіть свої загальні враження від навчання.

Це досвід, який тебе змінює назавжди. Мені здається, що це 50% того, ким я є зараз. Вже пройшло 10 років, але я нещодавно їздила зустрічатися з друзями у Стокгольмі і ми співали пісні. Це частина мого життя, просто ти стаєш відкритішим до світу, намагаєшся більше комунікувати з іншими людьми. З'являється усвідомлення, що не може бути однієї правди, є мільйон думок та різних життів. Світ насправді великий.

Я, наприклад, перестала працювати в журналістиці років через чотири після закінчення, хоч працювала сценаристом.

9. Оцініть, наскільки український та закордонний досвід навчання на факультетах журналістики вам знадобився у вашій кар'єрі.

Український досвід знадобився більше у плані знайомств та знаходження першого місця роботи. Я свою першу роботу знайшла завдяки викладачки, яка в нас працювала – Ольга Вокало. Вона запрошувала нас тоді на кастинг і залишилася працювати на телеканалі. Але я вважаю, що освіта в українському університеті було «переобтяженою». Вона дуже класна в плані побудови ком'юніті та знаходження однодумців, була дуже хороша атмосфера на факультеті. Ми досі спілкуємося з друзями з університету. Звичайно, сказати, що українська освіта взагалі нічого не дає, то це буде неправдою. З іншого боку, реформувати якісь моменти дуже хотілося б.

Закордонний більше про сміливість, здатність відповідати за себе, здатність не боятися та подаватися на нові програми, бо я через рік ще поїхала в Польщу. І отримані практичні навички.

SUMMARY

Bekirova O.Y. Journalism Education in Ukraine and Europe: Comparative Aspect. Zaporizhzhia, 2019. 117 p.

The diploma paper discusses the peculiarities of journalism education in Ukraine and Europe.

Actuality of the qualification paper is caused by the need to study domestic and foreign experience in the journalism education reforming, which is aimed in developing new and applying already existing approaches to the organization of journalistic education in Ukraine.

The **goal** of the work is to identify and compare the main aspects of professional training of media workers in Ukraine and Europe.

The realization of the goal involves assuming the following **tasks**:

1. To research theoretical and methodological sources on the topic.
2. To outline the prerequisites for forming the journalism education in Ukraine.
3. To determine the directions of training of Ukrainian journalists.
4. To explore European approaches to journalism education.
5. To study the attitude of graduates and employers towards journalism education in Ukraine and Europe.

Methods of research are analysis and synthesis are used comparative and typological, the method of online surveying and expert interview.

In the **result** of the research paper there was analyzed experience of Zaporizhzhia students, who studied at European universities, as well as the expert opinion of employers regarding quality of journalism education in Zaporizhzhia universities. The research proved that there are many differences between education in Ukraine and Europe. There were defined problematic aspects such as the insufficient practice and skills, improper motivation, low level of communication between the teacher and the student, as well as the lack of an accessible technical base for all students.

Key words: journalism education, education reform, Ukraine, Europe, training, media education.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я _____, студент(ка) _____ курсу
 магістратури, форми навчання _____,
 факультету _____,

спеціальність _____, адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
 «_____»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що
 визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких
 ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є
 ідентичною її друкованій версії;

згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям
 академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою
 інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (наук.керівник) _____

